

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Diagnoza społeczno – gospodarcza polskiej części Euroregionu Glacensis

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE.....	2
A. SFERA PRZESTRZENNA	4
DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA, INFRASTRUKTURA DROGOWA, KOLEJOWA, TRANSPORT PUBLICZNY.....	4
INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I GAZOWA.....	9
GOSPODARKA ODPADAMI	15
OBSZARY O SZCZEGÓLNYCH WALORACH PRZYRODNICZYCH	17
STAN I JAKOŚĆ POWIETRZA.....	19
ANALIZA SWOT – SFERA PRZESTRZENNA	21
B. SFERA GOSPODARCZA.....	22
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ.....	22
INNOWACYJNOŚĆ I POTENCJAŁ INWESTYCYJNY	29
TURYSTYKA	33
ROLNICTWO	41
ADMINISTRACJA PUBLICZNA.....	42
ANALIZA SWOT – SFERA GOSPODARCZA	44
C. SFERA SPOŁECZNA.....	45
POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY	45
RYNEK PRACY	52
POMOC SPOŁECZNA.....	55
AKTYWNOŚĆ LUDNOŚCI	66
WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE I EDUKACJA.....	68
OPIEKA ZDROWOTNA.....	82
KULTURA	84
SPORT I REKREACJA.....	86
ANALIZA SWOT – SFERA SPOŁECZNA	91
ANALIZA SWOT – PODSUMOWANIE	92
Spis tabel.....	93
Spis rysunków.....	93

WPROWADZENIE

Rozwój regionalny opiera się na endogennych (wewnętrznych) i egzogennych (zewnętrznych) czynnikach rozwoju oraz różnych modelach prowadzonej polityki regionalnej. Aktualnie podkreśla się wagę podejścia terytorialnego. Podejście to koncentruje się na modelowaniu działań rozwojowych w silnej korelacji z uwarunkowaniami przestrzennymi. W rezultacie, w planowaniu rozwoju kluczowe stają się uwzględnianie różnych atrybutów funkcjonalnych obszaru.

Euroregion Glacensis tworzy 35 gmin (Bardo, Bielawa, Borów, Bystrzyca Kłodzka, Ciepłowody, Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, gmina wiejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Ząbkowicki, gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Łądek Zdrój, Lewin Kłodzki, Mieroszów, Międzyzlesie, gmina miejska Nowa Ruda, gmina wiejska Nowa Ruda, Niemcza, Pieszyce, Polanica-Zdrój, Przeworno, Radków, Stoszowice, Stronie Śląskie, Strzegom, Strzelin, Szczytna, Wałbrzych, Ziębice, Ząbkowice Śląskie, Złoty Stok) oraz 4 powiaty (Powiat Kłodzki, Powiat Świdnicki, Powiat Ząbkowicki, Powiat Dzierżoniowski).

Diagnozę rozwoju Euroregionu przeprowadzono z uwzględnieniem sfer: przestrzennej gospodarczej i społecznej. Diagnozę każdej ze sfer kończy analiza SWOT, będąca jednocześnie podsumowaniem przeprowadzonych badań.

Osobna analiza SWOT zawarta na końcu dokumentu zawiera wyselekcjonowane, kluczowe czynniki, które w największym stopniu winny decydować o przyszłości Euroregionu.

Diagnoza została przygotowana przede wszystkim na podstawie danych pochodzących ze statystyki publicznej – Banku Danych Lokalnych GUS¹. Przyjęcie za podstawę opracowania danych GUS zapewnia porównywalność tych danych w czasie i przestrzeni. W rezultacie możliwa była analiza pozycji Euroregionu na tle województwa dolnośląskiego, jego wewnętrznego zróżnicowania oraz zmian jakie zachodziły zarówno w Euroregionie, jak i w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 2005-2018. Warto również zaznaczyć, że na danych GUS bazują dokumenty strategiczne i operacyjne wszystkich szczebli podziału administracyjnego kraju.

W celu pogłębienia diagnozy oraz tam gdzie użycie danych statystycznych było niemożliwe lub niecelowe wykorzystano również wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców Euroregionu oraz wśród przedstawicieli urzędów gmin i starostw powiatowych.

Tam, gdzie było to możliwe (ze względu na dostępność danych) i merytorycznie uzasadnione, dokonano porównania sytuacji Euroregionu z sytuacją na Dolnym Śląsku.

¹ Źródło: http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

W celu zaprezentowania dynamiki zmian porównywano dane z lat 2005, 2012 i 2018. Wybór powyższych lat podyktowany był zarówno względami merytorycznymi, jak i praktycznymi.

Rok 2005 jest pierwszym pełnym rokiem funkcjonowania Polski w ramach Unii Europejskiej. Fakt ten można uznać za symboliczny koniec transformacji systemowej zapoczątkowanej w 1989 r. Równocześnie Polska stała się beneficjentem funduszy unijnych, co przełożyło się na niespotykane dotychczas możliwości inwestycyjne regionów i gmin.

W 2012 r. nasiliły się procesy współpracy pomiędzy gminami, a także mniej odczuwalne stały się skutki światowego kryzysu finansowego.

Wybór 2018 r. podyktowany został przede wszystkim względami praktycznymi. Niestety jest to ostatni rok, dla którego w przeważającej większości dostępne są dane statystyczne.

Wprawdzie diagnoza dotyczyła polskich gmin tworzących Euroregion, to jednak w dokumencie podjęto również próbę zdiagnozowania skali powiązań transgranicznych.

Oczywistym wydaje się fakt, zjawisko znikania granicy jako bariery dzielącej poszczególne obszary powinno prowadzić do zwiększenia spójności infrastrukturalnej, społecznej i gospodarczej terenów po obu stronach granicy. Współpraca z czeskimi partnerami wpływa na funkcjonowanie wszystkich analizowanych w dalszej części dokumentu sfer.

Analizując sferę gospodarczą należy pamiętać, że mieszkańcy Czech są potencjalnymi turystami i konsumentami dóbr i usług wytwarzanych na obszarze Euroregionie. Jednocześnie przedsiębiorcy czescy mogą stać się ważnymi partnerami polskich przedsiębiorców, co mogłoby skutkować chociażby powstaniem wspólnej, komplementarnej oferty turystycznej.

W sferze społecznej nadal istnieją duże nie do końca wykorzystane możliwości współpracy np. w zakresie kultury, edukacji, zdrowia, polityki senioralnej.

Wspólna polityka transgraniczna powinna skutkować również dalszym zwiększeniem spójności infrastrukturalnej obszarów po obu stronach granicy. Służyć temu powinny chociażby inwestycje w rozwój infrastruktury drogowej.

DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA, INFRASTRUKTURA DROGOWA, KOLEJOWA, TRANSPORT PUBLICZNY

Istotne znaczenie dla sytuacji Euroregionu ma rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej połączony ze zrównoważonym rozwojem transportu zbiorowego, w tym transportu szynowego (mniej inwazyjnego dla środowiska naturalnego).

Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej Euroregionu tworzony jest przez sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Przez obszar Euroregionu prowadzą następujące drogi krajowe i wojewódzkie:

- drogi krajowe: nr 5, nr 8, nr 33, nr 34, nr 35, nr 39, nr 46.
- drogi wojewódzkie: nr 345, nr 367, nr 371, nr 374, nr 375, nr 376, nr 378, nr 379, nr 380, nr 381, nr 382, nr 383, nr 384, nr 385, nr 387, nr 388, nr 389, nr 390, nr 392, nr 395, nr 396.

Jak wynika z danych zawartych w diagnozie sporządzonej na potrzeby Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2022 największym obciążeniem charakteryzują się następujące drogi (wojewódzkie i krajowe) zlokalizowane na obszarze Euroregionu:

- nr 381 - 367 łączące miasta: Kłodzko, Nowa Ruda, Wałbrzych, Kamienna Góra, Jelenia Góra;
- nr 382 - 374 łączące miasta: Ząbkowice Śląskie, Dzierżoniów, Świdnicę, Strzegom, Jawor (droga nr 3);
- nr 395 relacji Wrocław – A4 – Strzelin;
- droga krajowa nr 35 – Tyniec Mały – Świdnica – Świebodzice – Wałbrzych – Golińsk (granica z Czechami).
- droga krajowa nr 46 – Kłodzko – Złoty Stok – Paczków (granica województw).

Niestety większość wskazanych dróg nadal posiada niskie parametry techniczne, a ich stan oceniany jest jako dostateczny. Podstawowym mankamentem jest fakt, że są to przeważnie drogi jednojezdniowe, niewystarczające w czasach wzmożonego rozwoju transportu samochodowego. Drogi te nie gwarantują odpowiedniej przepustowości, a tym samym mogą być barierą rozwoju gospodarki i turystyki w Euroregionie.

W konsekwencji dostępność transportowa znacznej części Euroregionu, w tym dostępność do stolicy województwa, jest nadal niska i stanowi istotny problem, z jakim muszą zmierzyć się gminy tworzące Euroregion.

Za niedostateczną należy uznać również istniejącą sieć dróg niepozwalającą na płynne wyprowadzenie ruchu lokalnego do dróg wojewódzkich i krajowych oraz docelowo do sieci

TEN-T. Należy zwrócić szczególną uwagę na potencjał Drogi Sudeckiej, jako osi komunikacyjnej obszaru, która łączy go z TEN-T. Na problem niskiej dostępności do sieci TEN-T zwrócono również uwagę w badaniach ankietowych. Dla ok. 56% respondentów dostępność ta stanowi słabą stronę Euroregionu.

Analizując dostępność komunikacyjną Euroregionu należy również zwrócić uwagę na trwającą inwestycję związaną z budową drogi S3. Powstanie niniejszej drogi sprawia, że konieczne stają się inwestycje związane z połączeniem jej z poszczególnymi gminami Euroregionu. Kluczowego znaczenia w tym kontekście nabiera wspomniana już Droga Sudecka, droga krajowa nr 46 oraz drogi wojewódzkie 374, 376, 382 i 390. Niestety aktualnie drogi te są w złym stanie technicznym. Brakuje również obwodnic miast co w połączeniu z potencjalnym wzrostem natężenia ruchu samochodowego może doprowadzić do ich paraliżu komunikacyjnego. Należy pamiętać więc, aby projektując i budując łączniki drogowe uwzględnić interesy społeczno-gospodarcze gmin tworzących Euroregion. Nowe inwestycje nie mogą negatywnie wpłynąć na ich funkcjonowanie.

Wewnętrzny układ komunikacyjny tworzą drogi gminne i powiatowe. Niestety GUS nie publikuje informacji dotyczących infrastruktury drogowej w ujęciu gminnym. Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że w opinii mieszkańców (42%) gęstość sieci dróg jest na tyle duża, że została uznana za silną stronę Euroregionu. Jednak w tym przypadku ilość nie przekłada się na jakość. Dla ok 48% ankietowanych jakość dróg jest niezadawalająca i stanowi barierę w funkcjonowaniu Euroregionu.

Pamiętając, że celem Euroregionu jest pogłębienie współpracy polsko-czeskiej na potrzeby diagnozy wskazano także przykładowe drogi służące tej współpracy oraz problemy związane z ich funkcjonowaniem, a mianowicie:

- DW nr 390 Łądek Zdrój - Złoty Stok - Kamieniec Ząbkowicki - niewyremontowane odcinki drogi na wysokości Orłowca w gminie Łądek-Zdrój oraz pomiędzy Złotym Stokiem i Kamieńcem Ząbkowickim, co utrudnia komunikację i dotarcie do przejść granicznych;
- DW nr 385 – zły stan techniczny – zły stan nawierzchni drogi, brak chodników i oświetlenia;
- DW nr 380 relacji Głuszycza - Mieroszów (granica państwa Mezimesti) – droga w bardzo złym stanie technicznym;
- droga powiatowa 3134D Kamieniec Ząbkowicki - Ożary - Laski (do drogi krajowej nr 46) – bardzo zły stan nawierzchni drogi;
- droga powiatowa 3145D Laskówka - Przełęcz Łaszczowa (granica powiatów: ząbkowickiego i kłodzkiego) – bardzo zły stan nawierzchni drogi;
- droga powiatowa 3148D Budzów - Przełęcz Wilcza (granica powiatów: ząbkowickiego i kłodzkiego) – bardzo zły stan nawierzchni drogi;

- droga powiatowa 3193D Topola - Błotnica - Złoty Stok (do drogi krajowej nr 46) - bardzo zły stan nawierzchni drogi;
- droga powiatowa nr 3143D Ożary – Laski (do drogi krajowej nr 46) – zły stan nawierzchni drogi;
- droga powiatowa nr 3243D – droga, która ma istotne znaczenie z punktu widzenia współpracy transgranicznej, droga ta stanowi alternatywę dla ruchu kołowego w przypadku problemów na drodze krajowej nr 8 i międzynarodowej E67 – zły stan nawierzchni drogi;
- droga powiatowa nr 3250D Granica państwa – Lutynia – Łądek-Zdrój – do drogi wojewódzkiej nr 390, droga powiatowa nr 3251D Łądek-Zdrój – Wrzosówka – Lutynia – Łądek-Zdrój – do drogi powiatowej nr 3250D, droga bez numeru ul. Kościuszki w Łądku-Zdroju - zły stany techniczny (nawierzchnia, pobocza, chodniki, urządzenia odwodnieniowe);
- droga powiatowa nr 275D Niemojów – Różanka – droga w złym stanie technicznym (nawierzchnia, pobocza, urządzenia odwodnieniowe);
- droga powiatowa nr 3285D od drogi wojewódzkiej nr 389 – Młoty – Nowa Bystrzyca - droga w złym stanie technicznym (nawierzchnia, pobocza, urządzenia odwodnieniowe);
- droga powiatowa nr 3334D Granica państwa – Pasterka – do drogi wojewódzkiej nr 387 - droga w bardzo złym stanie technicznym (nawierzchnia, pobocza, urządzenia odwodnieniowe);
- droga powiatowa nr 3335D Tłumaczów – Radków - droga w złym stanie technicznym (nawierzchnia, pobocza, urządzenia odwodnieniowe);
- droga powiatowa nr 3340D Bardo - Opolnica – bardzo zły stan nawierzchni drogi;
- droga powiatowa 3006D, 3152D, 3029D Stoszowice - Przedborowa - Różana – Owiesno - droga w złym stanie technicznym, momentami ze względu na zniszczenie jezdni jest wręcz jednopasmowa, brak poboczy, chodników, oświetlenia. W Różanej praktycznie już nie ma asfaltu;
- ulica Górnicza w Złotym Stoku będąca dojazdem do trasy rowerowej singletrack glacensis - bardzo zły stan techniczny drogi;
- droga położona na terenie leśnym działka nr 310/148 do przejścia granicznego turystycznego Głuszycy Górna - Janoviczki - droga szutrowa w złym stanie technicznym. Brak uregulowanej sytuacji prawnej drogi uniemożliwia otwarcie przejścia granicznego samochodowego co znacznie ożywiłoby ruch przygraniczny;
- droga 128 i 129 (droga gminna Lutynia - Przełęcz Łądecka) - przedłużenie drogi powiatowej ze wsi Lutynia w kierunku przejścia granicznego na Przełęcz Łądecką. Obecnie droga ma charakter drogi gruntowej, częściowo zarośnięta, wymagająca gruntownej odbudowy;

- droga gminna nr G000046D prowadząca ruch turystyczny, rowerowy i pieszy na trasie Stronie Śląskie - Stare Mesto. Parametry drogi (szczególnie jej szerokość) odbiegają od dzisiejszych oczekiwań i standardów. Droga ma bardzo zniszczoną nawierzchnię, brak odwodnienia korpusu drogowego, zbyt mała nośność drogi;
- droga gminna nr G000052D prowadząca ruch turystyczny rowerowy i pieszy wzdłuż doliny rzeki Białej Łądeckiej w Starym Gierałtowie. Część turystów kieruje się tą drogą do Czech na przejście turystyczne w Nowym Gierałtowie - Hranicky, a część podąża dalej, kierując się do worka bielickiego i dalej w kierunku Chaty Paprsek - najważniejszy turystyczny punkt węzłowy z uwagi na wspólne polsko-czeskie szlaki rowerowe i trasy narciarstwa biegowego. Droga wymaga pilnej modernizacji i poszerzenia nawierzchni.

Powyższe ustalenia potwierdzają wcześniej zaprezentowane opinie mieszkańców o niezadawalającej jakości dróg. Problem jest nie tylko zły stan samej nawierzchni dróg, ale również infrastruktury towarzyszącej.

Analizując infrastrukturę drogową i dostępność komunikacyjną Euroregionu nie sposób pominąć jego górskiego charakteru (przynajmniej w dużej części), determinującego słabą dostępność komunikacyjną poszczególnych gmin. Nie można również pominąć faktu, że wiele dróg powiatowych i gminnych jest obciążonych ze względu na transport kruszyw. Problem ten wymaga szybkiego rozwiązania, zwłaszcza że w opinii mieszkańców (43%) jest jednym z istotnych czynników utrudniających funkcjonowanie Euroregionu.

Układ komunikacyjny Euroregionu tworzy również sieć kolejowa. Niestety po 1989 r. układ ten uległ atrofii, tracąc swoje znaczenie w wymiarze lokalnym, regionalnym i krajowym. Aktualnie zaobserwować można próbę odbudowy transportu szynowego, widoczną również na obszarze Euroregionu.

Ze względu na obsługę transportu towarowego (szczególnie materiałów skalnych) największe obciążenie dotyczy następujących linii kolejowych:

- linia kolejowa 274 relacji Węglińiec – Jelenia Góra – Wałbrzych – Wrocław,
- linia kolejowa 137 relacji Legnica – Jaworzyna Śląska – Dzierżoniów i dalej do Katowic,
- linia kolejowa 286 relacji Wałbrzych – Kłodzko.

Na obszarze Euroregionu istnieje szereg linii kolejowych o złym stanie technicznym lub wyłączonych z użytkowania. Jednakże po przeprowadzeniu stosownych remontów mogą one być wykorzystane dla usprawnienia wywozu surowców skalnych. Pozwoliłoby to na odciążenie dróg wojewódzkich, a tym samym zmniejszenie stopnia ich zniszczenia.

Osobnym problemem jest stan dworców kolejowych. Niestety dworce nadal niejednokrotnie pozostają w złym stanie technicznym. Zamknięte budynki dworcowe oraz zdewastowane wiaty peronowe sprawiają, że nie spełniają one swoich funkcji. Przyczyn istniejącego stanu upatrywać można m.in. w stosunkach własnościowych infrastruktury kolejowej. Nie będąc

właścicielem tejże infrastruktury władze samorządowe mają znikomy wpływ na jej stan i funkcjonowanie.

Dodatkowo zaznaczyć należy, iż istniejąca lokalizacja dworców i przystanków kolejowych w dużej mierze wynika z uwarunkowań historycznych. W rezultacie ich układ jest nieadekwatny do dzisiejszych potrzeb mieszkańców, a tym samym ogranicza zainteresowanie transportem kolejowym.

Niestety na obszarze Euroregionu w dalszym ciągu widoczne są problemy z funkcjonowaniem transportu zbiorowego. Brakuje połączeń, a czas dotarcia do wybranych miejsc jest zbyt długi. Wynika to m.in. z przeciążenia lokalnego układu drogowego. Dodatkowo nie jest w dostatecznym stopniu wykorzystywany potencjał transportu szynowego, który to powinien stanowić ważne ogniwo transportu zbiorowego wewnątrz Euroregionu. Brakuje połączeń transportem zbiorowym pomiędzy ważnymi atrakcjami turystycznymi na terenie pogranicza.

Należy podkreślić, że słabość komunikacji publicznej skutkuje intensywnym użytkowaniem samochodów osobowych, które przyczyniają się do zwiększenia niskiej emisji w Euroregionie, głównie w miastach.

Analizując transport publiczny funkcjonujący na obszarze Euroregionu należy zwrócić uwagę na tabor, za pomocą którego realizowane są usługi transportowe. Sytuacja w niniejszym zakresie jest mocno zróżnicowana. Dla przykładu w 2016 r. średni wiek pojazdów transportu publicznego wynosił w Wałbrzychu 3,38. W Wałbrzychu 100% pojazdów używanych w komunikacji publicznej przystosowanych było do potrzeb osób o ograniczonych możliwościach ruchowych. Warto zaznaczyć, że gmina Wałbrzych w ramach wałbrzyskiej komunikacji aglomeracyjnej obsługuje również m.in. gminy Jedlina-Zdrój i Mieroszów.

W innych gminach przewoźnicy, zwłaszcza prywatni oferujący usługi transportu zbiorowego niejednokrotnie korzystają z przestarzałego taboru i pojazdów o małej pojemności. Nadal brakuje niskopodłogowych i ekologicznych autobusów. Minibusy o pojemności do ok. 20 osób kursujące na terenie Euroregionu nie są przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych, wózków dziecięcych oraz większego sprzętu sportowego. Wykonywanie transportu zbiorowego za pomocą tego typu pojazdów jest słabym ogniwem obsługi ruchu turystycznego w regionie, a jednocześnie rzutuje na jakość życia mieszkańców Euroregionu.

W rezultacie konieczna jest wymiana taboru podyktowana zarówno względami społecznymi (dostępność środków komunikacji miejskiej dla osób o ograniczonych możliwościach poruszania się), jak i środowiskowymi (ograniczenie niskiej emisji). Szczególnie ważne jest, aby z usług transportu publicznego mogli korzystać seniorzy, którzy nie posiadają prywatnych środków transportu, lub ze względu na stan zdrowia nie są w stanie ich eksploatować.

Na problemy związane z funkcjonowaniem komunikacji publicznej uwagę zwrócili również sami mieszkańcy Euroregionu. Ok. 36% ankietowanych uznało dostępność do komunikacji

publicznej za słabą stroną Euroregionu. Jednocześnie dla 34% respondentów dostępność ta była na tyle dobra, że została uznana za silną stroną Euroregionu. Pomimo różnic w postrzeganiu dostępności do komunikacji publicznej, panuje powszechna zgoda co do jej istotnego znaczenia dla sprawnego funkcjonowania Euroregionu w przyszłości.

INFRASTRUKTA WODNO-KANALIZACYJNA I GAZOWA

Na przestrzeni lat 2005–2018 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej zwiększył się w Euroregionie z 82,5% do 88,4%. Warto przy tym podkreślić, że przyspieszony wzrost nastąpił w latach 2012-2018.

W latach 2005-2018 zwiększył się również odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci kanalizacyjnej. W 2018 r. korzystało z niej 58,5% gospodarstw domowych. W tym przypadku również dostępność do sieci kanalizacyjnej rosta szybciej po 2012 r.

Jednocześnie w analizowanym okresie odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci gazowej pozostał na zbliżonym poziomie. W 2018 r. 45,1% gospodarstw domowych korzystało z sieci gazowej. W 2005 r. wskaźnik ten wynosił 43,3%, a w 2012 r. 44,4%.

Należy jednak zaznaczyć, że nadal podstawowe wskaźniki dostępności do omawianych mediów kształtowały się w Euroregionie poniżej średnich wojewódzkich, które wynosiły w przypadku dostępności do sieci wodociągowej 94,9%, kanalizacyjnej 76,5%, a gazowej 61,2%. Niemniej jednak można stwierdzić, że dystans dzielący Euroregion i województwo w niniejszym zakresie zmniejszył się, zwłaszcza w przypadku dostępności do sieci kanalizacyjnej i gazowej.

Tabela 1. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej.

Wyszczególnienie	2005	2012	2018
Gmina Bardo			
Wodociągi	76,4	77,0	93,7
Kanalizacja	11,3	20,4	43,0
Gaz	43,0	43,8	43,2
Gmina Bielawa			
Wodociągi	96,8	96,8	96,9
Kanalizacja	87,1	87,3	87,7
Gaz	95,1	96,4	96,7
Gmina Borów			
Wodociągi	91,7	92,1	92,7
Kanalizacja	23,1	25,5	29,6
Gaz	0,0	0,1	0,2
Gmina Bystrzyca Kłodzka			

Wodociągi	74,9	75,5	76,1
Kanalizacja	39,4	40,1	46,4
Gaz	47,7	49,2	49,3
Gmina Ciepłowody			
Wodociągi	78,7	80,9	97,2
Kanalizacja	2,8	10,8	25,0
Gaz	0,2	0,2	0,2
Gmina Duszniki-Zdrój			
Wodociągi	92,7	92,8	93,5
Kanalizacja	81,7	82,0	94,8
Gaz	83,0	87,0	88,9
Gmina Dzierżoniów			
Wodociągi	83,7	84,5	100,0
Kanalizacja	27,8	34,5	37,0
Gaz	25,4	26,2	26,0
Gmina Miejska Dzierżoniów			
Wodociągi	87,2	87,5	100,0
Kanalizacja	77,9	78,5	85,9
Gaz	95,8	95,7	95,6
Gmina Głuszyca			
Wodociągi	93,9	93,8	93,6
Kanalizacja	47,9	47,8	48,3
Gaz	69,5	71,8	71,9
Gmina Jedlina-Zdrój			
Wodociągi	92,8	92,8	92,4
Kanalizacja	54,3	55,3	77,0
Gaz	58,2	61,0	62,3
Gmina Kamieniec Ząbkowicki			
Wodociągi	82,4	83,0	83,5
Kanalizacja	30,9	39,3	40,3
Gaz	0,0	0,0	1,5
Gmina Miejska Kłodzko			
Wodociągi	96,0	96,1	95,6
Kanalizacja	87,7	88,0	88,8
Gaz	90,7	91,3	93,1
Gmina Kłodzko			

Wodociągi	36,6	65,7	67,3
Kanalizacja	17,5	51,7	53,0
Gaz	20,4	20,2	20,5
Gmina Kondratowice			
Wodociągi	90,3	91,7	99,9
Kanalizacja	0,0	0,0	53,7
Gaz	0,0	0,1	0,1
Gmina Kudowa Zdrój			
Wodociągi	88,7	89,0	99,3
Kanalizacja	78,8	79,5	90,9
Gaz	72,3	74,0	75,4
Gmina Łądek-Zdrój			
Wodociągi	72,2	71,2	73,5
Kanalizacja	59,4	59,9	62,1
Gaz	63,2	64,3	63,9
Gmina Lewin Kłodzki			
Wodociągi	65,9	67,2	68,2
Kanalizacja	36,9	39,5	58,2
Gaz	57,2	55,6	56,5
Gmina Mieroszów			
Wodociągi	85,8	89,6	98,3
Kanalizacja	28,7	29,7	66,4
Gaz	0,0	0,0	0,5
Gmina Międzyzylesie			
Wodociągi	58,4	58,1	59,5
Kanalizacja	16,8	17,5	35,8
Gaz	31,2	31,8	31,1
Gmina Miejska Nowa Ruda			
Wodociągi	96,8	96,9	97,3
Kanalizacja	70,8	71,6	77,5
Gaz	37,6	43,7	51,0
Gmina Niemcza			
Wodociągi	73,0	74,5	76,8
Kanalizacja	54,0	63,7	68,1
Gaz	52,0	55,9	55,9
Gmina Nowa Ruda			

Wodociągi	87,2	87,6	89,6
Kanalizacja	2,3	6,4	18,2
Gaz	0,0	0,0	0,0
Gmina Pieszycy			
Wodociągi	65,0	66,0	74,3
Kanalizacja	24,0	25,2	32,4
Gaz	77,4	79,3	87,3
Gmina Polanica-Zdrój			
Wodociągi	94,8	95,2	97,1
Kanalizacja	87,7	89,2	94,5
Gaz	68,1	69,5	71,7
Gmina Przeworno			
Wodociągi	87,6	87,9	88,9
Kanalizacja	0,0	0,0	11,3
Gaz	0,0	0,1	0,0
Gmina Radków			
Wodociągi	92,8	92,9	99,6
Kanalizacja	18,6	36,7	58,7
Gaz	22,3	22,5	22,6
Gmina Stoszowice			
Wodociągi	61,8	67,6	79,7
Kanalizacja	15,3	24,0	25,1
Gaz	0,0	0,1	0,0
Gmina Stronie Śląskie			
Wodociągi	79,0	78,6	80,5
Kanalizacja	71,1	75,6	75,5
Gaz	58,8	59,4	61,9
Gmina Strzegom			
Wodociągi	94,1	94,3	95,7
Kanalizacja	61,8	65,7	88,9
Gaz	57,1	57,5	58,0
Gmina Strzelin			
Wodociągi	87,3	88,2	98,0
Kanalizacja	58,7	60,9	67,9
Gaz	53,0	53,4	51,4
Gmina Szczytna			

Wodociągi	77,3	79,1	71,4
Kanalizacja	46,4	47,0	39,9
Gaz	37,7	38,3	37,9
Gmina Wałbrzych			
Wodociągi	97,6	97,6	97,4
Kanalizacja	77,2	78,2	82,1
Gaz	90,9	93,4	92,8
Gmina Ziębice			
Wodociągi	77,4	79,9	85,2
Kanalizacja	44,2	45,4	55,7
Gaz	40,5	42,6	44,0
Gmina Ząbkowice Śląskie			
Wodociągi	90,1	91,3	99,9
Kanalizacja	67,5	67,2	69,9
Gaz	68,1	68,5	69,1
Gmina Złoty Stok			
Wodociągi	81,3	81,9	82,8
Kanalizacja	47,9	50,3	58,6
Gaz	0,0	0,1	0,0
EUROREGION			
Wodociągi	82,5	84,1	88,4
Kanalizacja	44,5	48,4	58,5
Gaz	43,3	44,4	45,1
DOLNY ŚLĄSK			
Wodociągi	90,9	91,9	94,9
Kanalizacja	66,1	70,1	76,5
Gaz	62,8	61,8	61,2

Źródło: BDL GUS.

Sytuacja w samym Euroregionie jest mocno zróżnicowana. Według danych GUS w najmniejszym zakresie dostęp do sieci wodociągowej posiadają mieszkańcy gmin: Międzyzlesie (59,5%), gmina wiejska Kłodzko (67,3%), Lewin Kłodzki (68,2%), Szczytna (71,4%), Lądek-Zdrój (73,5%), Pieszycy (74,3%), Bystrzyca Kłodzka (76,1%), Niemcza (76,8%) i Stoszowice (79,7%). W stosunku do 2012 r. wyraźnej poprawie uległa sytuacja w gminie Bardo (93,7%), która wówczas również była zaliczana do gmin o najmniejszej dostępności do sieci wodociągowej. Równocześnie na obszarze Euroregionu istnieją gminy (gmina wiejska Dzierżoniów i gmina miejska Dzierżoniów), w których 100% gospodarstw domowych korzysta z sieci wodociągowej.

Zaznaczyć należy, że pomimo ciągłych inwestycji w rozwój sieci wodociągowej na obszarze Euroregionu nadal istnieją problemy z jakością niniejszej infrastruktury (w szczególności w miastach), co skutkuje ubytkami wody oraz prowadzi do pogorszenia jej jakości. Dotyczy to zwłaszcza sieci wodociągowej będącej w gestii Wałbrzyskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji.

Jak już wspomniano, w zakresie dostępności do sieci kanalizacyjnej Euroregion znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo. Wynika to m.in. z położenia Euroregionu (tereny górzyste) i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych.

W najmniejszym zakresie z sieci kanalizacyjnej w 2018 r. korzystały gospodarstwa domowe w gminach: Przeworno (11,3%), gmina wiejska Nowa Ruda (18,2%), Ciepłowody (25,0%), Stoszowice (25,1%) i Borów (29,6%). Choć w każdej z tych gmin, w porównaniu do 2012 r. dostępność do sieci kanalizacyjnej poprawiła się, to jednak wskaźniki dostępności nadal wyraźnie odbiegały od średniej dla Euroregionu. Procentowo najczęściej gospodarstw domowych korzystało z sieci kanalizacyjnej w gminach: Duszniki-Zdrój (94,8%), Polanica-Zdrój (94,5%), Kudowa Zdrój (90,9%), Strzegom (88,9%), gmina miejska Kłodzko (88,8%), Bielawa (87,7), gmina miejska Dzierżoniów (85,9%) i Wałbrzych (82,1%).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że na obszarach nie objętych siecią kanalizacyjną ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych. Może to negatywnie rzutować zarówno na jakość życia mieszkańców, jak i na stan środowiska naturalnego.

Jeżeli chodzi o opinie mieszkańców odnośnie dostępności do sieci kanalizacyjnej, to przeważa pogląd, że jest to silna strona Euroregionu (39%). Odmiennego zdania było 28% respondentów.

Należy podkreślić, że w zakresie rozbudowy infrastruktury kanalizacyjnej realizowane były również projekty z partnerem czeskim. Przykładem takich działań jest projekt „Czysta rzeka od Gór Orlickich do Łaby”. Po polskiej stronie projekt obejmował budowę kanalizacji sanitarnej z rur kamionkowych w miejscowości Jerzykowice Wielkie o długości 2396 mb, a po stronie czeskiej budowę trzech oczyszczalni ścieków w gminie Orlickie Zahori.

W przypadku sieci gazowej największy odsetek gospodarstw domowych korzysta z niej w gminach: Bielawa (96,7%), gmina miejska Dzierżoniów (95,6%), gmina miejska Kłodzko (93,1%), Wałbrzych (92,8%), Duszniki-Zdrój (88,9%) i Pieszyce (87,3%). Jednocześnie na obszarze Euroregionu istnieją gminy, w których dostępność do sieci gazowej jest zerowa lub bliska zeru, zaliczyć do nich należy gminy: gmina wiejska Nowa Ruda (0,0%), Przeworno (0,0%), Stoszowice (0,0%), Żłoty Stok (0,0%), Kondratowice (0,1%), Borów (0,2%), Ciepłowody (0,2%), Mieroszów (0,5%), Kamieniec Ząbkowicki (1,5%).

Niska dostępność do sieci gazowej może sprzyjać zjawisku niskiej emisji i tym samym negatywnie wpływać na stan środowiska naturalnego.

GOSPODARKA ODPADAMI

Gminy wchodzące w skład Euroregionu należą do czterech dolnośląskich regionów gospodarki odpadami:

- południowego – Bardo, Bielawa, Bystrzyca Kłodzka, Duszniki-Zdrój, gmina wiejska Dzierżoniów, gmina miejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, gmina wiejska Kłodzko, gmina miejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lewin Kłodzki, Międzyzlesie, Niemcza, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Pieszycy, Polanica-Zdrój, Radków, Stoszowice, Szczytna, Wałbrzych, Ząbkowice Śląskie;
- północno-centralnego – Strzegom;
- środkowosudeckiego – Mieroszów;
- wschodniego – Borów, Ciepłowody, Przeworno, Strzelin, Ziębice.

Ponad to gminy: Kamieniec Ząbkowicki, Lądek-Zdrój, Stronie Śląskie i Złoty Sok przynależą do regionu gospodarki odpadami komunalnymi województwa opolskiego.

W Euroregionie Glacensis w latach 2005-2018 masa zebranych odpadów zmieszanych przypadających na mieszkańca wzrosła o ok. 10% z 246,7 kg. do 271,3 kg. W 2018 r. wartość powyższego wskaźnika była dla Euroregionu niższa niż dla Dolnego Śląska.

W latach 2005-2018 spadek łącznej masy zbieranych odpadów zmieszanych przypadających na mieszkańca odnotowano w 11 gminach. Były to w pierwszej kolejności gminy uzdrowiskowe oraz gminy miejskie. Jednocześnie w 24 gminach wartość niniejszego wskaźnika wzrosła. Wzrost ten, szczególnie widoczny był w gminach wiejskich. Może to świadczyć o urealnieniu gospodarki odpadami na tych terenach.

Niestety znaczna część mieszkańców Euroregionu ma zastrzeżenia do prowadzonej gospodarki odpadami. Ok. 35% badanych uważa ją za słabą stronę Euroregionu. Dodatkowo 17% ankietowanych dostrzega w niej zagrożenie dla funkcjonowania obszaru. Szczególny niepokój budzi wzrost produkcji odpadów komunalnych i przemysłowych.

Jednak nie zmienia to faktu, że 26% respondentów uznało, że realizowana polityka gospodarki odpadami przyczynia się do wzmocnienia pozycji Euroregionu.

Tabela 2. Odpady zmieszane zebrane w ciągu roku na mieszkańca w kg.

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100
Gmina Bardo	163,5	189,6	232,6	142,3
Gmina Bielawa	271,3	272,4	279,8	103,1
Gmina Borów	77,6	50,9	195,8	252,3
Gmina Bystrzyca Kłodzka	106,2	228,3	233,1	219,5
Gmina Ciepłowody	82,0	142,9	192,1	234,3

Gmina Duszniki-Zdrój	639,5	546,6	406,1	63,5
Gmina Dzierżoniów	205,7	264,1	265,0	128,8
Gmina Miejska Dzierżoniów	321,5	329,1	342,5	106,5
Gmina Głuszyca	211,4	232,5	233,6	110,5
Gmina Jedlina-Zdrój	284,7	274,1	197,6	69,4
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	143,1	141,1	277,4	193,9
Gmina Miejska Kłodzko	303,8	554,1	265,6	87,4
Gmina Kłodzko	121,8	150,2	222,8	182,9
Gmina Kondratowice	104,7	83,2	165,4	158,0
Gmina Kudowa Zdrój	520,3	332,6	363,5	69,9
Gmina Lądek-Zdrój	523,3	309,8	342,1	65,4
Gmina Lewin Kłodzki	57,8	175,6	251,2	434,6
Gmina Mieroszów	225,9	336,9	282,9	125,2
Gmina Międzyzlesie	44,9	94,8	175,4	390,6
Gmina Miejska Nowa Ruda	469,7	345,2	320,3	68,2
Gmina Niemcza	254,5	270,6	305,6	120,1
Gmina Nowa Ruda	230,7	257,7	273,2	118,4
Gmina Pieszyce	190,5	198,8	242,9	127,5
Gmina Polanica-Zdrój	528,4	382,2	379,8	71,9
Gmina Przeworno	67,5	64,8	218,6	323,9
Gmina Radków	145,9	125,3	245,7	168,4
Gmina Stoszowice	184,4	209,0	250,2	135,7
Gmina Stronie Śląskie	130,2	200,6	287,9	221,1
Gmina Strzegom	382,5	321,6	285,4	74,6
Gmina Strzelin	212,8	197,6	284,1	133,5
Gmina Szczytna	218,6	229,3	159,0	72,7
Gmina Wałbrzych	326,2	331,8	437,2	134,0
Gmina Ziębice	295,7	172,0	258,7	87,5
Gmina Ząbkowice Śląskie	405,8	322,2	342,7	84,5
Gmina Złoty Stok	181,1	188,9	278,9	154,0
EUROREGION	246,7	243,6	271,3	110,0
DOLNY ŚLĄSK	302,3	284,3	298,2	98,6

Źródło: BDL GUS.

Jak wynika z Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2022 na obszarze Euroregionu funkcjonuje:

- Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Wałbrzychu;

- Ekologiczne Centrum Utylizacji w miejscowości Rusko (gmina Strzegom);
- Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Bielawie;
- Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Ścinawce Dolnej (gmina Radków).

Dodatkowo pamiętać należy, że gmina jest obowiązana utworzyć co najmniej jeden stacjonarny punkt selektywnego zbierania odpadów komunalnych, samodzielnie lub wspólnie z inną gminą lub gminami. W Euroregionie istnieją punkty utworzone dla kilku gmin:

- w gminie miejskiej Dzierżoniów został utworzony jeden PSZOK na potrzeby gminy miejskiej Dzierżoniów i gminy wiejskiej Dzierżoniów,
- w gminie miejskiej Kłodzko PSZOK został utworzony na potrzeby gminy miejskiej Kłodzko i gminy wiejskiej Kłodzko,
- w gminie miejskiej Nowa Ruda PSZOK został utworzony na potrzeby gminy miejskiej Nowa Ruda i gminy wiejskiej Nowa Ruda,
- w gminie Oława (poza Euroregionem) funkcjonuje PSZOK Związku Międzygminnego Ślęza-Oława utworzony na potrzeby m.in. gmin Borów, Ciepłowody, Przeworno.

Wspomnieć należy również o nadal występującym na obszarze Euroregionu problemie dzikich wysypisk śmieci. Niniejszy stan rzeczy świadczy zarówno o niewystarczająco rozwiniętej gospodarce odpadami, jak i o niskim poziomie świadomości ekologicznej mieszkańców.

OBZARY O SZCZEGÓLNYCH WALORACH PRZYRODNICZYCH

Euroregion Glacensis posiada cenne walory przyrodnicze, w tym również obszary objęte programem Natura 2000. Łączna powierzchnia obszarów prawnie chronionych² (bez Obszarów Natura 2000) w Euroregionie wynosiła w 2018 r. 93.296,4 ha, co stanowiło ok. 25,1% ogółu obszarów prawnie chronionych na Dolnym Śląsku. W stosunku do 2005 r. powierzchnia terenów prawnie chronionych w Euroregionie wzrosła o 6.688,7 ha.

Tabela 3. Obszary prawnie chronione w Euroregionie

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	Euroregion =100 Rok 2018
Gmina Bardo	3270,0	3165,0	3177,6	3,4
Gmina Bielawa	1385,5	1386,3	1385,71	1,5
Gmina Borów	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Bystrzyca Kłodzka	14360,6	14040,8	14036,7	15,0
Gmina Ciepłowody	1180,0	1372,1	1372,1	1,5
Gmina Duszniki-Zdrój	1850,0	1663,4	1663,4	1,8
Gmina Dzierżoniów	666,0	662,1	662,10	0,7

² Obszary prawnie chronione zgodnie z definicją BDL nie obejmują: Obszarów Natura 2000, rezerwatów przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych położonych w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu

Gmina Miejska Dzierżoniów	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Głuszyca	2542,0	2542,1	2542,1	2,7
Gmina Jedlina-Zdrój	1205,0	1205,0	1205,0	1,3
Gmina Kamieniec Żąbkowicki	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Miejska Kłodzko	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Kłodzko	4449,0	4071,0	4071,0	4,4
Gmina Kondratowice	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Kudowa Zdrój	1079,2	1080,1	1085,1	1,2
Gmina Łądek-Zdrój	5780,0	5780,0	5780,0	6,2
Gmina Lewin Kłodzki	601,5	741,2	744,8	0,8
Gmina Mieroszów	3040,0	3040,0	3040,0	3,3
Gmina Międzyzlesie	9544,0	9749,4	9729,6	10,4
Gmina Miejska Nowa Ruda	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Niemcza	1050,0	1011,4	1011,4	1,1
Gmina Nowa Ruda	3806,0	3558,4	3558,9	3,8
Gmina Pieszycy	3378,0	2916,3	2916,3	3,1
Gmina Polanica-Zdrój	57,0	417,0	417,0	0,4
Gmina Przeworno	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Radków	2889,9	2888,8	2892,0	3,1
Gmina Stoszowice	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Stronie Śląskie	11278,8	11255,5	11362,4	12,2
Gmina Strzegom	150,0	150,0	150,0	0,2
Gmina Strzelin	0,0	7330,0	7330,0	7,9
Gmina Szczytna	6289,1	6358,7	6358,7	6,8
Gmina Wałbrzych	1434,1	1434,1	1434,1	1,5
Gmina Ziębice	1990,0	2015,4	2015,4	2,2
Gmina Żąbkowice Śląskie	42,0	8,0	8,0	0,0
Gmina Złoty Stok	3290,0	3347,0	3347,0	3,6
EUROREGION	86607,7	93189,1	93296,4	100,0
DOLNY ŚLĄSK	61597,4	371020,0	371531,4	398,2

Źródło: BDL GUS.

Najwięcej obszarów prawnie chronionych znajduje się na terenie gmin: Bystrzyca Kłodzka (14.036,7 ha), Stronie Śląskie (11.362,4 ha), Międzyzlesie (9.729,6 ha), Strzelin (7.330,0ha), Szczytna (6.358,7 ha), Łądek-Zdrój (5.780,0 ha). Na obszarze gmin: Borów, gmina miejska Dzierżoniów, Kamieniec Żąbkowicki, gmina miejska Kłodzko, Kondratowice, gmina miejska Nowa Ruda, Przeworno, Stoszowice, Żąbkowice Śląskie tereny prawnie chronione nie występują.

Znaczenie cennych przyrodniczo obszarów dla funkcjonowania Euroregionu potwierdzone zostało w badaniach ankietowych. Ponad 41% respondentów uważa koncentrację cennych przyrodniczo obszarów za silną stronę Euroregionu. Jednocześnie dla dalszych 44% badanych obszary te stanowią potencjał dla dalszego rozwoju Euroregionu. Warto podkreślić jest również to, że tylko 2% ankietowanych widzi w tych obszarach zagrożenie dla rozwoju.

Utrzymanie cennych przyrodniczo obszarów wymaga niejednokrotnie współpracy z partnerami czeskimi. Niestety w opinii respondentów skala współpracy jest niezadawalająca i stanowi słabą stronę Euroregionu (40%). Jednocześnie mieszkańcy dostrzegają potencjalne korzyści z takiej współpracy (46%).

STAN I JAKOŚĆ POWIETRZA

Analizę stanu i jakości powietrza w Euroregionie oparto na wynikach pomiarów przeprowadzonych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Warto przy tym podkreślić, że uwzględnienie w analizie stężenia pyłu zawieszonego PM10 oraz ozonu odpowiada wytycznym PN-ISO 37120 „Zrównoważony rozwój społeczny. Wskaźniki usług miejskich i jakości życia”.

Obszar Euroregionu zgodnie z kryterium przyjętym przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu zaliczany jest do strefy miasto Wałbrzych oraz strefy dolnośląskiej.

Na obszarze Euroregionu w 2018 r. występowały problemy z przekroczeniami norm jakości powietrza, a mianowicie:

- PM10 śr. roczna – gmina miejska Nowa Ruda;
- PM 10 liczba dni – gmina miejska Dzierżoniów, gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Wałbrzych;
- BaP śr. roczna – Bardo, Borów, Bystrzyca Kłodzka, Bielawa, Ciepłowody, Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Ząbkowicki, gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lądek-Zdrój, Lewin Kłodzki, Mieroszów, Międzylesie, Niemcza, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Pieszyce, Polanica-Zdrój, Przeworno, Radków, Stoszowice, Stronie Śląskie, Strzegom, Strzelin, Szczytna, Wałbrzych, Ząbkowice Śląskie, Ziębice, Złoty Stok;
- PM2,5 śr. roczna II Faza – gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Wałbrzych;
- O₃ liczba dni – Lądek-Zdrój, Stronie Śląskie, Złoty Stok.

N podstawie przedstawionych danych można uznać, że jako całość Euroregion charakteryzuje się relatywnie niewysokim stężeniem zanieczyszczeń w powietrzu. Niemniej jednak w strefie miasto Wałbrzych występują problemy z przekroczeniem norm benzo(a)pirenu i pyłu PM10, a w strefie dolnośląskiej benzo(a)pirenu, pyłu PM10 oraz ozonu. Dodatkowo w przypadku pięciu gmin istnieje również problem z dostosowaniem się do zaostrzonych norm dotyczących PM2,5 (II Faza).

Problem z benzo(a)pirenem występuje na obszarze całego Euroregionu. W przypadku PM10 w najtrudniejszej sytuacji znajduje się gmina miejska Nowa Ruda (przekroczenie śr. rocznej).

Problemy z przekroczeniem norm pyłu PM10 nasilają się w sezonie grzewczym i wynikają z ogrzewania budynków mieszkalnych za pomocą tradycyjnych źródeł ciepła.

Problem niezadawalającego stanu powietrza dostrzeżony został w badaniach ankietowych. Ok. 31% respondentów uznało stan powietrza za słabą stronę Euroregionu, a dalsze 22% badanych widzi w nim zagrożenie dla funkcjonowania Euroregionu. Jednocześnie dla 24% ankietowanych stan powietrza jest na tyle dobry, że uznają go za silną stronę Euroregionu.

Jednocześnie, badania przeprowadzone w urzędach gmin tworzących Euroregion dostarczyły silnie spolaryzowanych wyników. Ok. 37% gmin oceniło stan powietrza jako dobry lub bardzo dobry, równocześnie 32% uznało stan ten za zły lub bardzo zły. W pozostałych przypadkach przedstawiciele gmin nie byli w stanie ocenić jednoznacznie stanu powietrza.

Przyczyn złego stanu powietrza ankietowani upatrywali w tradycyjnym ogrzewaniu budynków mieszkalnych, niskiej emisji której źródłem była komunikacja samochodowa oraz zapyleniu pochodzącym z kopalń kruszywa.

ANALIZA SWOT – SFERA PRZESTRZENNA

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Relatywnie dobre pokrycie Euroregionu siecią dróg • Możliwość realizacji wspólnych inwestycji z partnerami czeskimi • Różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych • Duża ilość atrakcji turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Niezadawalająca dostępność komunikacyjna poszczególnych gmin • Dominacja dróg jednojezdniowych o niskich parametrach technicznych • Brak obwodnic kluczowych miast • Zdeprawowana infrastruktura kolejowa • Regres transportu zbiorowego, zwłaszcza publicznego • Brak połączeń transgranicznych transportem zbiorowym • Niski stopień pokrycia Euroregionu siecią kanalizacyjną i gazową • Wysokie koszty budowy sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej związane z ukształtowaniem terenu • Niezadawalający stan gospodarki odpadami • Problemy z niską emisją, nasilające się w okresie grzewczym
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zakończenie budowy drogi ekspresowej S8 powiązanie jej z istniejącą siecią dróg • Budowa obwodnic miast w celu zmniejszenia niskiej emisji w ich centrach • Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach • Rozwój współpracy z partnerami czeskimi 	<ul style="list-style-type: none"> • Dalsza dewastacja infrastruktury drogowej i kolejowej • Zbyt wysokie i ciągle rosnące koszty ogrzewania ekologicznymi nośnikami energii

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Pomimo zachodzących na przestrzeni lat korzystnych procesów gospodarczych, Euroregion nadal jest silnie zróżnicowana pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i wymaga dalszych działań zmierzających do uaktywnienia jego endogennego potencjału.

W 2018 r. na obszarze Euroregionu funkcjonowało łącznie 52.365 podmiotów gospodarczych sektora prywatnego. W porównaniu do 2005 r. nastąpił wzrost ogólnej liczby podmiotów gospodarczych sektora prywatnego o ok. 3,1%. Powyższa tendencja zauważalna była również na Dolnym Śląsku. Zaznaczyć przy tym należy, że wzrost liczby podmiotów gospodarczych w Euroregionie był wyraźnie wolniejszy niż w województwie dolnośląskim (24,1%).

Przyjmując za bazowy rok 2012 zauważyć można, iż na obszarze Euroregionu odnotowano wzrost ogólnej liczby podmiotów sektora prywatnego o 2,2%, niemniej jednak w tym samym okresie liczba podmiotów gospodarczych na Dolnym Śląsku wzrosła o 12,6%. Prowadzi to do wniosku, że Euroregion rozwija się wolniej niż województwo, w rezultacie jego pozycja gospodarcza na Dolnym Śląsku uległa systematycznemu osłabieniu.

Powyższe wnioski potwierdza analiza udziału podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na obszarze Euroregionu w ogólnej liczbie prywatnych podmiotów gospodarczych w województwie dolnośląskim. W 2018 r. udział ten wynosił 14,8% podczas gdy w 2012 r. 15,9% a w 2005 r. 17,8%.

Tabela 4. Podmioty gospodarcze sektor prywatny ogółem

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100	Euroregion=100
					Rok 2018
Gmina Bardo	421	408	462	109,7	0,9
Gmina Bielawa	2648	2652	2667	100,7	5,1
Gmina Borów	268	353	413	154,1	0,8
Gmina Bystrzyca Kłodzka	1872	1727	1783	95,2	3,4
Gmina Ciepłowody	161	194	248	154,0	0,5
Gmina Duszniki-Zdrój	547	565	590	107,9	1,1
Gmina Dzierżoniów	642	724	841	131,0	1,6
Gmina Miejska Dzierżoniów	4407	4014	3885	88,2	7,4
Gmina Głuszyca	708	741	868	122,6	1,7
Gmina Jedlina-Zdrój	424	466	494	116,5	0,9
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	524	590	658	125,6	1,3

Gmina Miejska Kłodzko	4968	4155	4070	81,9	7,8
Gmina Kłodzko	1107	1072	1233	111,4	2,4
Gmina Kondratowice	246	278	296	120,3	0,6
Gmina Kudowa Zdrój	1054	1017	1069	101,4	2,0
Gmina Lądek-Zdrój	1062	926	949	89,4	1,8
Gmina Lewin Kłodzki	195	235	239	122,6	0,5
Gmina Mieroszów	573	610	622	108,6	1,2
Gmina Międzyzlesie	461	501	505	109,5	1,0
Gmina Miejska Nowa Ruda	2185	2187	2223	101,7	4,2
Gmina Niemcza	454	423	449	98,9	0,9
Gmina Nowa Ruda	780	789	822	105,4	1,6
Gmina Pieszycy	742	878	979	131,9	1,9
Gmina Polanica-Zdrój	1002	1053	1020	101,8	1,9
Gmina Przeworno	256	295	309	120,7	0,6
Gmina Radków	580	666	728	125,5	1,4
Gmina Stoszowice	426	467	538	126,3	1,0
Gmina Stronie Śląskie	772	738	753	97,5	1,4
Gmina Strzegom	2353	2587	2730	116,0	5,2
Gmina Strzelin	1581	2120	2248	142,2	4,3
Gmina Szczytna	577	637	666	115,4	1,3
Gmina Wałbrzych	12758	12899	12329	96,6	23,5
Gmina Ziębice	1334	1339	1523	114,2	2,9
Gmina Ząbkowice Śląskie	2274	2435	2675	117,6	5,1
Gmina Złoty Stok	446	486	481	107,8	0,9
EUROREGION	50808	51227	52365	103,1	100,0
DOLNY ŚLĄSK	285668	321590	354380	124,1	676,7

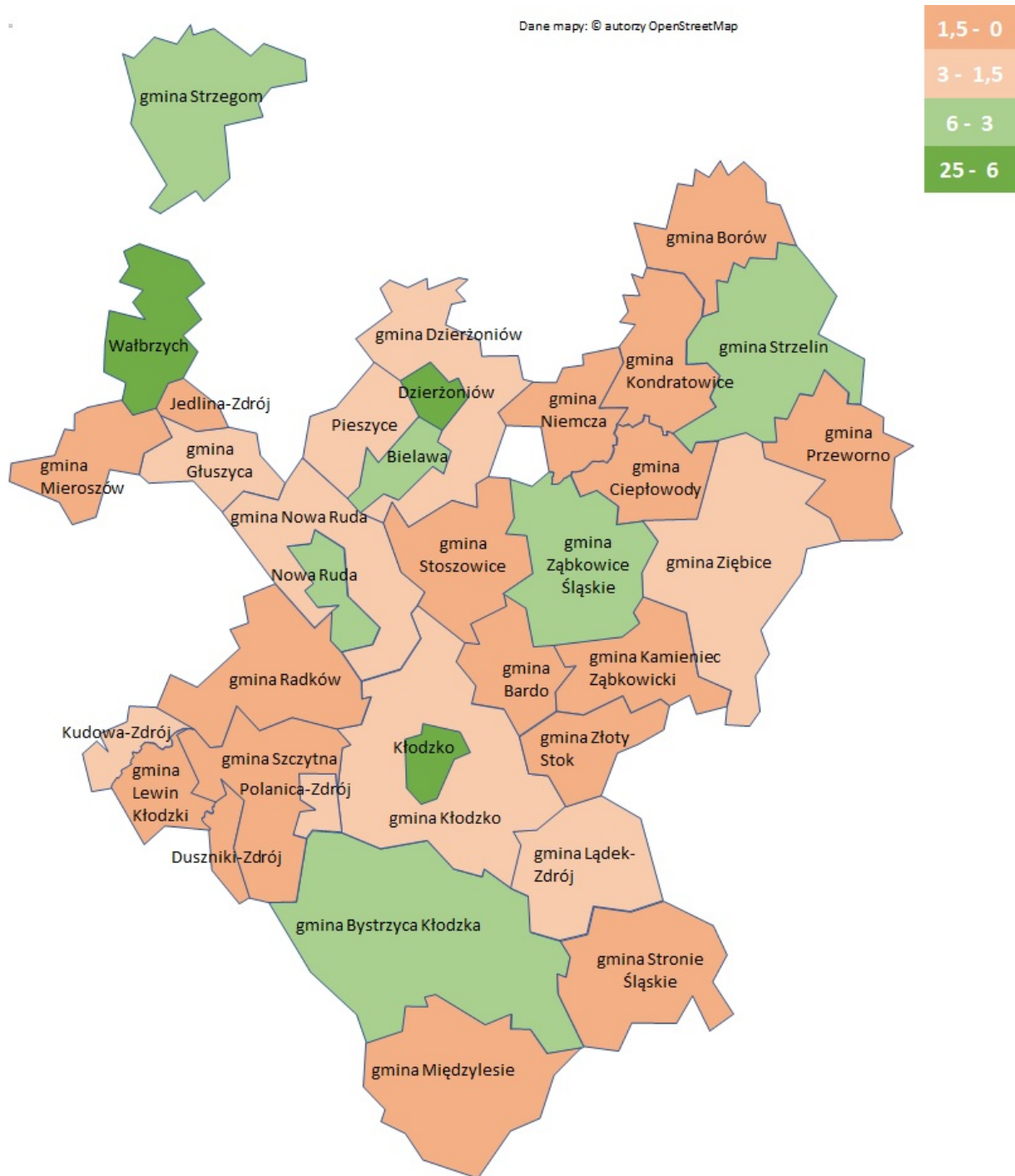
Źródło: BDL GUS.

W Euroregionie największy potencjał gospodarczy skupiony jest we Wałbrzychu. W 2018 r. w Wałbrzychu funkcjonowało 12.329 prywatnych podmiotów gospodarczych, co stanowiło 23,5% ogółu podmiotów zarejestrowanych na terenie Euroregionu. Niestety należy podkreślić, że w stosunku do 2005 r. liczba podmiotów gospodarczych w Wałbrzychu zmniejszyła się o 3,4%.

Gospodarczy potencjał Wałbrzycha wspierany jest przez lokalne ośrodki rozwoju takie jak: Kłodzko (4.070 podmiotów), Dzierżoniów (3.885), Strzegom (2.730), Bielawa (6.667), Ząbkowice Śląskie (2.675) i Nowa Ruda (2.223). Z powyższych ośrodków wzrost liczby przedsiębiorstw prywatnych w latach 2005-2018 zanotowały: Ząbkowice Śląskie (17,6%), Strzegom (16,0%), Nowa Ruda (1,7%) i Bielawa (0,7%). Niestety w przypadku Kłodzka

i Dzierżoniowa zaobserwowano odwrotną tendencję. Na przestrzeni analizowanych lat liczba prywatnych podmiotów gospodarczych zmniejszyła się odpowiednio o 18,1% (Kłodzko) i 11,8% (Dzierżoniów).

Rysunek 1. Podmioty gospodarcze sektor prywatny ogółem 2018 r. (Euroregion=100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Najniższy potencjał gospodarczy, mierzony liczbą przedsiębiorstw sektora prywatnego, wykazują gminy: Lewin Kłodzki (239 podmiotów), Ciepłowody (284), Kondratowice (296) i Przeworno (309). Jednocześnie należy podkreślić, że w przypadku gmin Ciepłowody w latach

2005-2018 odnotowano najszybszy (po gminie Borów) wzrost liczby podmiotów gospodarczych o 54,0%. Również w pozostałych trzech gminach dynamika wzrostu liczby przedsiębiorstw była wyższa niż średnia w Euroregionie i przyjmowała wartość od 20,3% (Kondratowice) do 22,6% (Lewin Kłodzki). Niestety wartości te i tak kształtowały się poniżej średniej dla Dolnego Śląska (24,1%).

Jednym z celów funkcjonowania Euroregionu Glacensis jest wspieranie międzynarodowej współpracy gospodarczej. O skali umiędzynarodowienia gospodarki świadczyć może m.in. liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego funkcjonujących na obszarze Euroregionu.

Jak wynika z danych GUS w 2018 r. w Euroregionie zarejestrowane były 433 spółki z udziałem kapitału zagranicznego. Stanowiło to ok. 6,7% ogółu spółek z udziałem kapitału zagranicznego funkcjonujących na Dolnym Śląsku. Niestety na przestrzeni lat 2005-2018 liczba powyższych spółek w Euroregionie wyraźnie się zmniejszyła (o 26,1%). W tym samym okresie liczba spółek w województwie dolnośląskim wzrosła o 21,4%. Może to prowadzić do wniosku, że Euroregion stał się miejscem mniej atrakcyjnym pod względem inwestycyjnym, zwłaszcza na tle innych dolnośląskich gmin. W konsekwencji istnieje zagrożenie osłabienia potencjału prorozwojowego Euroregionu.

Tabela 5. Spółki z udziałem kapitału zagranicznego

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	Euroregion=100	
				2005=100	Rok 2018
Gmina Bardo	7	5	4	57,1	0,92
Gmina Bielawa	29	24	20	69,0	4,62
Gmina Borów	3	3	1	33,3	0,23
Gmina Bystrzyca Kłodzka	14	12	9	64,3	2,08
Gmina Ciepłowody	0	0	0	0,0	0,00
Gmina Duszniki-Zdrój	5	3	2	40,0	0,46
Gmina Dzierżoniów	3	6	4	133,3	0,92
Gmina Miejska Dzierżoniów	50	62	47	94,0	10,85
Gmina Głuszyca	8	8	3	37,5	0,69
Gmina Jedlina-Zdrój	6	6	6	100,0	1,39
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	4	8	5	125,0	1,15
Gmina Miejska Kłodzko	35	33	19	54,3	4,39
Gmina Kłodzko	9	9	7	77,8	1,62
Gmina Kondratowice	8	10	9	112,5	2,08
Gmina Kudowa Zdrój	29	28	42	144,8	9,70
Gmina Lądek-Zdrój	7	5	1	14,3	0,23

Gmina Lewin Kłodzki	2	5	5	250,0	1,15
Gmina Mieroszów	4	6	2	50,0	0,46
Gmina Międzyzylesie	3	6	5	166,7	1,15
Gmina Miejska Nowa Ruda	38	37	21	55,3	4,85
Gmina Niemcza	3	1	0	0,0	0,00
Gmina Nowa Ruda	14	14	14	100,0	3,23
Gmina Pieszycy	6	7	4	66,7	0,92
Gmina Polanica-Zdrój	10	11	9	90,0	2,08
Gmina Przeworno	3	3	2	66,7	0,46
Gmina Radków	7	7	3	42,9	0,69
Gmina Stoszowice	0	1	1	-	0,23
Gmina Stronie Śląskie	3	3	3	100,0	0,69
Gmina Strzegom	40	38	20	50,0	4,62
Gmina Strzelin	38	54	47	123,7	10,85
Gmina Szczytna	5	4	4	80,0	0,92
Gmina Wałbrzych	148	142	81	54,7	18,71
Gmina Ziębice	13	14	10	76,9	2,31
Gmina Ząbkowice Śląskie	30	32	19	63,3	4,39
Gmina Złoty Stok	2	4	4	200,0	0,92
EUROREGION	586	611	433	73,9	100,00
DOLNY ŚLĄSK	5360	6910	6508	121,4	1503,00

Źródło: BDL GUS.

Najwięcej spółek z udziałem kapitału zagranicznego zlokalizowanych było w Wałbrzychu (81) oraz w gminach: gmina miejska Dzierżoniów (47), Strzelin (47) i Kudowa Zdrój (42). Jednocześnie w gminach Ciepłowodny i Niemcza spółki takie nie funkcjonowały, a w gminach Borów, Lądek-Zdrój i Stoszowice działało po jednej spółce.

Niepokój budzi fakt, że w latach 2005-2018 wśród gmin tworzących Euroregion dominowało zjawisko zmniejszania się liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Zaobserwowano je w przypadku 22 gmin, w tym w tak ważnych ośrodkach gospodarczych jak: Wałbrzych, Dzierżoniów, Bielawa, Kłodzko, Nowa Ruda i Strzegom.

Równocześnie liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego wzrosła w dziewięciu gminach (gmina wiejska Dzierżoniów, Kamieniec Ząbkowicki, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lewin Kłodzki, Międzyzylesie, Stoszowice, Strzelin, Złoty Stok). Biorąc pod uwagę początkową wartość wskaźnika oraz rangę gospodarczą gminy na podkreślenie zasługuje wzrost liczby spółek w gminie Kudowa Zdrój o 44,8% oraz w gminie Strzelin o 23,7%.

Istotne znaczenie dla rozwoju Euroregionu ma wykorzystanie endogennych potencjałów obszaru takich jak walory turystyczne oraz surowce mineralne. Należy pamiętać, że chociaż obecnie sektory te nie charakteryzuje się niejednokrotnie wysoką innowacyjnością (zwłaszcza sektor związany z wydobyciem surowców mineralnych) to jednak w przyszłości może on generować innowacje i powinien być adresatem wsparcia ze strony administracji rządowej i samorządowej.

Jednak z badań ankietowych wynika, że potencjał wewnętrzny Euroregionu nie jest w pełni wykorzystywany. Dla ponad 34% ankietowanych stopień dywersyfikacji gospodarki jest niski i stanowi barierę rozwoju Euroregionu. Z drugiej strony mieszkańcy są świadomi tego potencjału i w przeważającej większości (44%) uważają, że stwarza on szanse na trwały rozwój.

Słabością Euroregionu dla 22% ankietowanych jest również niski udział małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) w strukturze gospodarczej. Należy zaznaczyć, że MŚP niejednokrotnie funkcjonują wykorzystując endogenne potencjały obszaru. Z powyższego wynika, że wsparcie MŚP winno stanowić jedno z ważniejszych działań władz lokalnych.

Analizując sferę gospodarczą należy uwzględnić nie tylko bezwzględną liczbę zarejestrowanych przedsiębiorstw, ale również przedsiębiorczość mieszkańców mierzona liczbą podmiotów na 10 tys. mieszkańców.

Dla Euroregionu wskaźnik ten wynosił w 2018 r. 1.050 i był niższy od średniej dla Dolnego Śląska (1.294). W latach 2005 – 2018 wskaźnik ten wzrósł w Euroregionie o 15,5%, niestety tempo wzrostu było wolniejsze niż w województwie dolnośląskim (23,5%), co relatywnie pogorszyło sytuację Euroregionu na tle województwa. O ile jeszcze w 2005 r. wskaźnik przedsiębiorczości mierzony dla Euroregionu stanowił ok 86,8% wartości wskaźnika na Dolnym Śląsku, to w 2012 r udział ten zmniejszył się do 82,7%, aby ostatecznie w 2018 r. osiągnąć wartość 81,1%.

Tabela 6. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100	Dolny Śląsk = 100 Rok 2018
Gmina Bardo	783	784	908	116,0	70,2
Gmina Bielawa	861	928	986	114,5	76,2
Gmina Borów	533	695	803	150,7	62,1
Gmina Bystrzyca Kłodzka	1042	977	1061	101,8	82,0
Gmina Ciepłowody	535	656	866	161,9	66,9
Gmina Duszniki-Zdrój	1111	1216	1374	123,7	106,2
Gmina Dzierżoniów	697	789	942	135,2	72,8
Gmina Miejska Dzierżoniów	1334	1221	1234	92,5	95,4

Gmina Głuszyca	998	986	1186	118,8	91,6
Gmina Jedlina-Zdrój	850	950	1051	123,6	81,2
Gmina Kamieniec Żąbkowicki	618	733	857	138,7	66,2
Gmina Miejska Kłodzko	1880	1574	1630	86,7	126,0
Gmina Kłodzko	698	643	740	106,0	57,2
Gmina Kondratowice	556	636	712	128,1	55,0
Gmina Kudowa Zdrój	1065	1012	1112	104,4	85,9
Gmina Łądek-Zdrój	1274	1093	1199	94,1	92,7
Gmina Lewin Kłodzki	1096	1264	1309	119,4	101,2
Gmina Mieroszów	929	1055	1117	120,2	86,3
Gmina Międzyzlesie	635	689	735	115,7	56,8
Gmina Miejska Nowa Ruda	1073	1106	1144	106,6	88,4
Gmina Niemcza	775	784	889	114,7	68,7
Gmina Nowa Ruda	659	674	733	111,2	56,6
Gmina Pieszyce	801	1005	1127	140,7	87,1
Gmina Polanica-Zdrój	1480	1630	1680	113,5	129,8
Gmina Przeworno	516	612	675	130,8	52,2
Gmina Radków	724	796	890	122,9	68,8
Gmina Stoszowice	796	860	1012	127,1	78,2
Gmina Stronie Śląskie	1006	980	1029	102,3	79,5
Gmina Strzegom	971	1043	1148	118,2	88,7
Gmina Strzelin	762	1000	1067	140,0	82,5
Gmina Szczytna	810	884	949	117,2	73,3
Gmina Wałbrzych	1138	1176	1202	105,6	92,9
Gmina Ziębice	752	761	966	128,5	74,6
Gmina Żąbkowice Śląskie	1010	1148	1285	127,2	99,3
Gmina Złoty Stok	1074	1092	1145	106,6	88,5
EUROREGION	910	956	1050	115,5	81,2
DOLNY ŚLĄSK	1048	1156	1294	123,5	100,00

Źródło: BDL GUS.

W ramach Euroregionu wskaźnik przedsiębiorczości jest wyższy niż na Dolnym Śląsku tylko w czterech gminach, tj. w: gminie Polanica-Zdrój (1.630), gminie miejskiej Kłodzko (1.630), gminie Duszniki-Zdrój (1.374) i gminie Lewin Kłodzki (1.309). W stosunku do 2012 r. sytuacja w niniejszym zakresie uległa pogorszeniu. Wówczas to analizowany wskaźnik kształtował się powyżej średniej dla Dolnego Śląska także w przypadku gminy miejskiej Dzierżoniów i Wałbrzycha. Najniższy poziom aktywności gospodarczej mieszkańców wykazują gminy:

Przeworno (675), Kondratowice (712), gmina wiejska Nowa Ruda (733) i gmina wiejska Kłodzko (740).

Jednocześnie w latach 2005 – 2018 w 32 gminach Euroregionu nastąpił wzrost przedsiębiorczości. Najmocniej zjawisko to uwidoczniło się w gminach: Ciepłowody (61,9%), Borów (50,7%), Pieszycy (40,7%) i Strzelin (40,0%). Jednocześnie spadek liczby przedsiębiorstw w relacji do liczby mieszkańców zanotowano w gminach: gmina miejska Dzierżonów, gmina miejska Kłodzko i Lądek-Zdrój.

Analizując stan przedsiębiorczości na obszarze Euroregionu nie sposób abstrahować od kwestii związanych ze współpracą polskich i czeskich przedsiębiorców. Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych respondenci raczej słabo oceniają tę współpracę. Dla ok. 38% badanych zakres kooperacji z czeskimi firmami stanowi słabą stronę Euroregionu, chociaż stwarza ona duże możliwości rozwoju analizowanego obszaru. Znamienne jest, że tylko dla 1% respondentów kooperacja z podmiotami czeskimi może stanowić zagrożenie.

INNOWACYJNOŚĆ I POTENCJAŁ INWESTYCYJNY

Potencjał gospodarczy Euroregionu tworzy nie tylko liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na jego obszarze, czy też przedsiębiorczość mieszkańców, ale również innowacyjność tych przedsiębiorstw.

Pomiar innowacyjności przedsiębiorstw jest problemem złożonym, a dostępność materiałów źródłowych mocno ograniczona. Można uznać, że innowacyjność przedsiębiorstw związana jest m.in. z branżami w jakich one funkcjonują. Na szczególną uwagę zasługują tzw. sektor kreatywny, który niejednokrotnie tworzy warunki do generowania i wdrażania innowacji.

Jak wynika z danych GUS udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem kształtował się na obszarze Euroregionu w 2018 r. na poziomie 5,27%. Niestety wartość niniejszego wskaźnika jest w przypadku Euroregionu niższa niż jego średnia dla województwa dolnośląskiego wynosząca w 2018 r. 6,74%.

Tabela 7. Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem

Wyszczególnienie	2018	Euroregion=100	Dolny Śląsk = 100 Rok 2018
Gmina Bardo	4,00	75,9	59,3
Gmina Bielawa	4,90	93,0	72,7
Gmina Borów	2,50	47,4	37,1
Gmina Bystrzyca Kłodzka	4,35	82,5	64,5
Gmina Ciepłowody	2,86	54,3	42,4
Gmina Duszniki-Zdrój	3,64	69,1	54,0

Gmina Dzierżoniów	3,41	64,7	50,6
Gmina Miejska Dzierżoniów	6,60	125,2	97,9
Gmina Głuszyca	3,13	59,4	46,4
Gmina Jedlina-Zdrój	1,92	36,4	28,5
Gmina Kamieniec Żąbkowicki	5,00	94,9	74,2
Gmina Miejska Kłodzko	4,76	90,3	70,6
Gmina Kłodzko	5,38	102,1	79,8
Gmina Kondratowice	4,17	79,1	61,9
Gmina Kudowa Zdrój	5,22	99,0	77,4
Gmina Lądek-Zdrój	6,45	122,4	95,7
Gmina Lewin Kłodzki	20,00	379,5	296,7
Gmina Mieroszów	4,35	82,5	64,5
Gmina Międzylesie	12,00	227,7	178,0
Gmina Miejska Nowa Ruda	4,31	81,8	63,9
Gmina Niemcza	6,25	118,6	92,7
Gmina Nowa Ruda	4,49	85,2	66,6
Gmina Pieszyce	5,62	106,6	83,4
Gmina Polanica Zdrój	4,41	83,7	65,4
Gmina Przeworno	4,17	79,1	61,9
Gmina Radków	3,13	59,4	46,4
Gmina Stoszowice	5,45	103,4	80,9
Gmina Stronie Śląskie	10,77	204,3	159,8
Gmina Strzegom	4,85	92,0	72,0
Gmina Strzelin	5,03	95,4	74,6
Gmina Szczytna	3,33	63,2	49,4
Gmina Wałbrzych	4,66	88,4	69,1
Gmina Ziębice	2,31	43,8	34,3
Gmina Żąbkowice Śląskie	6,50	123,3	96,4
Gmina Złoty Stok	4,55	86,3	67,5
EUROREGION	5,27	100,0	78,2
DOLNY ŚLĄSK	6,74	75,9	100,0

Źródło: BDL GUS.

Należy podkreślić, że sytuacja wewnątrz Euroregionu jest silnie zróżnicowana. W 2018 r. w trzech gminach tworzących Euroregion (Lewin Kłodzki, Międzylesie, Stronie Śląskie) wartość niniejszego wskaźnika była wyższa niż w województwie. Największy odsetek nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw sektora kreatywnego odnotowano w gminie Lewin Kłodzki (20,0%). W pozostałych gminach Euroregionu wartość analizowanego wskaźnika kształtowała

się poniżej średniej dla Dolnego Śląska. Najniższą wartość osiągnął on w gminie Jedlina-Zdrój (1,92).

Analizując sytuację poszczególnych gmin na tle Euroregionu stwierdzić można, że relatywnie korzystna sytuacja (poza uprzednio wymienionymi gminami) występowała również w gminach: gmina miejska Dzierżoniów (6,60%), Ząbkowice Śląskie (5,60%), Lądek-Zdrój (6,45%), Niemcza (6,25%), Pieszycy (5,62%), Stoszowice (5,45%), gmina wiejska Kłodzko (5,38%). We wszystkich ww. gminach udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem kształtował się powyżej średniej dla Euroregionu. Najniższym wskaźnikiem innowacyjności poza gminą Jedlina-Zdrój, cechowały się jeszcze gminy: Ziębice (2,31%) i Borów (2,50%).

Reasumując można postawić tezę, że nowo powstałe firmy chociaż niejednokrotnie nowoczesne to jednak nadal rzadko należą do branż będących „motorem” postępu. Jednocześnie pamiętać należy, że ich działalność sprowadza się przede wszystkim do produkcji, natomiast centra naukowo-badawcze znajdują się poza obszarem Euroregionu.

Powyższe rozważania potwierdzają również wyniki badań ankietowych. Dla ok. 36% respondentów potencjał innowacyjny przedsiębiorstw jest na tyle niski, że stanowi słabą stronę Euroregionu.

Innowacyjności Euroregionu wynika m.in. z jego atrakcyjności dla inwestycji zaawansowanych technologicznie. Z raportu Instytutu Badań na Gospodarkę Rynkową pt. „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016”³ wynika, że atrakcyjność podregionu wałbrzyskiego była wysoka, niemniej jednak niższa niż podregionu wrocławskiego. Ponad to podregion wałbrzyski posiadał wysoką atrakcyjność inwestycyjną dla działalności przemysłowej i usługowej. Niemniej jednak w każdej z omawianych dziedzin atrakcyjność inwestycyjna podregionu wałbrzyskiego była niższa niż podregionu wrocławskiego. Dodatkowo należy podkreślić, że w przypadku atrakcyjności dla działalności przemysłowej podregion wałbrzyski oceniony został niżej od podregionu jeleniogórskiego

Interesujących informacji na temat atrakcyjności inwestycyjnej Euroregionu dostarcza również raport „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017 Województwo dolnośląskie” opracowany przez ekspertów ze Szkoły Głównej Handlowej na zlecenie Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu S.A.

Na potrzeby powyższego opracowaniu przyjęto poniższą skalę oceny:

- gwiazda pomarańczowa - oznacza, iż powiat lub gmina uzyskała ponad przeciętną ocenę we wszystkich analizowanych obszarach (gospodarki narodowej, przemysłu, handlu, usług turystycznych oraz usług profesjonalnych);

³ Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016, Instytut Badań nad Gospodarkę Rynkową, Konrad Adenauer Stiftung, Gdańsk 2016.

- gwiazda złota – jest najwyższym wyróżnieniem i oznacza najwyższą ocenę wszystkich analizowanych sekcji gospodarczych w danym powiecie lub gminie.

Jak wynika z cytowanego opracowania gwiazdą pomarańczową wyróżnione zostały dwa powiaty tworzące Euroregion, a mianowicie Powiat Kłodzki i Powiat Świdnicki.

W grupie gmin, również wyróżnione zostały jednostki wchodzące w skład Euroregionu tj.:

- złotą gwiazdą – Bielawa, Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, Jedlina-Zdrój, gmina miejska Kłodzko, Kudowa Zdrój, gmina miejska Nowa Ruda, Polanica-Zdrój, Wałbrzych, Ząbkowice Śląskie;
- pomarańczową gwiazdą – Głuszycza, Lądek-Zdrój, Mieroszów, Radków, Stronie Śląskie, Strzegom, Strzelin,

Jak wynika z powyższego zestawienia 16 gmin tworzących Euroregion zostało wyróżnionych, co stanowiło 45,7% ogółu gmin Euroregionu.

Dotychczas na atrakcyjność inwestycyjną Euroregionu wpływało również funkcjonowanie na jego obszarze specjalnych stref ekonomicznych. Jednak z uwagi na zmiany prawne czynnik ten będzie tracił na znaczeniu. Dlatego też będzie rosło znaczenie działań zmierzających do przygotowania terenów pod inwestycje. Jednak działania niniejsze nie powinny ograniczać się do aktywności poszczególnych gmin, ale raczej winny mieć charakter skoordynowany w czym upatrywać należy ważnej roli Euroregionu.

Niestety jak wynika z badań ankietowych mieszkańcy Euroregionu uznają aktualną ofertę uzbrojonych terenów inwestycyjnym za niewystarczającą i zaliczają ten czynnik do słabych stron (38% respondentów). Równocześnie dostrzegają oni wagę jaką ma dostępność uzbrojonych terenów inwestycyjnych dla rozwoju Euroregionu.

Przykładem działań innowacyjnych, wspierających rozwój obszaru jest także tworzenie powiązań sieciowych, a zwłaszcza klastrów. Na podstawie analizy dokumentu „Informacja o działalności dolnośląskich klastrów”⁴ z 2015 r. stwierdzić można, iż na obszarze Euroregionu w 2015 r. siedzibę miało osiem podmiotów koordynujących funkcjonowanie klastrów. Do klastrów zlokalizowanych na terenie Euroregionu zaliczyć należy:

- KLASTER INNOWACYJNY „DLA ZDROWIA - SUDETY” – koordynator Fundacja Klaster Innowacyjny „Dla zdrowia – Sudety” ul. Wrocławska 10, Wałbrzych;
- KLASTER KAMIENIARSKI – koordynator Fundacja „Bazalt” ul. Niepodległości 22, Strzegom;
- KLASTER POLSKI RADON – koordynator Stowarzyszenie Forum Aktywności Lokalnej ul. Ludowa 1C, Wałbrzych;

⁴ Informacja o działalności dolnośląskich klastrów, Studia na rozwoju Dolnego Śląska nr 1/56/2015, Wrocław 2015.

- KLASTER PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH – koordynator Fundacja Merkury ul. Beethovena 10, Wałbrzych;
- KLASTER WYTWÓRCÓW REGIONALNYCH – koordynator Forum Aktywności Lokalnej ul. Ludowa 1C, Wałbrzych;
- KLASTER ZDROWIE-MODA - URODA – koordynator Forum Aktywności Lokalnej ul. Ludowa 1C, Wałbrzych;
- KLASTER „WAŁBRZYSKIE SUROWCE” â SUROWCE DLA ZAAWANSOWANYCH TECHNOLOGII MATERIAŁOWYCH – koordynator Agencja Rozwoju Regionalnego „AGROREG” SA ul. Kłodzka 27, Nowa Ruda;
- KLASTER „WOŁOWINA SUDECKA” - Fundacja Rozwoju Regionalnego PROGRES ul. Tysiąclecia p.p. 4/6 57-500 Bystrzyca Kłodzka;

Na obszarze Euroregionu funkcjonuje również WAŁBRZYSKI KLASTER ENERGETYCZNY, którego koordynatorem jest firma Control Process S.A. z Karkowa.

Jak wynika z powyższych informacji podmioty koordynujące funkcjonowanie klastrów zlokalizowane są przede wszystkim w Wałbrzychu. Klastry zlokalizowane są również w Nowej Rudzie, Strzegomiu i Bystrzycy Kłodzkiej.

Potencjał inwestycyjny obszaru oraz stopień innowacyjności firm może wynikać z działań instytucji otoczenia biznesu (IOB). Wśród IOB najistotniejszą rolę odgrywają parki technologiczne, parki przemysłowe, centra transferu technologii, inkubatory przedsiębiorczości oraz instytucje Krajowej Sieci Innowacji. Niestety z badań wynika, że nasycenie IOB na obszarze Euroregionu jest nierównomierne. Widoczna jest ich przestrzenna koncentracja, w rezultacie istnieją miasta, w których IOB nie funkcjonują lub skala ich działalność jest zbyt mała w stosunku do wyzwań przed jakimi staje Euroregion.

Równocześnie problemem jest niezadawalający zakres usług świadczonych przez IOB. Zbyt rzadko angażują się one w przedsięwzięcia realizowane na obszarach wiejskich, a także w działania wspierające preinkubacje i inkubacje firm. Powyższe twierdzenia potwierdzają wyniki badań ankietowych. Ponad 40% respondentów uznało działania IOB na rzecz wspierania przedsiębiorstw za niewystarczające. Równocześnie dla ponad 67% badanych słabą stroną Euroregionu jest również dostępność do centrów naukowo-badawczych.

TURYSTYKA

Euroregion posiada duży potencjał do rozwoju turystyki. Poszczególne gminy stosownie do posiadanych zasobów mogą rozwijać ofertę skierowaną zarówno do masowego odbiorcy, jak i wybranych grup.

Istnienie potencjału do rozwoju turystyki potwierdzają również badania ankietowe. Ok. 36% respondentów uważa turystykę za silną stronę Euroregionu. Jednocześnie dla 59% badanych jest ona bardzo istotną szansą rozwoju Euroregionu.

Znakiem rozpoznawczym Euroregionu jest produkt uzdrowiskowy. Największy potencjał do rozwoju tego rodzaju turystyki posiadają: Duszniki-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Kudowa Zdrój, Łądek-Zdrój, Polanica-Zdrój, a także Sokołowsko (w gminie Mieroszów).

Do najważniejszych atrakcji turystycznych Euroregionu, zwłaszcza z uwagi na potencjał rozwoju współpracy transgranicznej zaliczyć również należy:

- Kopalnię Złota w Złotym Stoku;
- Średniowieczny Park Technik - w którym wyeksponowane są maszyny i urządzenia górnicze. Średniowieczna Osada Górnicza – dokładna replika średniowiecznej osady górniczej, na którą składają się urządzenia zbudowane w skali 1:1. Wszystkie powstały na podstawie średniowiecznych rycin Georgiusa Agricoli;
- Podziemne Miasto "Osówka" – rocznie odwiedza je ok. 100.000 turystów, także wielu turystów z Czech;
- ruiny zamku Rogowiec - najwyższego zamku w Polsce;
- zalane wyrobisko po nieczynnych kamieniołomach w Głuszycy Górnej;
- Arboretum Wojślawice;
- Niemcza – starówka, Piernikarnia Śląska - małe muzeum dot. historii Niemczy, tradycji piernikarskich, zwyczajów średniowiecznych;
- Zamek Książ, Palmiarnia, rynek, Stara Kopalnia – Centrum Nauki i Sztuki w Wałbrzychu;
- Bazylika mniejsza pw. św. ap. Piotra i Pawła uznana na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP za pomnik historii, kamieniołomy w Strzegomiu;
- zespół pałacowo-parkowy w Jedlinie, najdłuższy tunel kolejowy w Polsce, pijalnia wód mineralnych, kompleks sportowo-rekreacyjny „Czarodziejska Góra” w gminie Jedlina-Zdrój;
- rynek z ratuszem, domy tkaczy, najwyższy most kolejowy w Polsce w Nowej Rudzie;
- Muzeum Górnictwa w Nowej Rudzie Podziemna trasa turystyczna;
- układ urbanistyczny centrum Mieroszowa, cerkiew w Sokołowsku, ruiny zamku Radosno, ogród zoologiczny ZOO Farma we wsi Łączna);
- Twierdza Srebrna Góra - Fort Donjon, Fort Ostróg, Fort Wysoka Skała;
- Wiadukty Kolei Sowiogórskiej;
- Kompleks pałacowo - parkowy z wieżą widokową w Grodziszczu;

- Twierdza Kłodzko, rynek, „Podziemne Miasto”, Most Św. Jana, Kościół Parafialny Wniebowzięcia NMP, Kościół i klasztor OO. Franciszkanów, Kościół pw. Św. Jerzego i Św. Wojciecha w Kłodzku;
- Pałac w Bożkowie;
- Ogród Japoński w Jarkowie;
- Rynek w Lewinie Kłodzkim;
- Uroczysko Siedmiu Stawów - Pałac SPA w Goli Dzierżoniowskiej;
- Góra Gromnik - Wzgórza Niemczańsko - Strzelińskie (NATURA 2000);
- Muzeum Kultury Pogórza Sudeckiego;
- Kaplica Czaszek;
- Klasztor Księgi Henrykowskiej i Opactwo Cysterskie w Henrykowie;
- Stare Miasto w Ziębicach;
- Krzywa Wieża - jedyna w Polsce Krzywa Wieża w Ząbkowicach Śląskich;
- Przełom Bardzki – Cud Sudetów;
- Kurort/uzdrowisko Łądek-Zdrój;
- Czarna Góra Resort - ośrodek górski stawiający na narciarstwo alpejskie, rowery górskie, piesze wędrówki, zlokalizowany na zboczach Czarnej Góry i Żmijowca;
- Jaskinia Niedźwiedzia w Kletnie - jedna z najpiękniejszych jaskiń w Europie, corocznie odwiedzana przez 50 tysięcy turystów z całego świata, również przez Czechów;
- Owiesno - Wieś Okrągłego zamku - wieś tematyczna;
- Dworek Chopina wraz z Parkiem Zdrojowym w Dusznikach-Zdrój;
- Zieleniec Ski-Arena - stacja narciarska;
- Pieszy trakt na Szczeliniec Wielki w Górach Stołowych;
- Maryjna ścieżka edukacyjna w Wambierzycach;
- Miejska Trasa Turystyczna w Bystrzycy Kłodzkiej;
- TRAKT RADIOODBIORNIKÓW DIORA;
- Pałac Marianny Orańskiej w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Uroczysko Siedmiu Stawów w Goli Dzierżoniowskiej;
- Pałac w Kietlinie.

Siłą oferty turystycznej Euroregionu potwierdziły wyniki badań ankietowych. Ok. 33% respondentów uznało ofertę turystyczną za silną stronę Euroregionu, a dla dalszych 53%

ankietowanych stanowi ona bardzo ważny czynnik rozwoju obszaru. Warty podkreślenia jest również fakt, że ankietowani w przeważającej większości (ok. 37%) pozytywnie oceniają promocję turystyczną obszaru, uznając ją za silną stronę Euroregionu. Jednak pamiętać należy, że działania promocyjne muszą być regularnie stosowane i rozwijane, zwłaszcza że aktualnie negatywnie ocenia je co piąty ankietowany.

Chociaż gminy zlokalizowane na obszarze Euroregionu posiadają duży potencjał do rozwoju turystyki, to jednak nie jest on w pełni wykorzystany. Nadal mamy do czynienia ze zdekapitalizowanymi obiektami o znacznej wartości historycznej. Widoczne to jest zwłaszcza w przypadku zabytków techniki. Wynika to m.in. z braku kompleksowego podejścia do ich ochrony. Problemem jest także brak właściwego oznakowania szlaków turystycznych. Ogranicza to możliwość rozwoju turystyki pieszej, rowerowej, czy też konnej.

Możliwości rozwoju turystyki zależne są m.in. od posiadanej bazy noclegowej. W 2018 r. obiekty zbiorowego zakwaterowania funkcjonujące na obszarze Euroregionu dysponowały łącznie 17.293 miejscami noclegowymi, co stanowiło 24,7% ogółu miejsc noclegowych w województwie dolnośląskim. W stosunku do 2005 r. liczba miejsc noclegowych wzrosła o ok. 88,7%. W 2005 r. liczba miejsc noclegowych wynosiła 9.165 co stanowiło 20,1% ogółu miejsc noclegowych na Dolnym Śląsku. Z powyższych danych wynika, że liczba miejsc noclegowych rośnie szybciej w Euroregionie niż w województwie, co może prowadzić do wniosku, że Euroregion w coraz większym stopniu wykorzystuje swój potencjał turystyczny.

Tabela 8. Miejsca noclegowe i turyści z Czech

Wyszczególnienie	2005	2012	2018
Gmina Bardo			
Miejsca noclegowe	143	139	199
Turyści z Czech	0	0	6
Gmina Bielawa			
Miejsca noclegowe	86	198	227
Turyści z Czech	19	62	27
Gmina Borów			
Miejsca noclegowe	0	0	0
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Bystrzyca Kłodzka			
Miejsca noclegowe	822	904	1121
Turyści z Czech	0	137	227
Gmina Ciepłowody			
Miejsca noclegowe	0	70	70
Turyści z Czech	0	30	15
Gmina Duszniki-Zdrój			

Miejsca noclegowe	1342	1612	2024
Turyści z Czech	61	23	138
Gmina Dzierżoniów			
Miejsca noclegowe	0	0	15
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Miejska Dzierżoniów			
Miejsca noclegowe	137	113	119
Turyści z Czech	62	94	110
Gmina Głuszyca			
Miejsca noclegowe	0	0	30
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Jedlina-Zdrój			
Miejsca noclegowe	0	157	270
Turyści z Czech	0	0	31
Gmina Kamieniec Żąbkowicki			
Miejsca noclegowe	52	62	61
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Miejska Kłodzko			
Miejsca noclegowe	166	110	145
Turyści z Czech	67	71	57
Gmina Kłodzko			
Miejsca noclegowe	120	90	52
Turyści z Czech	0	2	25
Gmina Kondratowice			
Miejsca noclegowe	0	0	0
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Kudowa Zdrój			
Miejsca noclegowe	1544	2670	3120
Turyści z Czech	22	420	1088
Gmina Łądek-Zdrój			
Miejsca noclegowe	642	982	1178
Turyści z Czech	20	178	456
Gmina Lewin Kłodzki			
Miejsca noclegowe	76	184	289
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Mieroszów			

Miejsca noclegowe	88	156	176
Turyści z Czech	2	2	50
Gmina Międzyzylesie			
Miejsca noclegowe	160	165	225
Turyści z Czech	3	0	174
Gmina Miejska Nowa Ruda			
Miejsca noclegowe	324	330	373
Turyści z Czech	5	11	82
Gmina Niemcza			
Miejsca noclegowe	0	139	326
Turyści z Czech	0	0	102
Gmina Nowa Ruda			
Miejsca noclegowe	263	365	464
Turyści z Czech	8	4	17
Gmina Pieszyce			
Miejsca noclegowe	85	107	225
Turyści z Czech	0	0	7
Gmina Polanica-Zdrój			
Miejsca noclegowe	1438	1676	2675
Turyści z Czech	60	28	1147
Gmina Przeworno			
Miejsca noclegowe	0	0	0
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Radków			
Miejsca noclegowe	455	1101	979
Turyści z Czech	0	15	0
Gmina Stoszowice			
Miejsca noclegowe	31	205	235
Turyści z Czech	0	2	94
Gmina Stronie Śląskie			
Miejsca noclegowe	189	649	849
Turyści z Czech	0	0	160
Gmina Strzegom			
Miejsca noclegowe	194	186	317
Turyści z Czech	6	21	34
Gmina Strzelin			

Miejsca noclegowe	188	227	85
Turyści z Czech	14	130	31
Gmina Szczytna			
Miejsca noclegowe	354	161	457
Turyści z Czech	3	0	6
Gmina Wałbrzych			
Miejsca noclegowe	212	428	804
Turyści z Czech	141	332	810
Gmina Ziębice			
Miejsca noclegowe	54	74	40
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Ząbkowice Śląskie			
Miejsca noclegowe	0	30	30
Turyści z Czech	0	0	0
Gmina Złoty Stok			
Miejsca noclegowe	0	109	113
Turyści z Czech	0	0	0
EUROREGION			
Miejsca noclegowe	9165	13399	17293
Turyści z Czech	493	1562	4894
DOLNY ŚLĄSK			
Miejsca noclegowe	45631	59072	69980
Turyści z Czech	7698	15543	26730

Źródło: BDL GUS.

Należy jednak podkreślić, że sytuacja wewnątrz Euroregionu jest silnie zróżnicowana. Największą bazą noclegową dysponują następujące gminy: Kudowa Zdrój (3.120 miejsc noclegowych), Polanica-Zdrój (2.675), Duszniki-Zdrój (2.024), Lądek-zdrój (1.178) i Bystrzyca Kłodzka (1.121). Z powyższych danych wynika, że najwięcej miejsc noclegowych powstało przede wszystkim w miejscowościach uzdrowiskowych, o ugruntowanej pozycji rynkowej. Zastanawia natomiast słabo rozwinięta baza noclegowa w Kłodzku (145 miejsc noclegowych), które jest centrum kulturalno-gospodarczym powiatu kłodzkiego i aspiruje do miana jednego z centrów całego Euroregionu.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że w Euroregionie znajdują się gminy, które nie dysponują miejscami noclegowymi (Borów, Kondratowice, Przeworno). Warto jednak pamiętać, że są to gminy wiejskie, pozbawione cennych przyrodniczo terenów, relatywnie słabo predysponowane do rozwoju turystyki.

Istotą Euroregionu Glacensis jest m.in. rozwijanie współpracy z partnerami czeskimi. Dlatego ważne jest, czy gminy Euroregionu odwiedzane są przez czeskich turystów. Jak wynika z danych GUS w 2018 r. Euroregion odwiedziło 4.894 turystów z Czech, co stanowiło ok. 18,3% ogółu turystów przebywających na Dolnym Śląsku. Na przestrzeni lat 2005-2018 liczba turystów z Czech zwiększyła się prawie dziesięciokrotnie. Warto również podkreślić, że w 2005 r. Euroregion odwiedziło tylko 6,4% turystów czeskich przebywających na Dolnym Śląsku. Dane powyższe dobitnie świadczą o wzroście zainteresowania Euroregionem ze strony turystów z Czech.

Czescy turyści najliczniej odwiedzali takie gminy jak: Polanica-Zdrój (1.147 turystów), Kudowa Zdrój (1.088), Wałbrzych (810) i Lądek-Zdrój (456). Jednocześnie 11 gmin w 2018 r. nie zostało przez czeskich turystów odwiedzonych.

Wpływ na zwiększenie zainteresowania gminami Euroregionu ze strony czeskich turystów mogą mieć wspólnie realizowane przedsięwzięcia. Do przedsięwzięć takich zaliczyć można:

- "Owoce polsko-czeskiej współpracy" projekt związany z obchodami 20-lecia współpracy Dzierżoniowa i Lanškroun. W ramach projektu zorganizowane zostały wydarzenia kulturalne i rozrywkowe z udziałem mieszkańców obu miast. Dla upamiętnienia rocznicy posadzono drzewa owocowe jako symbole długoletniej i owocnej współpracy. Realizacja programu przyczyniła się do wzrostu ruchu turystycznego, nawiązania i zacieśnienia kontaktów pomiędzy społecznościami z Dzierżoniowa i Lanškroun, a także do podniesienia jakości współpracy pomiędzy samorządami;
- rewitalizację mauzoleum rodziny Güttlerów na staromiejskim cmentarzu zabytkowym w Złotym Stoku - obiekt został włączony w miejską trasę turystyczną i jest udostępniony turystom;
- wyremontowanie i udostępnienie dla zwiedzających w Nowej Rudzie w obszarze ośrodka staromiejskiego wpisanego do rejestru zabytków pomieszczenia w zabytkowym budynku celem stworzenia ogólnodostępnej galerii sztuki. W powstałych w Polsce i w Czechach (w Broumovie) galeriach eksponowano dzieła lokalnych twórców oraz wystawy fotograficzne prezentujące atrakcje turystyczne umiejscowione po dwóch stronach granicy;
- utworzenie Punktu Informacji Turystycznej w Rynku w Złotym Stoku oraz zakup elektrycznego meleksa, który wozi turystów z Polski do Bilej Vody;
- wyjazdy na targi turystyczne realizowane przez takich beneficjentów jak m. in. Powiat Kłodzki, Gmina Bystrzyca Kłodzka, Gmina Międzyzlesie, Gmina Stronie Śląskie, gdzie dystrybuowano materiały promocyjne wydane w ramach realizowanych mikroprojektów;
- montaż na terenie gminy Duszniki-Zdrój ekranów LED-owych, na których prezentowane są atrakcje turystyczne oraz wydarzenia kulturalne w Polsce i w Czechach;
- projekt "Tajemnice Militarnych Podziemi" realizowany w partnerstwie z gminą Rokitnice w Orlickich Górach, miastem Trutnov, twierdzą Stachelberg, Euroregionem Glacensis,

miastem Kamienna Góra - w Gminie Głuszycza projekt dotyczył zagospodarowania i rozbudowy podziemnej trasy turystycznej w Osówce;

- projekt „Aktywne narciarstwo biegowe pogranicza polsko – czeskiego” - ideą projektu był rozwój zimowego ruchu turystycznego na pograniczu polsko-czeskim, udostępnienie walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz współpraca pomiędzy wieloletnimi Partnerami Gminą Międzyzlesie i Kraliky poprzez wyznaczenie wspólnej trasy narciarstwa biegowego;
- „Bohuslavice - Pieszycy będą atrakcyjne jeszcze bardziej” – w ramach mikroprojektu powstały miejsca rekreacji i wypoczynku w Pieszycach i w Bohuslavicach;
- „Technologia w Turystyce - nowoczesna promocja atrakcji na polsko-czeskim pograniczu” – projekt miał na celu zwiększenie odwiedzalności i konkurencyjności regionu współpracujących ze sobą miast Bystrzyca Kłodzka i Usti nad Orlicą poprzez wykorzystanie potencjału zasobów przyrodniczych i kulturowych. Promowanie atrakcji, walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych odbywał się za pomocą działań marketingowych, informacyjnych oraz promocyjnych (udział w międzynarodowych targach turystycznych, druk materiałów promocyjnych, zakup wyposażenia wystawienniczego).

ROLNICTWO

Jak wynika z diagnozy zawartej w „Zarysie opracowania dotyczącego rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa dolnośląskiego do 2030 r.”⁵ opracowanej przez Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w 2017 r. obszary wiejskie wchodzące w skład Euroregionu zaliczone zostały do:

- regionu intensywnego rolnictwa – gminy: Ciepłowody, gmina wiejska Dzierżoniów, Kamieniec Ząbkowicki, Kondratowice, Niemcza, Pieszycy, Przeworno, Strzelin, Strzegom, Stoszowice, Ząbkowice Śląskie, Ziębice
- regionu przemysłowo-rekreacyjno-turystycznego (pozostałe gminy).

Do analizy potencjału produkcyjnego rolnictwa wykorzystano wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Na tej podstawie stwierdzić można, że największy potencjał do rozwoju rolnictwa posiadają gminy zlokalizowane w powiatach: świdnickim i strzelińskim. W powiatach tych warunki przyrodnicze do rozwoju rolnictwa uznane zostały za wyjątkowo korzystne. Bardzo korzystne warunki występują w powiecie dzierżoniowskim, a korzystne w ząbkowickim. Jednocześnie należy podkreślić, że w powiatach wałbrzyskim (ziemskim) i kłodzkim warunki do rozwoju rolnictwa są mało korzystne.

Na obszarze Euroregionu, podobnie jak na pozostałych obszarach Dolnego Śląska widoczny jest proces koncentracji gruntów. Jednocześnie postępuje spadek pogłowia bydła.

⁵ Zarys opracowania dotyczący rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa dolnośląskiego do 2030 r. DODR, Wrocław 2017.

W rezultacie obsada zwierząt gospodarskich jest niewielka. Produkcja rolnicza to przede wszystkim produkcja roślinna (zboża ozime, gryka).

Chociaż potencjał do rozwoju rolnictwa jest na terenie Euroregionu zróżnicowany, to jednak ma on szansę stać się ważnym miejscem produkcji żywności wysokiej jakości na Dolnym Śląsku. Szans na rozwój rolnictwa upatrywać można z jednej strony w rozwoju produkcji ekologicznej, a z drugiej w wytwarzaniu produktów markowych takich jak np. „Wołowina Sudecka”. W tym celu konieczne będą działania zmierzające do rozwoju hodowli oraz reaktywacji drobnego przetwórstwa rolnego.

ADMINISTRACJA PUBLICZNA

Efektywnie funkcjonująca administracja publiczna jest niezbędna zarówno dla prawidłowego rozwoju Euroregionu, jak i poszczególnych gmin współtworzących go.

Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych, wśród mieszkańców Euroregionu przeważa pogląd o dobrej jakości administracji publicznej. Ponad 40% respondentów uznało jakość administracji publicznej za silną stronę Euroregionu. Dodatkowo dalsze 25% badanych w wysokiej jakości administracji publicznej upatruje szans na dalszy rozwój Euroregionu.

Jednak powyższe wyniki nie oznaczają, że administracja publiczna nie wymaga dalszego wzmocnienia i usprawniania funkcjonowania. Należy bowiem zaznaczyć, że dla ok. 25% ankietowanych administracja publiczna nie działa w sposób zadawalający, a tym samym stanowi barierę dla rozwoju Euroregionu.

Generalnie pozytywna ocena jakości administracji publicznej przekłada się również na pozytywną ocenę skali i zakresu współpracy pomiędzy gminami. Prawie 60% ankietowanych uznało współpracę za silną stronę Euroregionu. Warty podkreślenia jest również fakt, że mieszkańcy dostrzegają we współpracy międzygminnej szansę na efektywniejsze funkcjonowanie Euroregionu. Jednocześnie nadają tej współpracy bardzo duże znaczenie.

Opinie mieszkańców znajdują potwierdzenie w danych dotyczących wspólnych przedsięwzięć realizowanych przez JST. Jako przykład takich działań wskazać można np.:

- projekt „Rewitalizacja przestrzeni publicznej miasta Ząbkowice Śląskie”, w którym powiat ząbkowicki współpracując z gminą Ząbkowice Śląskie zrealizował zadanie pn. „Przebudowa budynku nr 3 Domu Pomocy Społecznej w Ząbkowicach Śląskich w celu utworzenia dodatkowych miejsc opieki całodobowej”;
- projekt „Przebudowa drogi powiatowej nr 3142D w miejscowości Mąkolno” realizowany przez powiat ząbkowicki we współpracy z gminą Złoty Stok;
- projekt "Przebudowa drogi nr 3170 D Henryków - Skalice" realizowany przez powiat ząbkowicki we współpracy z gminą Ziębice.

Poza ww. projektami JST współpracowały także w zakresie: ochrony środowiska, wymiany pieców, termomodernizacji budynków, modernizacji dróg gminnych, rozwoju infrastruktury turystycznej, przebudowy oczyszczalni ścieków i rewitalizacji przestrzeni publicznej.

Należy również zaznaczyć, że relatywnie mały odsetek respondentów (niespełna 11%) źle oceniał współpracę pomiędzy gminami. Co ciekawe z badań ankietowych wynika, że mieszkańcy poszczególnych gmin, nie postrzegają innych gmin w kategorii konkurencji. Nie obawiają się oni, że zacieśnianie współpracy przyczyni się do osłabienia pozycji własnej gminy.

Relatywnie dobrze mieszkańcy ocenili także współpracę pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego Polski i Czech. Za silną stroną Euroregionu współpracę niniejszą uznało ponad 28% respondentów. Jeszcze ważniejsze jest to, że mieszkańcy Euroregionu popierają taką współpracę i wiążą z nią nadzieję na rozwój obszaru. Zaznaczyć jednak należy, że wprawdzie odsetek osób niechętnych współpracy jest bardzo niski (ok. 3%), to jednak ponad 17% badanych nie jest zadowolonych z dotychczasowej skali i rezultatów współpracy.

Problemem z zakresu funkcjonowania administracji publicznej, jaki dostrzegają mieszkańcy jest niezadawalający stan informatyzacji urzędów. Dla ok. 30% ankietowanych jest to słaba strona Euroregionu. Sytuacja niniejsza wynika nie tyle z braku działań władz lokalnych w zakresie informatyzacji urzędów, co z szybko rosnących potrzeb mieszkańców będących skutkiem kształtowania się społeczeństwa informatycznego.

W rezultacie 37,5% respondentów uważa, że zakres spraw, które można załatwić w urzędach przez Internet jest niewystarczająca i stanowi barierę w efektywnym funkcjonowaniu administracji publicznej na obszarze Euroregionu. Odmiennego zdania było ok. 24% ankietowanych.

Mieszkańcy Euroregionu obawiają się także pogorszenia sytuacji finansowej samorządów. Mniejsze wpływy budżetowe negatywnie rzutują zarówno na możliwości inwestycyjne gmin, jak i na realizację bieżących zadań.

Analizując funkcjonowanie administracji publicznej, zbadano również zakres współpracy w zakresie ratownictwa i rozwiązywania sytuacji kryzysowych. W obu przypadkach posłużono się badaniami ankietowymi. W pierwszym przypadku respondenci wysoko ocenili współpracę w zakresie ratownictwa, uznając ją za silną stroną Euroregionu (ok. 49%). Podobnie rzecz się ma z oceną działań w sytuacjach kryzysowych. Pozytywne zdanie ma na ten temat miało ok. 52% badanych.

Warto również podkreślić, że respondenci doceniają wagę współpracy transgranicznej realizowanej przez Euroregion. Według 33% respondentów współpraca ta wzmacnia potencjał Euroregionu, a dla dalszych 45% ankietowanych jest szansą na dalszy rozwój analizowanego obszaru.

ANLIZA SWOT – SFERA GOSPODARCZA

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Potencjał do wielokierunkowego rozwoju Euroregionu • Dostęp do surowców, umożliwiający rozwój przemysłu wydobywczego • Funkcjonowanie klastrów bazujących na endogennym potencjale obszaru • Potencjał do rozwoju turystyki • Potencjał do rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości • Wysoka jakość administracji lokalnej • Współpraca JST 	<ul style="list-style-type: none"> • Wolniejszy niż w regionie wzrost liczby podmiotów gospodarczych • Spadek liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego • Niższy niż w regionie wskaźnik przedsiębiorczości • Niższy niż w regionie udział sektora kreatywnego w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych • Brak centrum naukowo-badawczego • Niezadawalająca oferta wsparcia ze strony IOB • Wysoki koszt uzbrojenia terenów inwestycyjnych, wynikający z położenia poszczególnych gmin • Zdekapitalizowane obiekty dziedzictwa materialnego
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, innowacyjność przedsiębiorstw, współpracę sektora naukowo-badawczego z biznesem • Napływ kapitału zagranicznego w tym z Czech • Rosnące koszty pracy we Wrocławskim Obszarze Metropolitalnym • Wzrost znaczenia turystyki • Duży potencjał związany z obsługą nowego perspektywicznego rynku „opieką nad seniorami” 	<ul style="list-style-type: none"> • Wejście w życie ustawy o wspieraniu nowych inwestycji, likwidującej podstrefy specjalnych stref ekonomicznych • Większa atrakcyjność inwestycyjna gmin wchodzących w skład Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego • Mała ilość programów wsparcia dla beneficjentów na rozwój OZE

POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY

Potencjał demograficzny Euroregionu Glacensis to ponad 507,7 tys. mieszkańców, co stanowiło w 2018 r. ok. 17,5% potencjału ludnościowego województwa dolnośląskiego.

Obserwowanym na obszarze Euroregionu zjawiskiem jest spadek liczby ludności. W latach 2005–2018 liczba ludności w Euroregionie zmniejszyła się o 6% z 540.216 do 507.710. W analogicznym okresie liczba ludności na Dolnym Śląsku wzrosła o 0,4% z 2.888.232 do 2.901.225.

Spadek liczby ludności w latach 2005-2018 zanotowało 31 gmin Euroregionu (Bardo, Bielawa, Bystrzyca Kłodzka, Ciepłowody, Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, gmina wiejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Żąbkowicki, gmina miejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lądek-Zdrój, Mieroszów, Międzyzlesie, Niemcza, gmina miejska Nowa Ruda, gmina wiejska Nowa Ruda, Pieszycy, Polanica-Zdrój, Przeworno, Radków, Stoszowice, Stronie Śląskie, Strzegom, Szczytna, Wałbrzych, Ziębice, Żąbkowice Śląskie, Złoty Stok), odwrotną tendencję stwierdzić można w 4 gminach (Borów, gmina wiejska Kłodzko, Lewin Kłodzki, Strzelin). Z największym natężeniem zjawisko depopulacji wystąpiło w gminach: Wałbrzych (spadek liczby ludności o 11%), Duszniki-Zdrój (9,6%), Mieroszów (9,4%) i Niemcza (9,1%).

Tabela 9. Liczba ludności w Euroregionie i w poszczególnych gminach stan na 31.XII

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100	Euroregion =100 Rok 2018	Dolny Śląsk = 100 Rok 2018
Gmina Bardo	5645	5510	5328	94,4	1,0	0,2
Gmina Bielawa	31327	31480	30055	95,9	5,9	1,0
Gmina Borów	5249	5267	5306	101,1	1,0	0,2
Gmina Bystrzyca Kłodzka	19787	19689	18984	95,9	3,7	0,7
Gmina Ciepłowody	3199	3125	3014	94,2	0,6	0,1
Gmina Duszniki-Zdrój	5123	4977	4629	90,4	0,9	0,2
Gmina Dzierżoniów	9442	9353	9138	96,8	1,8	0,3
Gmina Miejska Dzierżoniów	34809	34679	33344	95,8	6,6	1,1
Gmina Głuszyca	9350	9040	8659	92,6	1,7	0,3
Gmina Jedlina-Zdrój	5144	5033	4851	94,3	1,0	0,2

Gmina Kamieniec Ząbkowicki	8786	8512	8182	93,1	1,6	0,3
Gmina Miejska Kłodzko	28361	28356	26954	95,0	5,3	0,9
Gmina Kłodzko	16988	17290	17208	101,3	3,4	0,6
Gmina Kondratowice	4657	4541	4298	92,3	0,8	0,1
Gmina Kudowa Zdrój	10227	10350	9954	97,3	2,0	0,3
Gmina Lądek-Zdrój	8826	8732	8276	93,8	1,6	0,3
Gmina Lewin Kłodzki	1852	1962	1940	104,8	0,4	0,1
Gmina Mieroszów	7575	7212	6866	90,6	1,4	0,2
Gmina Międzyzlesie	7562	7559	7212	95,4	1,4	0,2
Gmina Miejska Nowa Ruda	24397	23475	22246	91,2	4,4	0,8
Gmina Niemcza	6052	5805	5502	90,9	1,1	0,2
Gmina Nowa Ruda	12246	12163	11657	95,2	2,3	0,4
Gmina Pieszyce	9523	9678	9492	99,7	1,9	0,3
Gmina Polanica-Zdrój	6928	6706	6357	91,8	1,3	0,2
Gmina Przeworno	5276	5082	4800	91,0	0,9	0,2
Gmina Radków	9414	9432	9059	96,2	1,8	0,3
Gmina Stoszowice	5588	5557	5415	96,9	1,1	0,2
Gmina Stronie Śląskie	7979	7767	7559	94,7	1,5	0,3
Gmina Strzegom	27087	26991	25887	95,6	5,1	0,9
Gmina Strzelin	21681	22179	22153	102,2	4,4	0,8
Gmina Szczytna	7368	7490	7302	99,1	1,4	0,3
Gmina Wałbrzych	126465	119171	112594	89,0	22,2	3,9
Gmina Ziębice	18297	18089	17088	93,4	3,4	0,6
Gmina Ząbkowice Śląskie	23238	22799	21885	94,2	4,3	0,8
Gmina Złoty Stok	4768	4742	4516	94,7	0,9	0,2
EUROREGION	540216	529793	507710	94,0	100,0	17,5
DOLNY ŚLĄSK	2888232	2914362	2901225	100,4	571,4	100,0

Źródło: BDL GUS.

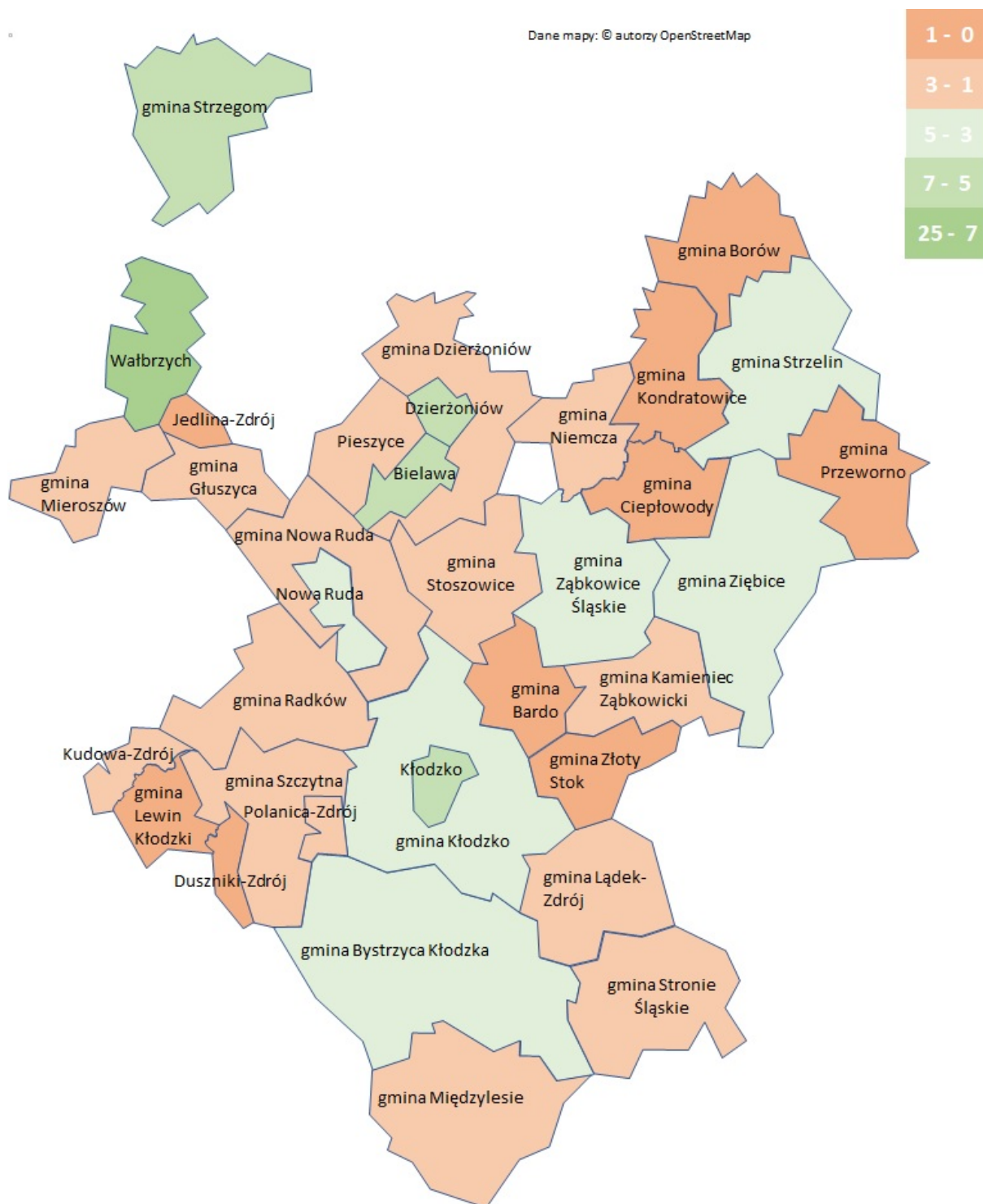
Analizując lata 2012-2018 należy podkreślić dalsze pogłębianie się problemów demograficznych. W tym okresie trzy kolejne gminy (gmina wiejska Kłodzko, Lewin Kłodzki, Strzelin) odnotowały spadek liczby mieszkańców. Jedynie w przypadku gminy Borów utrzymała się tendencja wzrostowa liczby mieszkańców.

Niepokojącym zjawiskiem jest zmniejszanie się liczby ludności w największych miastach Euroregionu tj. Wałbrzychu, Dzierżoniowie, Kłodzku i Bielawie. Obniżenie potencjału

demograficznego zarówno tych miast, jak i całego Euroregionu może być przejawem postępującej marginalizacji i peryferyzacji.

Problem zmniejszania się liczby ludności zauważony został także, w badaniach ankietowych. Ponad 72,1% ankietowanych dostrzega w tym zjawisku zagrożenie dla Euroregionu.

Rysunek 2. Liczba ludności w Euroregionie i w poszczególnych gminach stan na 31.XII 2018 (Euroregion=100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Na sytuację demograficzną Euroregionu negatywnie wpływa utrzymujące się ujemne saldo migracji. W 2018 r. saldo migracji ogółem na 1 tys. mieszkańców w Euroregionie wyniosło (-2,0). Do pozytywów zaliczyć należy fakt, że w stosunku do 2005 r. i 2012 r. ujemne saldo migracji uległo obniżeniu. Wówczas wynosiło ono odpowiednio (-2,6) i (-2,1). Warto jednak podkreślić, iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego było w 2012 r. i 2018 r. dodatnie i wynosiło odpowiednio 0,3 i 1,3.

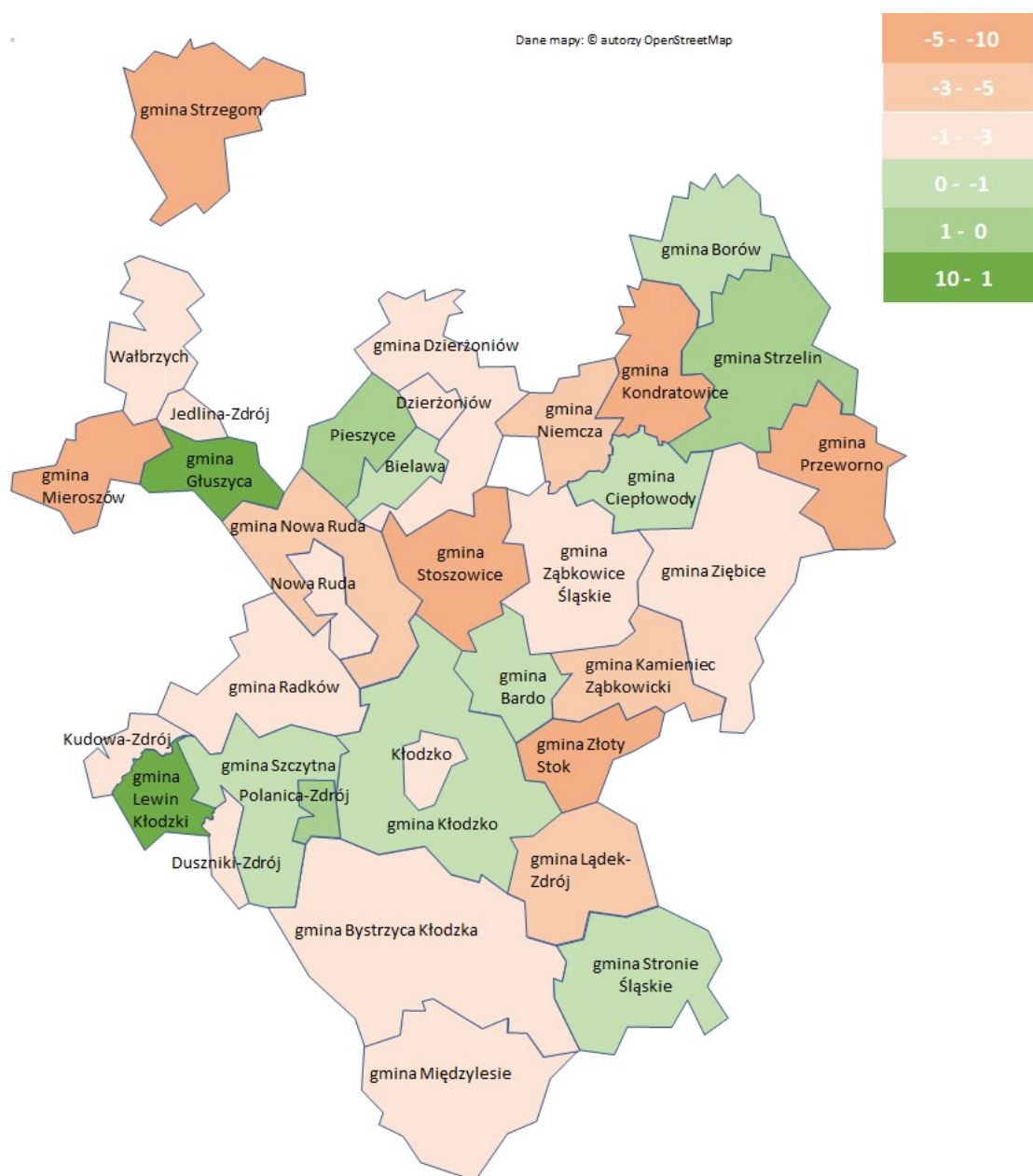
Tabela 10. Saldo migracji ogółem (na 1 tys. mieszkańców)

Wyszczególnienie	2005	2012	2018
Gmina Bardo	-2,3	-3,3	-0,2
Gmina Bielawa	-2,3	-0,9	-0,5
Gmina Borów	-2,5	1,3	-0,8
Gmina Bystrzyca Kłodzka	-5,2	-1,5	-1,3
Gmina Ciepłowody	-2,2	-2,6	-0,3
Gmina Duszniki-Zdrój	-3,3	-6,1	-2,6
Gmina Dzierżoniów	-2,7	-3,2	-1,4
Gmina Miejska Dzierżoniów	-1,3	-1,6	-2,3
Gmina Głuszyca	-2,2	-3,6	3,9
Gmina Jedlina-Zdrój	-1,4	-5,4	-1,2
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	-4,1	-0,2	-3,5
Gmina Miejska Kłodzko	-3,0	-2,9	-2,6
Gmina Kłodzko	3,3	2,4	-0,7
Gmina Kondratowice	-7,5	-4,2	-7,4
Gmina Kudowa Zdrój	-4,8	0,8	-2,6
Gmina Lądek-Zdrój	-3,8	-1,4	-4,0
Gmina Lewin Kłodzki	2,7	-3,5	8,8
Gmina Mieroszów	-1,7	-6,6	-5,2
Gmina Międzyzylesie	-5,0	-4,8	-1,8
Gmina Miejska Nowa Ruda	-6,4	-5,7	-2,5
Gmina Niemcza	0,0	1,4	-4,0
Gmina Nowa Ruda	-3,7	-1,2	-4,4
Gmina Pieszyce	-1,4	4,3	0,1
Gmina Polanica-Zdrój	2,0	-2,2	0,9
Gmina Przeworno	-4,9	-1,8	-5,2
Gmina Radków	-2,9	-0,6	-1,4
Gmina Stoszowice	-3,8	-2,0	-9,2
Gmina Stronie Śląskie	0,0	-5,1	-0,3
Gmina Strzegom	-3,0	-2,6	-5,5

Gmina Strzelin	-0,2	-0,1	0,7
Gmina Szczytna	-3,3	1,5	-0,5
Gmina Wałbrzych	-3,9	-2,8	-2,9
Gmina Ziębice	-3,3	-2,9	-1,9
Gmina Ząbkowice Śląskie	-1,9	-3,4	-1,6
Gmina Złoty Stok	-6,3	-3,8	-6,2
EUROREGION	-2,6	-2,1	-2,0
DOLNY ŚLĄSK	-0,6	0,3	1,3

Źródło: BDL GUS.

Rysunek 3. Saldo migracji ogółem (na 1 tys. mieszkańców)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W 2018 r. dodatnie saldo migracji na 1 tys. mieszkańców zanotowało 5 gmin, a mianowicie: Lewin Kłodzki (8,8), Głuszyca (3,9), Polanica-Zdrój (0,9), Strzelin (0,7) i Pieszyce (0,1).

W pozostałych gminach dominował odpływ ludności, przy czym w największej skali zjawisko to wystąpiło w gminach: Stoszowice (-9,2), Kondratowice (-7,4), Złoty Stok (-6,2), Strzegom (-5,5), Mieroszów (-5,2), Przeworno (-5,2).

W stosunku do 2005 r. zauważyć można, że sytuacja uległa poprawie. W 2005 r. dodatnie saldo migracji odnotowano jedynie w 3 gminach, a w dwóch dalszych było ono zerowe. Warto również zauważyć, że przez cały badany okres nie było gminy, w której utrzymywałoby się dodatnie saldo migracji.

Negatywny wpływ ujemnego salda migracji na sytuacji demograficznej w Euroregionie potwierdzają badania ankietowe. Ponad 30,9% ankietowanych uznało emigrację za słabą stronę Euroregionu, a dalsze 50,5% respondentów upatruje w niej zagrożenia.

Na obszarze Euroregionu widoczne jest zjawisko starzenia się społeczeństwa, co rzutuje na przyszłe kierunki inwestycji infrastrukturalnych. Przyjmując jako symptom tego zjawiska wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi, stwierdzić należy, że sytuacja zarówno w Euroregionie, jak i w gminach tworzących go uległa pogorszeniu. Wyjątkiem jest gmina Ciepłowody, w przypadku której wartość analizowanego wskaźnika wynosząca w 2018 r. 18,8 kształtowała się poniżej wartości z 2005 r. (20,3), niemniej jednak była ona wyższa niż w 2012 r. (17,3).

Tabela 11. Przemiany potencjału demograficznego w Euroregionie

Gmina	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi			Dolny Śląsk =100 Rok 2018	Przyrost naturalny na 1000 ludności		
	2005	2012	2018		2005	2012	2018
Gmina Bardo	19,8	19,4	26,2	95,6	-3,4	-2,9	-5,1
Gmina Bielawa	22,3	22,4	31,2	113,9	-4,5	-4,4	-5,3
Gmina Borów	20,3	19,0	23,8	86,9	-1,7	-4,0	-3,6
Gmina Bystrzyca Kłodzka	19,6	19,8	30,4	110,9	-3,0	-4,0	-4,3
Gmina Ciepłowody	20,3	17,3	18,8	68,6	-0,3	-0,3	-8,5
Gmina Duszniki-Zdrój	20,7	24,9	36,6	133,6	-3,7	-4,0	-12,8
Gmina Dzierżoniów	18,2	17,3	23,6	86,1	-1,0	-1,0	-2,3
Gmina Miejska Dzierżoniów	22,4	25,1	34,3	125,2	-2,9	-2,6	-5,7
Gmina Głuszyca	21,3	19,7	26,8	97,8	-0,4	-3,1	-6,9

Gmina Jedlina-Zdrój	24,0	22,9	29,5	107,7	-3,7	-3,8	-7,4
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	17,6	16,2	24,0	87,6	0,1	-3,3	-3,2
Gmina Miejska Kłodzko	21,0	24,1	34,0	124,1	-2,6	-3,7	-7,0
Gmina Kłodzko	18,7	16,8	23,3	85,0	-2,4	-2,7	-2,6
Gmina Kondratowice	20,1	17,1	22,6	82,5	-0,6	-0,7	-3,0
Gmina Kudowa Zdrój	20,7	23,1	31,1	113,5	0,0	-1,3	-5,3
Gmina Łądek-Zdrój	20,6	21,0	31,6	115,3	-4,1	-6,6	-6,4
Gmina Lewin Kłodzki	21,9	17,8	24,6	89,8	2,1	-3,5	-2,6
Gmina Mieroszów	22,5	22,0	27,8	101,5	-4,7	-6,3	-5,9
Gmina Międzyzlesie	18,3	16,9	25,2	92,0	-1,2	-2,4	-3,0
Gmina Miejska Nowa Ruda	23,5	24,8	32,8	119,7	-2,7	-5,2	-7,4
Gmina Niemcza	22,2	21,3	27,6	100,7	-7,5	-7,3	-6,3
Gmina Nowa Ruda	21,3	20,0	24,5	89,4	-5,3	-4,8	-5,8
Gmina Pieszycy	22,1	19,9	25,6	93,4	-3,3	-2,7	-5,0
Gmina Polanica-Zdrój	25,0	28,0	39,3	143,4	-3,7	-6,4	-7,6
Gmina Przeworno	22,2	20,6	25,5	93,1	-3,8	-1,6	-6,4
Gmina Radków	19,5	18,8	24,4	89,1	-2,0	-1,4	-3,7
Gmina Stoszowice	17,2	16,9	23,8	86,9	0,0	-1,6	-1,7
Gmina Stronie Śląskie	17,0	18,1	28,8	105,1	0,5	-0,6	-5,7
Gmina Strzegom	18,0	18,6	26,6	97,1	-1,2	-0,5	-4,0
Gmina Strzelin	19,0	19,3	26,7	97,4	-1,4	-1,2	-1,0
Gmina Szczytna	16,3	16,3	24,7	90,1	-2,4	-1,9	-5,0
Gmina Wałbrzych	22,4	23,3	31,7	115,7	-4,1	-5,9	-6,8
Gmina Ziębice	21,4	21,7	29,4	107,3	-5,1	-3,9	-7,1
Gmina Ząbkowice Śląskie	19,3	21,6	29,9	109,1	-3,1	-4,9	-5,7
Gmina Złoty Stok	19,6	19,1	28,0	102,2	-3,3	-6,5	-8,4
Euroregion	20,5	20,3	27,8	101,6	-2,5	-3,3	-5,4
Dolny Śląsk	18,8	19,8	27,4	100,0	-1,0	-1,1	-1,8

Źródło: BDL GUS.

W 2018 r. wartość powyższego wskaźnika dla Euroregionu wyniosła 27,8 (na Dolnym Śląsku 27,4). W 2005 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie 20,5 (w regionie 18,8), a w 2012 r. wynosił 20,3 (w województwie 19,8).

W 2018 r. wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi najwyższa była w gminach: Polanica-Zdrój (39,3), Duszniki-Zdrój (36,6), gminie miejskiej Dzierżoniów (34,3), gminie miejskiej Kłodzko (34,0), gminie miejskiej Nowa Ruda (32,8). Najkorzystniejsza sytuacja była we wspomnianej już gminie Ciepłowody oraz w gminie Kondratowice (22,6).

Na problemu starzenia się społeczeństwa zwrócono również uwagę podczas badania ankietowego. Wprawdzie, tylko ok. 13,3% respondentów uznało problem starzenia się społeczeństwa za słabą stronę Euroregionu, ale jednocześnie 64,3% ankietowanych traktuje zjawisko to jako zagrożenie. Warto także podkreślić, że przeważająca część badanych (69,4%) uznała ten problem za istotny lub bardzo istotny. Co ciekawe 19,4% badanych uznało starzenie się społeczeństwa za silną stronę Euroregionu. Możliwe, że w tym przypadku chodziło raczej o starzenie się społeczeństwa, jako proces ogólnoeuropejski i powiązanie go z potencjalnym rozwojem rynku usług opieki nad seniorami.

Wpływ na sytuację demograficzną Euroregionu ma przyrost naturalny. Niestety na obszarze Euroregionu w 2018 r. występował ujemny przyrost naturalny. Wartość wskaźnika przyrost naturalny na 1000 ludności w powyższym roku wynosiła w Euroregionie (-5,4). Niestety w stosunku do 2005 r. i 2012 r. sytuacja w niniejszym zakresie uległa pogorszeniu. W prawdzie w tych latach wskaźnik również był ujemny, niemniej jednak wynosił on „tylko” (-2,5) i (-3,3).

Należy dobitnie podkreślić, że w 2018 r. ujemną wartość wskaźnika przyrostu naturalnego odnotowano we wszystkich gminach wchodzących w skład Euroregionu. Najniższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego na 1000 ludności legitymowały się gminy: gmina miejska Duszniki-Zdrój (-12,8), Ciepłowody (-8,5), Złoty Sto (-8,4), Polanica-Zdrój (-7,6), Jedlina-Zdrój (-7,4), gmina miejska Nowa Ruda (-7,4), Ziębice (-7,1) i gmina miejska Kłodzko (-7,0).

Warto również zauważyć, że także w 2012 r. we wszystkich gminach tworzących Euroregion przyrost naturalny był ujemny. Dodatni lub zerowy przyrost naturalny odnotowano jedynie w 2005 r. w przypadku pięciu gmin: Lewin Kłodzki, Stronie Śląskie, Kamieniec Ząbkowicki, Kudowa Zdrój i Stoszowice.

Przedstawione powyżej dane świadczą o narastaniu problemów demograficznych w Euroregionie. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do powstania luki demograficznej. Wówczas kolejne roczniki osiągające wiek aktywności zawodowej nie będą w stanie zastąpić osób opuszczających rynek pracy, a to osłabi możliwości rozwoju Euroregionu.

RYNEK PRACY

Wskaźnik bezrobocia mierzony jako udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym był w Euroregionie wyższy niż na Dolnym Śląsku i w 2018 r. wynosił

5,3%. Zarówno w stosunku do roku 2005, jak i 2012 sytuacja w niniejszym zakresie uległa na obszarze Euroregionu wyraźnej poprawie. Poprawiła się również (w stosunku do 2005 i 2012 r.) relacja niniejszego wskaźnika do średniej wojewódzkiej. W 2018 r. wskaźnik bezrobocia był wyższy w Euroregionie niż w województwie dolnośląskim o 1,7 punktu procentowego w 2012 r. różnica ta wynosiła 4,1 punktu procentowego, a w 2005 r. 6,3 punktu procentowego.

Chociaż w latach 2005–2018 nastąpiło obniżenie wartości wskaźnika bezrobocia we wszystkich gminach tworzących Euroregion, to jednak tylko 5 gmin (Bielawa, gmina wiejska Dzierżonów, gmina miejska Dzierżonów, Głuszycza, Pieszycze) w 2018 r. miało ów wskaźnik poniżej średniej regionalnej. Warto podkreślić, że jeszcze w 2012 r. wartość niniejszego wskaźnika w tych gminach kształtowała się powyżej średniej dla Dolnego Śląska.

Znamienne jest, że powyższe gminy za wyjątkiem gminy Głuszycza zlokalizowane są w relatywnie dobrze uprzemysłowionym (i posiadającym tradycje przemysłowe) powiecie dzierżoniewskim. Najniższy wskaźnik bezrobocia w 2018 r. odnotowano w gminie Bielawa (2,2%).

Tabela 12. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100
Gmina Bardo	17,6	14,8	5,4	30,7
Gmina Bielawa	19,1	9,1	2,2	11,5
Gmina Borów	12,3	7,3	4,2	34,1
Gmina Bystrzyca Kłodzka	19,2	14,2	7,6	39,6
Gmina Ciepłowody	22,9	13,3	6,0	26,2
Gmina Duszniki-Zdrój	18,4	14,4	5,2	28,3
Gmina Dzierżonów	18,9	9,6	3,3	17,5
Gmina Miejska Dzierżonów	17,1	9,5	2,9	17,0
Gmina Głuszycza	17,4	11,9	2,8	16,1
Gmina Jedlina-Zdrój	16,6	9,3	3,9	23,5
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	18,5	11,8	5,6	30,3
Gmina Miejska Kłodzko	16,4	12,7	5,3	32,3
Gmina Kłodzko	21,6	13,4	5,6	25,9
Gmina Kondratowice	20,8	12,4	7,5	36,1
Gmina Kudowa Zdrój	21,5	15,3	5,1	23,7
Gmina Lądek-Zdrój	16,1	11,4	6,1	37,9
Gmina Lewin Kłodzki	26,0	17,8	6,3	24,2
Gmina Mieroszów	17,0	10,6	4,3	25,3
Gmina Międzyzlesie	21,7	16,4	8,5	39,2
Gmina Miejska Nowa Ruda	17,6	13,9	5,3	30,1

Gmina Niemcza	18,0	10,7	3,8	21,1
Gmina Nowa Ruda	20,0	15,7	6,5	32,5
Gmina Pieszycze	18,0	10,0	3,4	18,9
Gmina Polanica-Zdrój	18,0	14,0	4,9	27,2
Gmina Przeworno	22,8	11,3	6,7	29,4
Gmina Radków	19,5	14,5	5,1	26,2
Gmina Stoszowice	17,0	10,8	8,0	47,1
Gmina Stronie Śląskie	16,4	14,2	6,5	39,6
Gmina Strzegom	16,0	11,6	4,7	29,4
Gmina Strzelin	15,3	9,8	5,5	35,9
Gmina Szczytna	22,9	12,8	6,2	27,1
Gmina Wałbrzych	15,4	10,5	3,7	24,0
Gmina Ziębice	18,3	11,8	5,6	30,6
Gmina Ząbkowice Śląskie	16,8	11,1	5,9	35,1
Gmina Złoty Stok	19,4	17,5	7,5	38,7
EUROREGION	18,6	12,4	5,3	28,8
DOLNY ŚLĄSK	12,3	8,3	3,6	29,3

Źródło: BDL GUS.

W najtrudniejszej sytuacji znajdują się gminy: Międzylesie (8,5%), Stoszowice (8,0%), Bystrzyca Kłodzka (7,6%), Kondratowice (7,5%) i Złoty Stok (7,5). Należy jednak zaznaczyć, że jeszcze w 2005 r. wskaźnik bezrobocia w 8 gminach Euroregionu przekraczał 20%, a w jednej był równy 20%.

Reasumując, podkreślić należy, że chociaż w przypadku większości gmin tworzących Euroregion wartość analizowanego wskaźnika w 2018 r. na tle województwa nadal była relatywnie wysoka to jednak przyjmowała ona wartość jednocyfrową.

Występowanie na obszarze Euroregionu problemu bezrobocia potwierdzają dane Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy. Przy czym zaznaczyć należy, że zjawisko bezrobocia występuje w Euroregionie z różnym natężeniem.

Stopa bezrobocia na koniec października 2019 r. wynosiła w Wałbrzychu – 4,6%, w powiecie dzierżoniowskim – 4,8%, w powiecie świdnickim 5,2%, w powiecie ząbkowickim – 9,0%, w powiecie strzebińskim – 9,5%, w powiecie kłodzkim – 10,6%, a w powiecie ziemskim wałbrzyskim – 11,8%.

Zaznaczyć należy, że stopa bezrobocia w powiecie ziemskim wałbrzyskim należała do najwyższych na Dolnym Śląsku (wyższą stopę bezrobocia odnotowano jedynie w powiecie górowskim – 13,3% i złotoryjskim – 12,6%). Warto także podkreślić, że we wszystkich

powyższych powiatach stopa bezrobocia była wyższa od średniej dla województwa dolnośląskiego (4,5%).

Jednocześnie mieszkańcy Euroregionu wskazali na występowanie problemu bezrobocia wśród młodzieży i osób 50+. Dla ponad 30% ankietowanych bezrobocie wśród młodzieży jest słabą stroną Euroregionu, a dla dalszych 46% badanych może stanowić zagrożenie na przyszłość. W przypadku bezrobocia wśród osób 50+ jest ono słabą stroną dla ok. 28% respondentów, a zagrożeniem dla ok. 45% ankietowanych.

Jednak występowanie bezrobocia nie jest jedynym problemem związanym z funkcjonowaniem rynku pracy. Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych na obszarze Euroregionu problemem jest także brak wolnych miejsc pracy dobrej jakości adekwatnych do posiadanych kwalifikacji i wykształcenia. Dla ponad 52% respondentów brak odpowiednich miejsc pracy jest słabą stroną Euroregionu. Jednocześnie dla prawie 47% badanych problem ten jest bardzo istotny.

Z powyższych opinii wynika, że na obszarze Euroregionu może występować bezrobocie ukryte, tzn. mieszkańcy podejmują zatrudnienie, jednak zajmowane stanowiska są poniżej ich kwalifikacji. Sytuacja taka może prowadzić do odpływu ludzi młodych i wykształconych, a tym samym osłabiać potencjał demograficzny Euroregionu.

Analizując rynek pracy na obszarze Euroregionu należy wspomnieć o jego powiązaniu z rynkiem czeskim. Przedsiębiorstwa zlokalizowane po stronie czeskiej niejednokrotnie poszukują pracowników wśród mieszkańców Euroregionu. Jak wynika z otrzymanych ze starostw powiatowych danych firmy te najczęściej poszukują pracowników z takich branż jak: wydobywcza/górnicza, motoryzacyjna, transportowa i opieka zdrowotna.

POMOC SPOŁECZNA

Na obszarze Euroregionu nadal występuje problem ubóstwa i konieczność korzystania z pomocy społecznej. Warto podkreślić, że także w opiniach samych mieszkańców Euroregionu problem ubóstwa jest zauważalny. Ponad 32% ankietowanych uznało, że wykluczenie społeczne jest słabą stroną Euroregionu, a dalsze 51%, że stanowi zagrożenie dla jego przyszłości.

Jak wynika z dostępnych danych w 2018 r. na obszarze Euroregionu z pomocy społecznej korzystało 8.826 gospodarstw domowych znajdujących się poniżej kryterium dochodowego. Stanowiło to ok. 25% ogółu gospodarstw domowych korzystających z pomocy na terenie Dolnego Śląska (przy udziale ludnościowym 17,5%). Można więc stwierdzić, iż problem ubóstwa na analizowanym obszarze występuje ze szczególnym natężeniem. Warto jednak zaznaczyć, że w stosunku do 2012 r. sytuacja w Euroregionie uległa wyraźnej poprawie. Wówczas z pomocy korzystało 14.936 gospodarstw domowych znajdujących się poniżej kryterium dochodowego.

Tabela 13. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej (poniżej kryterium dochodowego)

Wyszczególnienie	2012	2018	2012=100
Gmina Bardo	365	267	73,2
Gmina Bielawa	499	298	59,7
Gmina Borów	109	63	57,8
Gmina Bystrzyca Kłodzka	626	352	56,2
Gmina Ciepłowody	76	51	67,1
Gmina Duszniki-Zdrój	126	74	58,7
Gmina Dzierżoniów	181	125	69,1
Gmina Miejska Dzierżoniów	809	591	73,1
Gmina Głuszycza	278	131	47,1
Gmina Jedlina-Zdrój	135	89	65,9
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	333	148	44,4
Gmina Miejska Kłodzko	919	558	60,7
Gmina Kłodzko	444	247	55,6
Gmina Kondratowice	162	92	56,8
Gmina Kudowa Zdrój	269	170	63,2
Gmina Lądek-Zdrój	211	133	63,0
Gmina Lewin Kłodzki	85	51	60,0
Gmina Mieroszów	220	106	48,2
Gmina Międzyzylesie	257	153	59,5
Gmina Miejska Nowa Ruda	540	361	66,9
Gmina Niemcza	143	94	65,7
Gmina Nowa Ruda	258	165	64,0
Gmina Pieszyce	248	157	63,3
Gmina Polanica-Zdrój	187	159	85,0
Gmina Przeworno	190	83	43,7
Gmina Radków	253	154	60,9
Gmina Stoszowice	165	103	62,4
Gmina Stronie Śląskie	164	76	46,3
Gmina Strzegom	865	364	42,1
Gmina Strzelin	623	468	75,1
Gmina Szczytna	140	66	47,1
Gmina Wałbrzych	3857	2247	58,3
Gmina Ziębice	456	256	56,1
Gmina Ząbkowice Śląskie	448	252	56,3
Gmina Złoty Stok	295	122	41,4
EUROREGION	14936	8826	59,1
DOLNY ŚLĄSK	58435	35521	60,8

Źródło: BDL GUS.

W analizowanym okresie poprawie uległa również sytuacja we wszystkich gminach Euroregionu. Największy spadek liczby gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej odnotowano w gminach: Złoty Stok (58,6), Strzegom (57,9%), Kamieniec Ząbkowicki (55,4%), Stronie Śląskie (53,7%), Głuszyca (52,9%), Szczytna (52,9%) i Mieroszów (51,8%). We wszystkich tych gminach liczba gospodarstw domowych będących poniżej kryterium dochodowego i korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o ponad połowę.

Najwolniej liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej zmniejszała się w takich gminach jak: Polanica-Zdrój (15,0%), Strzelin (24,9%), Bardo (26,8%) i gmina miejska Dzierżoniów (26,9%).

Aktualnie, coraz częściej głównych przyczyn ubóstwa upatrywać należy nie tyle w wadliwie funkcjonującym rynku pracy, ile w dysfunkcyjnych postawach samych mieszkańców. Dodatkowo problemem mogą być relatywnie niskie wynagrodzenia, które w przeliczeniu na członków rodziny nie gwarantują przekroczenia kryterium dochodowego.

Ważnym czynnikiem wpływającym na poziom funkcjonowania pomocy społecznej jest dostęp do mieszkań socjalnych. Jak wynika z danych GUS w 2018 r. na obszarze Euroregionu funkcjonowało łącznie 2.531 lokali socjalnych (ok. 24,4% wszystkich lokali na Dolnym Śląsku) o całkowitej powierzchni użytkowej 82.412 m² (24,9% całkowitej powierzchni użytkowej w województwie).

W stosunku do 2012 r. na obszarze Euroregionu wzrosła zarówno liczba lokali socjalnych (o 16,2%), jak i ich powierzchnia użytkowa (o 20,2%). Należy podkreślić, że w omawianym okresie liczba lokali i ich powierzchnia użytkowa rosły w Euroregionie wolniej niż w województwie dolnośląskim.

Tabela 14. Lokale socjalne i ich powierzchnia użytkowa

Wyszczególnienie	Lokale socjalne			Powierzchnia użytkowa w m ²		
	2012	2018	2012=100	2012	2018	2012=100
Gmina Bardo	29	32	110,3	837	942	112,5
Gmina Bielawa	99	141	142,4	2089	3050	146,0
Gmina Borów	1	0	0,0	38	0	0,0
Gmina Bystrzyca Kłodzka	42	123	292,9	1071	4287	400,3
Gmina Ciepłowody	0	0	0,0	0	0	0,0
Gmina Duszniki-Zdrój	52	35	67,3	1279	874	68,3
Gmina Dzierżoniów	5	11	220,0	106	406	383,0
Gmina Miejska Dzierżoniów	187	181	96,8	4732	4508	95,3
Gmina Głuszyca	61	44	72,1	2201	1297	58,9

Gmina Jedlina-Zdrój	38	42	110,5	992	1116	112,5
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	26	43	165,4	1144	1855	162,2
Gmina Miejska Kłodzko	306	291	95,1	11169	10691	95,7
Gmina Kłodzko	37	44	118,9	1155	1559	135,0
Gmina Kondratowice	0	0	0,0	0	0	0,0
Gmina Kudowa Zdrój	49	50	102,0	1067	1048	98,2
Gmina Łądek-Zdrój	48	45	93,8	1401	1438	102,6
Gmina Lewin Kłodzki	13	12	92,3	422	318	75,4
Gmina Mieroszów	59	63	106,8	1509	1608	106,6
Gmina Międzyzlesie	0	1	-	0	20	-
Gmina Miejska Nowa Ruda	121	142	117,4	4194	4875	116,2
Gmina Niemcza	0	4	-	0	106	-
Gmina Nowa Ruda	23	27	117,4	517	631	122,1
Gmina Pieszyce	6	4	66,7	153	94	61,4
Gmina Polanica-Zdrój	42	63	150,0	1182	1686	142,6
Gmina Przeworno	6	9	150,0	360	401	111,4
Gmina Radków	29	26	89,7	670	614	91,6
Gmina Stoszowice	2	3	150,0	83	126	151,8
Gmina Stronie Śląskie	40	68	170,0	1298	2598	200,2
Gmina Strzegom	107	113	105,6	3647	3828	105,0
Gmina Strzelin	93	128	137,6	2907	3766	129,5
Gmina Szczytna	8	0	0,0	167	0	0,0
Gmina Wałbrzych	442	588	133,0	15914	22444	141,0
Gmina Ziębice	137	102	74,5	4184	3486	83,3
Gmina Ząbkowice Śląskie	61	86	141,0	1840	2476	134,6
Gmina Złoty Stok	10	10	100,0	253	264	104,3
EUROREGION	2179	2531	116,2	68581	82412	120,2
DOLNY ŚLĄSK	8308	10357	124,7	259001	331436	128,0

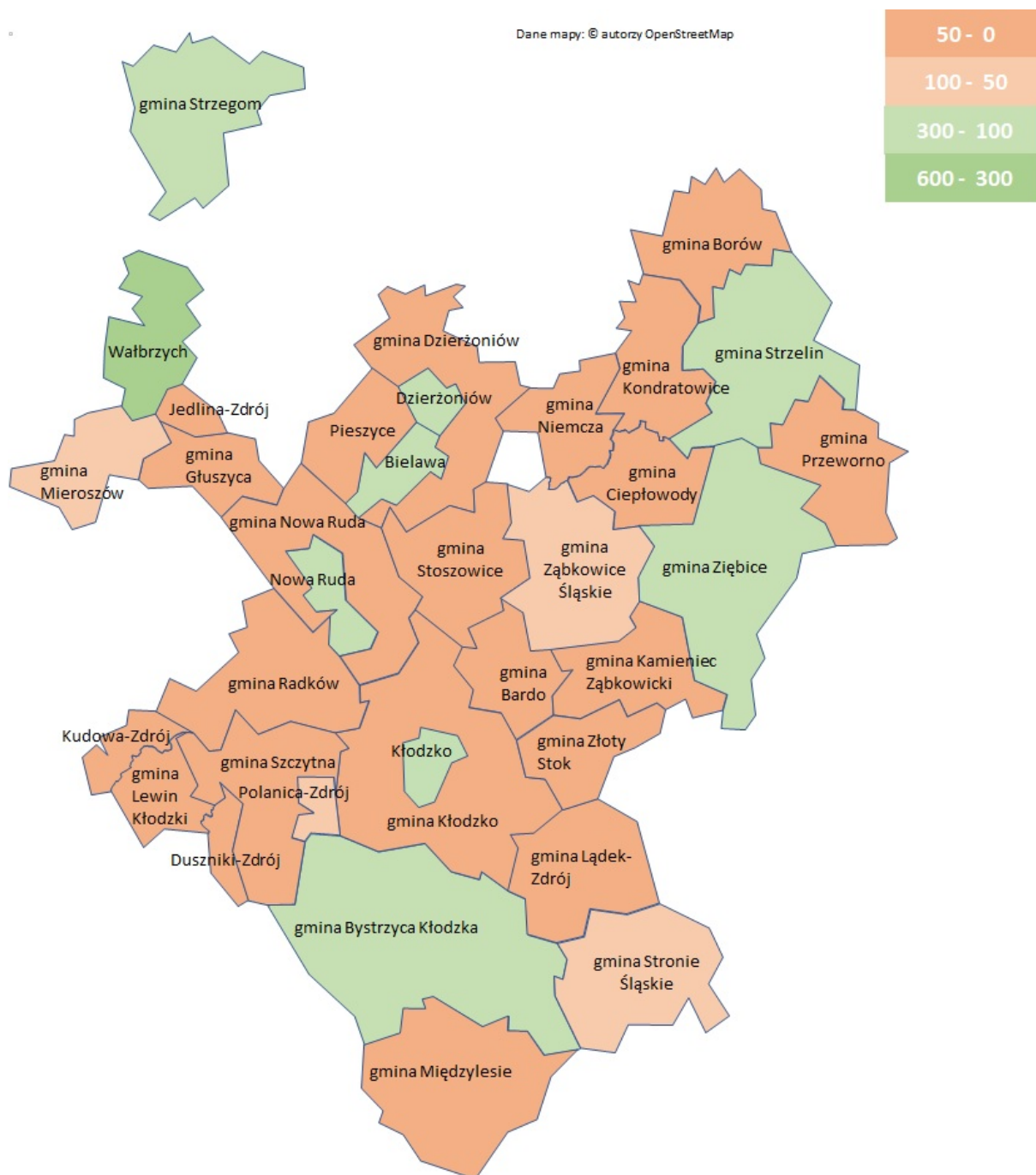
Źródło: BDL GUS.

Najwięcej lokali socjalnych zlokalizowanych było w Wałbrzychu (588) oraz w gminie miejskiej Kłodzko (291). Natomiast gminy: Borów, Ciepłowody, Kondratowice i Szczytna nie dysponowały lokalami socjalnymi.

Analizując sytuację wewnątrz Euroregionu stwierdzić można, że w latach 2012-2018 liczba lokali socjalnych wzrosła w 21 gminach, zmniejszyła się w 11 gminach, a w 3 pozostała na niezmiennym poziomie.

Najszybszy wzrost liczby mieszkań socjalnych odnotowano w gminach: Bystrzyca Kłodzka (192,9%), Dzierżoniów (120,0%), Stronie Śląskie (70,0%) i Kamieniec Ząbkowicki (65,4%). Natomiast w gminach Borów i Szczytna zlikwidowano istniejące lokalne socjalne.

Rysunek 4. Liczba lokali socjalnych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W przypadku powierzchni użytkowej powyższych lokali również dominowała tendencja wzrostowa. Wzrost powierzchni nastąpił w 22 gminach, a spadek w 11 gminach.

Wsparcie dla rodzin realizowane jest również poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi do lat 3. Opieka taka umożliwia podjęcie zatrudnienia przez rodziców, a to sprzyja zarówno aktywizacji zawodowej, jak i ograniczeniu sfery ubóstwa.

W 2018 r. żłobki, oddziały i kluby dziecięce funkcjonujące na terenie Euroregionu Glacensis dysponowały łącznie 1.530 miejscami, co stanowiło ok 10,2% ogółu miejsc na Dolnym Śląsku. Powyższy udział jest niższy, niż wynikałoby to z liczby mieszkańców Euroregionu (17,5% ogółu mieszkańców regionu). Z powyższego wynika, że dostępność do placówek opieki nad dziećmi do lat trzech jest w przypadku mieszkańców Euroregionu relatywnie niska.

W stosunku do 2012 r. liczba miejsc zwiększyła się o 100,8% z 762 do 1.530. Jednocześnie liczba dzieci korzystających w ciągu roku z opieki ww. placówek wzrosła z 1.282 do 2.209 (o 72,3%). Niestety w analizowanym okresie zarówno przyrost miejsc w placówkach, jak i wzrost liczby dzieci korzystających z tych placówek był wolniejszy niż na Dolnym Śląsku.

Warto podkreślić, że na przestrzeni badanych lat liczba dzieci korzystających z opieki przewyższała liczbę miejsc oferowanych przez żłobki, oddziały i kluby dziecięce zlokalizowane na terenie Euroregionu. Powyższe świadczy o istnieniu na obszarze Euroregionu luki infrastrukturalnej.

Tabela 15. Opieka nad dziećmi do lat 3

Wyszczególnienie	2012	2018
Gmina Bardo		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Bielawa		
Miejsca	126	96
Dzieci	177	155
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	13,9	13,4
Gmina Borów		
Miejsca	0	25
Dzieci	0	24
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	17,5
Gmina Bystrzyca Kłodzka		
Miejsca	15	24
Dzieci	4	33
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,8	5,6
Gmina Ciepłowody		
Miejsca	0	0

Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Duszniki-Zdrój		
Miejsca	16	16
Dzieci	16	27
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	13,4	18,6
Gmina Dzierżoniów		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Miejska Dzierżoniów		
Miejsca	72	182
Dzieci	147	225
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	7,9	17,3
Gmina Głuszycza		
Miejsca	0	44
Dzieci	0	60
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	23,9
Gmina Jedlina-Zdrój		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Kamieniec Żąbkowicki		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Miejska Kłodzko		
Miejsca	70	114
Dzieci	94	180
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	8,7	18,8
Gmina Kłodzko		
Miejsca	15	51
Dzieci	15	66
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	3,1	10,2
Gmina Kondratowice		
Miejsca	0	16

Dzieci	0	9
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	7,6
Gmina Kudowa Zdrój		
Miejsca	32	32
Dzieci	49	54
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	11,2	16,5
Gmina Łądek-Zdrój		
Miejsca	0	20
Dzieci	0	23
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	14,6
Gmina Lewin Kłodzki		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Mieroszów		
Miejsca	0	30
Dzieci	0	36
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	16,0
Gmina Międzyzylesie		
Miejsca	0	15
Dzieci	0	15
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	8,2
Gmina Miejska Nowa Ruda		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Niemcza		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Nowa Ruda		
Miejsca	0	80
Dzieci	0	106
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	27,2
Gmina Pieszyce		
Miejsca	30	32

Dzieci	24	46
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	6,8	13,6
Gmina Polanica-Zdrój		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Przeworno		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Radków		
Miejsca	16	48
Dzieci	25	85
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	5,8	22,3
Gmina Stoszowice		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Stronie Śląskie		
Miejsca	0	25
Dzieci	0	18
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0,0	10,0
Gmina Strzegom		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
Gmina Strzelin		
Miejsca	60	98
Dzieci	97	124
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	8,2	12,2
Gmina Szczytna		
Miejsca	22	0
Dzieci	38	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	10,2	0,0
Gmina Wałbrzych		
Miejsca	267	575

Dzieci	476	707
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	8,7	15,7
Gmina Ziębice		
Miejsca	65	65
Dzieci	75	117
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	10,7	16,7
Gmina Ząbkowice Śląskie		
Miejsca	42	72
Dzieci	45	99
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	7,4	15,1
Gmina Złoty Stok		
Miejsca	0	0
Dzieci	0	0
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	0	0
EUROREGION		
Miejsca	762	1530
Dzieci	1282	2209
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	3,3	9,2
DOLNY ŚLĄSK		
Miejsca	5844	14973
Dzieci	8670	20590
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	6,6	16,6

Źródło: BDL GUS.

Przedstawioną uprzednio tezę potwierdzają również poniższe dane. W 2018 r. odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach wyniósł w Euroregionie 9,2%, podczas gdy w województwie kształtował się on na poziomie 16,6%. Za pozytywny należy uznać fakt, że w stosunku do 2012 r. wartość niniejszego wskaźnika wzrosła na obszarze Euroregionu, gdyż wówczas wynosiła ona 3,3%.

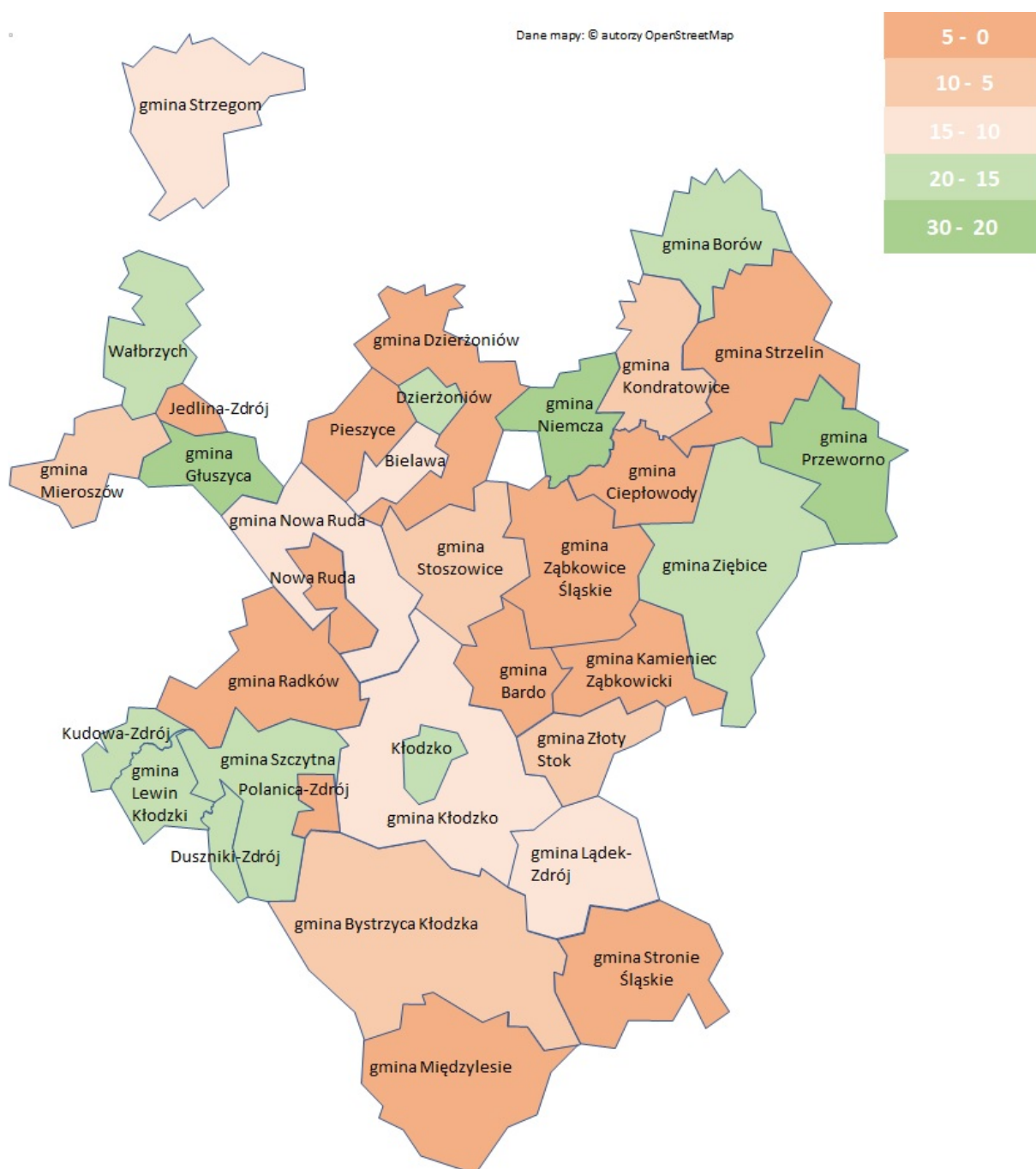
Niemniej jednak na terenie Euroregionu w 2018 r. 14 gmin nadal nie zapewniało opieki nad dziećmi do lat 3. W najkorzystniejszej sytuacji byli natomiast mieszkańcy gminy wiejskiej Nowa Ruda (27,2% dzieci objętych opieką żłobkową), gminy Głuszycza (23,9%) i gminy Radków (22,3%).

Co ciekawe opinie mieszkańców co do dostępności do opieki nad dziećmi do lat 3 są mocno zróżnicowane. Z jednej strony 30,5% badanych uznało dostępność do opieki nad dziećmi do lat 3 za słabą stroną Euroregionu, a z drugiej strony 34,7% ankietowanych stwierdziło, że jest to silna strona Euroregionu. Warto również podkreślić, że tylko dla niespełna 10%

respondentów problem z dostępnością do opieki nad dziećmi do lat 3 może być zagrożeniem dla Euroregionu.

Podzielone są również opinie odnośnie jakości całego systemu opieki społecznej. Tyle samo ankietowanych uznało jakość za silną stronę co za słabą stronę (po 32,3%). Za pozytywny można uznać fakt, że większość ankietowanych (27%) dostrzega we wzroście jakości opieki społecznej szans na rozwój Euroregionu. Jednocześnie istnieje obawa przed nadmiernym uzależnieniem od wsparcia ze strony państwa (ok. 48%).

Rysunek 5. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

AKTYWNOŚĆ LUDNOŚCI

Aktywność społeczna mierzona liczbą organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców była w 2018 r. w Euroregionie niższa niż na Dolnym Śląsku. W 2018 r. wartość powyższego wskaźnika wynosiła w Euroregionie 38, podczas gdy w województwie dolnośląskim 40.

Na przestrzeni lat 2005-2018 liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców wzrosła na obszarze Euroregionu o ok. 94,6%, a tempo tego wzrostu było o 4,1 punktu procentowego szybsze niż w województwie.

Tabela 16. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100	Dolny Śląsk
					= 100
					Rok 2018
Gmina Bardo	28	42	53	189,3	132,5
Gmina Bielawa	12	20	25	208,3	62,5
Gmina Borów	13	21	21	161,5	52,5
Gmina Bystrzyca Kłodzka	20	39	48	240,0	120,0
Gmina Ciepłowody	19	26	33	173,7	82,5
Gmina Duszniki-Zdrój	31	52	43	138,7	107,5
Gmina Dzierżoniów	23	37	43	187,0	107,5
Gmina Miejska Dzierżoniów	22	30	39	177,3	97,5
Gmina Głuszyca	11	22	32	290,9	80,0
Gmina Jedlina-Zdrój	8	22	39	487,5	97,5
Gmina Kamieniec Żąbkowicki	15	27	27	180,0	67,5
Gmina Miejska Kłodzko	24	32	39	162,5	97,5
Gmina Kłodzko	13	19	31	238,5	77,5
Gmina Kondratowice	15	22	28	186,7	70,0
Gmina Kudowa Zdrój	22	32	41	186,4	102,5
Gmina Lądek-Zdrój	27	39	56	207,4	140,0
Gmina Lewin Kłodzki	27	36	41	151,9	102,5
Gmina Mieroszów	15	31	50	333,3	125,0
Gmina Międzyzlesie	26	37	43	165,4	107,5
Gmina Miejska Nowa Ruda	14	17	23	164,3	57,5
Gmina Niemcza	18	24	35	194,4	87,5
Gmina Nowa Ruda	13	24	33	253,8	82,5
Gmina Pieszyce	11	19	24	218,2	60,0
Gmina Polanica-Zdrój	25	37	39	156,0	97,5
Gmina Przeworno	25	39	38	152,0	95,0

Gmina Radków	16	27	40	250,0	100,0
Gmina Stoszowice	32	49	55	171,9	137,5
Gmina Stronie Śląskie	28	39	46	164,3	115,0
Gmina Strzegom	15	21	27	180,0	67,5
Gmina Strzelin	18	32	43	238,9	107,5
Gmina Szczytna	15	21	29	193,3	72,5
Gmina Wałbrzych	20	29	33	165,0	82,5
Gmina Ziębice	16	26	33	206,3	82,5
Gmina Ząbkowice Śląskie	16	25	35	218,8	87,5
Gmina Złoty Stok	27	36	58	214,8	145,0
EUROREGION	19	30	38	194,6	94,5
DOLNY ŚLĄSK	21	32	40	190,5	100,0

Źródło: BDL GUS.

W Euroregionie w 2018 r. najwięcej organizacji pozarządowych, w stosunku do liczby ludności, funkcjonowało w gminach: Złoty Stok (58), Łądek-Zdrój (56), Stoszowice (55), Bardo (53) i Mieroszów (50). Najmniejsze nasycenie organizacjami pozarządowymi odnotowano w następujących gminach: Borów (21), gmina miejska Nowa Ruda (23), Pieszycy (24) i Bielawa (25).

W stosunku do 2005 r. największy progres w liczbie organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców widoczny był w gminach: Jedlina-Zdrój (387,5), Mieroszów (233,3%), Głuszyca (190,9%), Nowa Ruda (153,8%) i Radków (150,0%). Najwolniej niniejszy wskaźnik rósł w gminach: Duszniki-Zdrój (38,7%), Lewin Kłodzki (51,9%), Przeworno (52,0%) i Polanica-Zdrój (56,0%). Warto przy tym podkreślić, że w przypadku gmin Duszniki-Zdrój i Polanica-Zdrój wartość analizowanego wskaźnika była w 2018 r. niższa niż w 2012 r.

Należy także zaznaczyć, że na obszarze Euroregionu dobrze rozwijają się Lokalne Grupy Działania (LGD). Świadczy o tym fakt, że opracowane przez nie strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność zostały wybrane do realizacji w ramach PROW na lata 2014-2020.

Wśród samych mieszkańców dominuje pozytywny pogląd o aktywności organizacji pozarządowych. Ponad 30% ankietowanych uznaje aktywność tych organizacji za silną stronę Euroregionu, a dla dalszych ok 43% respondentów działalność organizacji pozarządowych stanowi szansę rozwoju Euroregionu. Jednocześnie w przypadku niespełna 22% badanych aktywność ta jest niewystarczająca, a tym samym stanowi słabość Euroregionu.

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE I EDUKACJA

Potencjał społeczny i gospodarczy na przestrzeni lat buduje się m.in. poprzez przełamywanie barier w zakresie dostępu do edukacji, i to już od okresu przedszkolnego. Dostęp do przedszkoli umożliwia podjęcie zatrudnienia przez rodziców, a tym samym może przyczyniać się do ograniczenia sfery ubóstwa.

W 2018 r. w wszystkie placówki wychowania przedszkolnego funkcjonujące na terenie Euroregionu Glacensis dysponowały łącznie 13.729 miejscami, co stanowiło ok 14,5% ogółu miejsc na Dolnym Śląsku. Powyższy udział jest niższy, niż wynikałoby to z liczby mieszkańców Euroregionu (17,5% ogółu mieszkańców regionu). Z powyższego wynika, że dostępność do placówek wychowania przedszkolnego może być w przypadku mieszkańców Euroregionu mniejsza niż w województwie.

W stosunku do 2005 r. liczba miejsc zwiększyła się o 4.272 (45,2%). Jednocześnie liczba dzieci korzystających z opieki przedszkolnej wzrosła z 10.794 do 14.469 (o 34,0%). Niestety w analizowanym okresie zarówno przyrost miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego, jak i wzrost liczby dzieci korzystających z tych placówek był wolniejszy niż na Dolnym Śląsku. Zauważalny jest również wolny wzrost liczby nowych miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego w okresie 2012-2018. Wskaźnik dynamiki wyniósł na obszarze Euroregionu 17,2% i był o 13,9 punktu procentowego niższy niż w województwie dolnośląskim.

Warto podkreślić, że na przestrzeni badanych lat liczba dzieci przewyższyła liczbę miejsc oferowanych przez placówki wychowania przedszkolnego zlokalizowane na terenie Euroregionu. Powyższe może świadczyć o istnieniu na obszarze Euroregionu luki infrastrukturalnej.

Tabela 17. Wychowanie przedszkolne na obszarze Euroregionu

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100
Gmina Bardo				
Miejsca	135	150	183	135,6
Dzieci	80	147	154	192,5
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	324	646	828	255,6
Gmina Bielawa				
Miejsca	724	852	971	134,1
Dzieci	634	858	894	141,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	505	700	869	172,1
Gmina Borów				
Miejsca	60	100	125	208,3

Dzieci	85	119	142	167,1
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	187	698	585	312,8
Gmina Bystrzyca Kłodzka				
Miejsca	275	365	416	151,3
Dzieci	312	453	509	163,1
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	288	576	740	256,9
Gmina Ciepłowody				
Miejsca	75	94	100	133,3
Dzieci	65	94	81	124,6
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	420	710	612	145,7
Gmina Duszniki-Zdrój				
Miejsca	145	139	125	86,2
Dzieci	126	133	115	91,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	464	682	706	152,2
Gmina Dzierżoniów				
Miejsca	130	159	165	126,9
Dzieci	162	185	204	125,9
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	285	546	606	212,6
Gmina Miejska Dzierżoniów				
Miejsca	763	1010	1177	154,3
Dzieci	830	1038	1113	134,1
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	660	803	939	142,3
Gmina Głuszyca				
Miejsca	106	157	147	138,7
Dzieci	133	222	198	148,9
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	217	611	726	334,6
Gmina Jedlina-Zdrój				
Miejsca	84	75	75	89,3
Dzieci	89	124	122	137,1
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	385	581	655	170,1
Gmina Kamieniec Ząbkowicki				

Miejsca	142	178	175	123,2
Dzieci	160	190	163	101,9
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	333	506	571	171,5
Gmina Miejska Kłodzko				
Miejsca	579	885	964	166,5
Dzieci	680	937	904	132,9
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	538	821	1064	197,8
Gmina Kłodzko				
Miejsca	205	285	395	192,7
Dzieci	254	449	425	167,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	225	559	639	284,0
Gmina Kondratowice				
Miejsca	50	50	120	240,0
Dzieci	69	107	126	182,6
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	176	523	726	412,5
Gmina Kudowa Zdrój				
Miejsca	115	343	419	364,3
Dzieci	140	332	335	239,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	407	769	1009	247,9
Gmina Łądek-Zdrój				
Miejsca	125	125	145	116,0
Dzieci	133	162	156	117,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	283	522	677	239,2
Gmina Lewin Kłodzki				
Miejsca	35	50	50	142,9
Dzieci	33	45	49	148,5
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	667	431	567	85,0
Gmina Mieroszów				
Miejsca	169	180	190	112,4
Dzieci	173	200	157	90,8
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	470	638	750	159,6

Gmina Międzyzlesie				
Miejsca	185	175	200	108,1
Dzieci	165	190	202	122,4
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	575	543	780	135,7
Gmina Miejska Nowa Ruda				
Miejsca	237	275	380	160,3
Dzieci	385	474	482	125,2
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	322	540	684	212,4
Gmina Niemcza				
Miejsca	103	108	150	145,6
Dzieci	105	128	122	116,2
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	288	543	682	236,8
Gmina Nowa Ruda				
Miejsca	337	332	367	108,9
Dzieci	297	343	315	106,1
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	556	668	709	127,5
Gmina Pieszycy				
Miejsca	347	338	275	79,3
Dzieci	232	276	280	120,7
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	477	692	804	168,6
Gmina Polanica-Zdrój				
Miejsca	100	205	225	225,0
Dzieci	159	238	217	136,5
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	586	1006	1422	242,7
Gmina Przeworno				
Miejsca	0	50	165	-
Dzieci	77	127	134	174,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	115	558	693	602,6
Gmina Radków				
Miejsca	217	254	413	190,3
Dzieci	161	232	234	145,3

Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	341	600	721	211,4
Gmina Stoszowice				
Miejsca	137	175	205	149,6
Dzieci	134	169	141	105,2
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	497	726	671	135,0
Gmina Stronie Śląskie				
Miejsca	120	193	225	187,5
Dzieci	139	193	197	141,7
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	244	667	801	328,3
Gmina Strzegom				
Miejsca	520	564	590	113,5
Dzieci	528	714	845	160,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	348	627	868	249,4
Gmina Strzelin				
Miejsca	393	628	869	221,1
Dzieci	459	672	869	189,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	436	695	943	216,3
Gmina Szczytna				
Miejsca	126	193	225	178,6
Dzieci	95	189	196	206,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	217	568	753	347,0
Gmina Wałbrzych				
Miejsca	2223	2797	3274	147,3
Dzieci	2533	3037	3097	122,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	491	687	833	169,7
Gmina Ziębice				
Miejsca	339	393	412	121,5
Dzieci	382	489	405	106,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	393	623	665	169,2
Gmina Ząbkowice Śląskie				
Miejsca	705	680	776	110,1

Dzieci	673	776	776	115,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	743	903	1045	140,6
Gmina Złoty Stok				
Miejsca	172	177	125	72,7
Dzieci	112	153	110	98,2
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	512	797	712	139,1
EUROREGION				
Miejsca	9454	11710	13729	145,2
Dzieci	10794	14195	14469	134,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	399	650	773	193,7
DOLNY ŚLĄSK				
Miejsca	50581	72403	94930	187,7
Dzieci	58645	88432	100880	172,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	422	702	887	210,2

Źródło: BDL GUS.

Najwięcej miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego zlokalizowanych było w Wałbrzychu (3.274). Z dostępnych informacji wynika, że limit miejsc nie został wykorzystany. W 2018 r. pozostało wolnych 177 miejsc. Warto jednak podkreślić, że wolne miejsca znajdowały się w placówkach prywatnych. W stosunku do 2015 r. liczba wolnych miejsc zmniejszyła się, wówczas było ich 310.

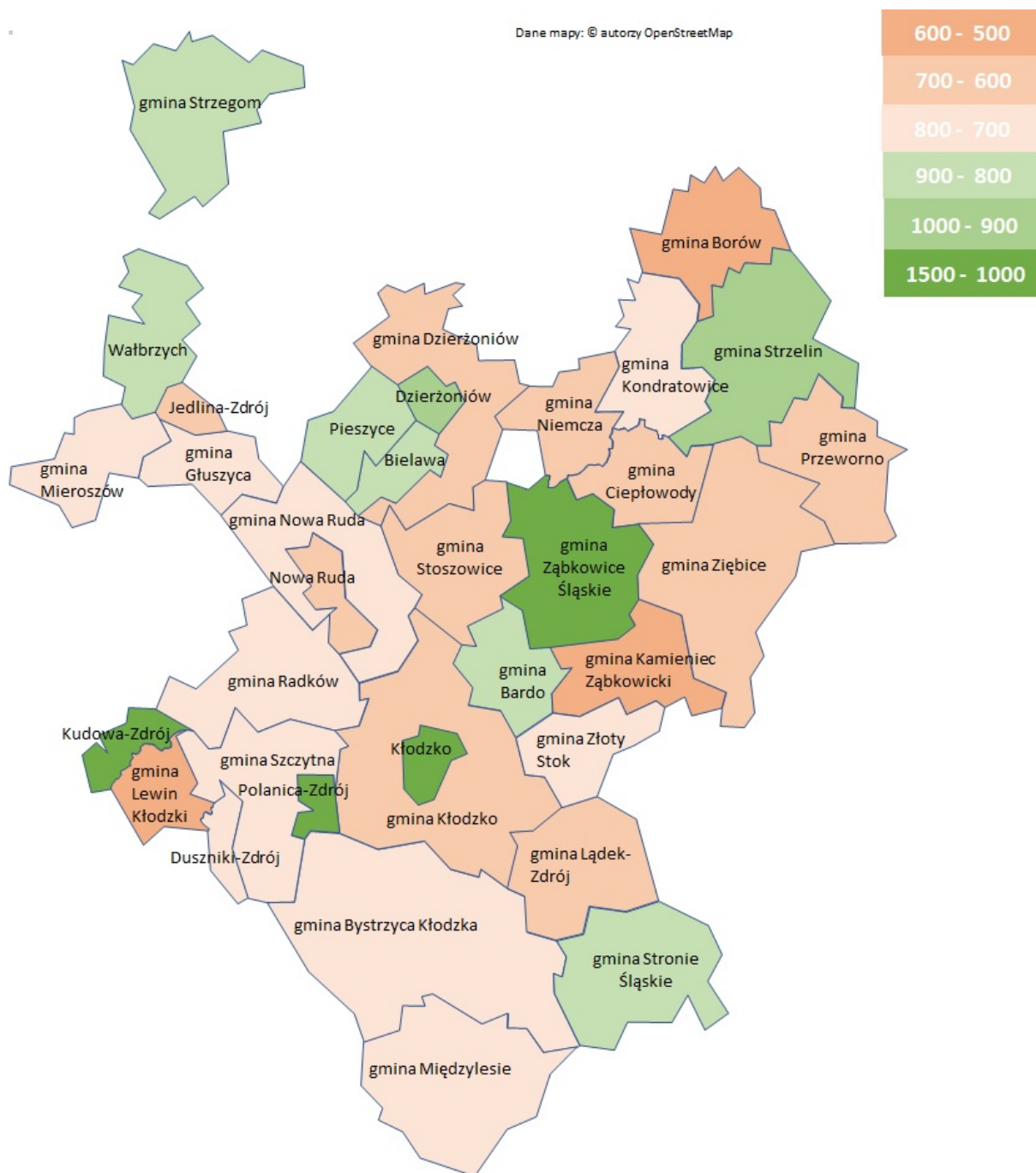
Znaczny potencjał w zakresie liczby miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego posiadały również: gmina miejska Dzierżoniów (1.177), gmina Bielawa (971) i gmina miejska Kłodzko (964).

W latach 2005-2018 spadek liczby miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego odnotowano w gminach: Duszniki-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Pieszycy i Złoty Stok. W przypadku gmin Duszniki-Zdrój i Złoty Stok pomimo zmniejszenia liczby miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego, nadal ich liczba przewyższała liczbę dzieci. W dwóch pozostałych gminach doprowadziło to do sytuacji, w której liczba dzieci była wyższa niż liczba oferowanych miejsc.

Równocześnie należy pamiętać, że nie wszystkie dzieci objęte są opieką przedszkolną. W 2018 r. wskaźnik dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w Euroregionie wynosił 773, podczas gdy w województwie kształtował się on na poziomie 887. W stosunku do 2005 r. wartość niniejszego wskaźnika wzrosła na obszarze Euroregionu o 93,7%. Wówczas na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat wychowaniem przedszkolnym objętych było

399 dzieci. Niemniej jednak warto podkreślić, że w okresie 2005-2018 wskaźnik ten rósł w Euroregionie wolniej niż na Dolnym Śląsku (110,2%).

Rysunek 6. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W największym stopniu wychowaniem przedszkolnym objęte były dzieci w gminach: Polanica-Zdrój (1.422), gmina miejska Kłodzko (1.064), Ząbkowice Śląskie (1.045), Kudowa Zdrój (1.009), Strzelin (943) i gmina miejska Dzierżoniów (939). W tych gminach analizowany wskaźnik kształtował się powyżej średniej regionalnej. W przypadku gmin, w których wartość wskaźnika

przekroczyła 1000 można pokusić się o stwierdzenie, że pełnią ona istotną rolę w zakresie wychowania przedszkolnego także dla gmin sąsiednich.

Najmniej dzieci (na 1 tys. w wieku 3-5 lat) objętych było wychowaniem przedszkolnym w gminach: Lewin Kłodzki (567), Kamieniec Ząbkowicki (571) i Borów (585).

Przyczyn powyższego stanu rzeczy upatrywać można w nieadekwatnej do potrzeb lokalizacji przedszkoli utrudniającej dowóz i odbiór dzieci. Bariery mogą być również koszty opieki przedszkolnej, zwłaszcza w stosunku do ewentualnych dochodów z pracy rodziców.

W opinii samych mieszkańców Euroregionu dostępność do opieki przedszkolnej jest jego silną stroną. Pogląd ten podzielało ok. 53,7% badanych. Jedynie niespełna 15% ankietowanych uznało dostępność do placówek wychowania przedszkolnego jako słabą stronę Euroregionu.

Na uwagę zasługuje fakt, że na obszarze Euroregionu podejmowane są próby współpracy i wymiany doświadczeń w zakresie wychowania przedszkolnego z partnerami czeskimi. Przykładem może być projekt „Poznajmy się lepiej” realizowany przez przedszkola w Bożkowie i Hronovie. Zgodnie z założeniami projekt umożliwia wymianę dobrych praktyk oraz współpracę nauczycieli przedszkolnych po obu stronach granicy, a także zmierza do eliminacji barier kulturowych. Niestety zasięg projektu jest nieduży.

Istotną kwestią związaną ze sferą społeczną jest edukacja szkolna. W latach 2005-2018 w Euroregionie liczba uczniów w szkołach podstawowych zwiększyła się z 33.476 do 34.135 (o 2,0%). W analogicznym okresie zjawisko powyższe wystąpiło również na Dolnym Śląsku, przy czym skala jego była większa (19,5%). Wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych tłumaczyć należy reformą oświaty. Potwierdza to fakt, że w latach 2005-2012 liczba uczniów szkół podstawowych w Euroregionie zmniejszyła się o ok. 25%. Prowadzi to do wniosku, że w dłuższej perspektywie należy spodziewać się powrotu trendu spadkowego.

Tabela 18. Uczniowie w szkołach podstawowych

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100
Gmina Bardo	351	231	315	89,7
Gmina Bielawa	1848	1417	1983	107,3
Gmina Borów	424	330	395	93,2
Gmina Bystrzyca Kłodzka	1306	894	1251	95,8
Gmina Ciepłowody	211	157	219	103,8
Gmina Duszniki-Zdrój	326	232	270	82,8
Gmina Dzierżoniów	544	409	474	87,1
Gmina Miejska Dzierżoniów	1886	1642	2301	122,0
Gmina Głuszyca	594	447	563	94,8
Gmina Jedlina-Zdrój	314	246	307	97,8

Gmina Kamieniec Ząbkowicki	579	385	511	88,3
Gmina Miejska Kłodzko	1845	1573	2279	123,5
Gmina Kłodzko	938	676	947	101,0
Gmina Kondratowice	255	240	265	103,9
Gmina Kudowa Zdrój	619	526	738	119,2
Gmina Lądek-Zdrój	598	345	455	76,1
Gmina Lewin Kłodzki	114	104	148	129,8
Gmina Mieroszów	521	376	488	93,7
Gmina Międzyzylesie	580	353	536	92,4
Gmina Miejska Nowa Ruda	1475	1044	1315	89,2
Gmina Niemcza	424	260	309	72,9
Gmina Nowa Ruda	952	607	905	95,1
Gmina Pieszycy	607	505	579	95,4
Gmina Polanica-Zdrój	490	354	467	95,3
Gmina Przeworno	402	265	294	73,1
Gmina Radków	632	441	619	97,9
Gmina Stoszowice	392	256	303	77,3
Gmina Stronie Śląskie	547	333	435	79,5
Gmina Strzegom	1816	1430	1953	107,5
Gmina Strzelin	1445	1165	1684	116,5
Gmina Szczytna	383	298	413	107,8
Gmina Wałbrzych	7058	5352	7461	105,7
Gmina Ziębice	1098	894	1092	99,5
Gmina Ząbkowice Śląskie	1599	1153	1600	100,1
Gmina Złoty Stok	303	225	261	86,1
EUROREGION	33476	25165	34135	102,0
DOLNY ŚLĄSK	181250	146896	216667	119,5

Źródło: BDL GUS.

Analizując zmiany liczby uczniów szkół podstawowych należy podkreślić, że Euroregion jest pod tym względem silnie zróżnicowany. Warto podkreślić, że pomimo zmian w systemie oświaty w 22 gminach tworzących Euroregion liczba uczniów w stosunku do 2005 r. zmniejszyła się. Przeciwnie zjawisko zaobserwowano jedynie w 13 gminach.

Największy spadek liczby uczniów szkół podstawowych odnotowano w następujących gminach: Niemcza (27,1%), Przeworno (26,9%), Lądek-Zdrój (23,9%), Stoszowice (22,7%) i Stronie Śląskie (20,5%).

Jednocześnie największa dynamika wzrostu liczby uczniów wystąpiła w gminach: Lewin Kłodzki (29,8%), gmina miejska Kłodzko (23,5%), gmina miejska Dzierżoniów (22,0%).

O sytuacji szkolnictwa podstawowego w Euroregionie świadczą m.in. wyniki egzaminu ósmoklasisty. Niestety średnie wyniki egzaminu z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego kształtują się poniżej średniej dla Dolnego Śląska.

Analizując wyniki z egzaminu można zauważyć, że różnica w wynikach osiąganych przez uczniów ze szkół zlokalizowanych na terenie Euroregionu i województwa dolnośląskiego waha się w przedziale od 3 punktów procentowych w przypadku języka polskiego do 6,6 punktu procentowego w przypadku matematyki.

Tabela 19. Wyniki z egzaminu ósmych klas w 2019 r.

Wyszczególnienie	Język polski	Dolny Śląsk=100	Matematyka	Dolny Śląsk=100	Język angielski	Dolny Śląsk=100
Gmina Bardo	57,9	94,8	33,0	76,0	44,4	74,1
Gmina Bielawa	-	-	-	-	-	-
Gmina Borów	60,4	98,9	41,1	94,7	61,5	102,7
Gmina Bystrzyca Kłodzka	56,8	93,0	39,8	91,7	52,5	87,6
Gmina Ciepłowody	60,3	98,7	31,0	71,4	61,5	102,7
Gmina Duszniki-Zdrój	69,5	113,7	44,9	103,5	58,6	97,8
Gmina Dzierżoniów	57,5	94,1	28,5	65,7	45,3	75,6
Gmina Miejska Dzierżoniów	65,9	107,9	43,7	100,7	62,5	104,3
Gmina Głuszyca	45,8	75,0	32,9	75,8	48,7	81,3
Gmina Jedlina-Zdrój	65,7	107,5	39,0	89,9	48,0	80,1
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	63,9	104,6	28,8	66,4	51,3	85,6
Gmina Miejska Kłodzko	55,2	90,3	38,8	89,4	59,0	98,5
Gmina Kłodzko	57,8	94,6	38,8	89,4	54,7	91,3
Gmina Kondratowice	58,1	95,1	26,6	61,3	47,4	79,1
Gmina Kudowa Zdrój	56,6	92,6	38,2	88,0	58,2	97,2
Gmina Lądek-Zdrój	55,5	90,8	36,0	82,9	42,7	71,3
Gmina Lewin Kłodzki	64,3	105,2	39,8	91,7	60,1	100,3
Gmina Mieroszów	56,9	93,1	38,9	89,6	48,8	81,5
Gmina Międzyzlesie	50,0	81,8	38,7	89,2	51,2	85,5

Gmina Miejska Nowa Ruda	54,1	88,5	31,5	72,6	48,5	81,0
Gmina Niemcza	52,9	86,6	35,6	82,0	49,4	82,5
Gmina Nowa Ruda	56,0	91,7	35,7	82,3	52,3	87,3
Gmina Pieszyce	59,6	97,5	32,5	74,9	51,0	85,1
Gmina Polanica-Zdrój	65,2	106,7	44,2	101,8	63,0	105,2
Gmina Przeworno	55,3	90,5	34,3	79,0	47,3	79,0
Gmina Radków	51,3	84,0	40,7	93,8	52,2	87,1
Gmina Stoszowice	62,1	101,6	38,4	88,5	54,6	91,2
Gmina Stronie Śląskie	50,4	82,5	36,2	83,4	49,9	83,3
Gmina Strzegom	61,5	100,7	39,9	91,9	57,1	95,3
Gmina Strzelin	59,5	97,4	36,0	82,9	55,8	93,2
Gmina Szczytna	60,7	99,3	37,4	86,2	64,8	108,2
Gmina Wałbrzych	56,6	92,6	35,4	81,6	52,1	87,0
Gmina Ziębice	60,3	98,7	40,8	94,0	54,8	91,5
Gmina Ząbkowice Śląskie	58,1	95,1	36,8	84,8	54,8	91,5
Gmina Złoty Stok	54,2	88,7	35,8	82,5	49,6	82,8
EUROREGION	58,1	95,1	36,8	84,7	53,3	89,1
DOLNY ŚLĄSK	61,1	100,0	43,4	100,0	59,9	100,0

Źródło: OKE Wrocław.

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, że w przypadku egzaminu ósmoklasisty:

- z języka polskiego wyniki powyżej średniej wojewódzkiej uzyskali uczniowie uczęszczający do szkół w gminach: Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Ząbkowicki, Lewin Kłodzki, Polanica-Zdrój, Stoszowice, Strzegom;
- z matematyki wyniki powyżej średniej wojewódzkiej uzyskali uczniowie uczęszczający do szkół w gminach: Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, Polanica-Zdrój;
- z języka angielskiego wyniki powyżej średniej wojewódzkiej uzyskali uczniowie uczęszczający do szkół w gminach: Borów, Ciepłowody, gmina miejska Dzierżoniów, Lewin Kłodzki, Polanica-Zdrój, Szczytna.

Powyższa sytuacja może świadczyć o zbyt małej dodatkowej ofercie edukacyjnej, pozwalającej rozwijać zainteresowania uczniów. Dlatego też, należy podejmować działania wspierające realizację zajęć dodatkowych. Nacisk musi zostać położony na zajęcia matematyczne oraz językowe.

Szczególnie ważna z punktu widzenia funkcjonowania Euroregionu Glacensis powinna być nauka języka czeskiego. Niestety aktualnie ma ona marginalne znaczenie. Co potwierdzają badania ankietowe. Ponad 63% respondentów uznało poziom znajomości języka czeskiego za słabą stronę Euroregionu. Jednocześnie ok. 27% ankietowanych upatruje w znajomości języka czeskiego szansę na rozwój Euroregionu.

Istotna jest również współpraca zarówno szkół, jak i uczniów z Polski i Czech. Należy podkreślić, że zauważalne są pozytywne zmiany w tym zakresie. Przykładem tego mogą być realizowane wspólnie projekty takie jak:

- „Polsko-czeski blog o współpracy” – współpracujące ze sobą szkoły – nr 2 w Nowej Rudzie oraz z Broumova zorganizowały dla swoich uczniów warsztaty filmowe oraz blogerskie. Ponadto dzieci wspólnie zwiedziły Karkonoski Park Narodowy, gdzie wspólnie wykonywały zdjęcia niezbędne do fotorelacji umieszczonej na wspólnym blogu, który stanowi główny efekt działań projektowych;
- CETiK - w ramach projektu Polsko – Czeskie Stronie Art realizowane były zajęcia z języka czeskiego dla Polaków i zajęcia z języka polskiego dla Czechów. Projekt pozwolił zmniejszyć, a nawet zupełnie zatrzeć bariery językowe;
- "Looking for similarities" (Szukając podobieństw) - projekt uczniów Szkoły Podstawowej nr 9 w Dzierżonowie z partnerską szkołą Zakładni Škola Aloise Jiraska w Lanškroun. Uczniowie pracowali on-line poznając szkołę, miasto i kraj szkoły partnerskiej. Dzięki pracy nad projektem dzielili się swoimi zainteresowaniami, pisali listy do rówieśników w języku angielskim, wykonywali prezentacje multimedialne o swoich miastach, regionach i krajach oraz uczyli się o powiązaniach historycznych między Polską i Czechami. Podczas spotkania w Lanškroun uczniowie obu szkół zaprezentowali swoje umiejętności teatralne, wokalne oraz taneczne. Najistotniejszym punktem wizyty była terenowa gra integracyjna w międzynarodowych grupach;
- "Razem 20 lat" - realizacja programu przyczyniła się do rozwoju i zacieśnienia współpracy pomiędzy uczniami Szkoły Podstawowej nr 3 w Dzierżonowie i czeskiej Szkoły Podstawowej w Lanškroun, ich rodzinami oraz pracownikami obu szkół. Organizowane były wspólne wyjazdy, imprezy kulturalno-sportowe, jubileuszowe spotkanie z okazji 20-lecia współpracy obu szkół;
- „Wspólnie odkrywamy czesko-polskie pogranicze" realizacja programu przyczyniła się do pogłębienia i zacieśnienia współpracy pomiędzy Szkołą Podstawową nr 9 w Dzierżonowie i Základní Škola Aloise Jiráka w Lanškroun tj. uczniami, pracownikami i ich rodzinami. W ramach projektu organizowane były spotkania wyjazdowe uczniów z obu szkół: trzy konkursy (logo projektu, pocztówka promująca polsko-czeskie pogranicze oraz fotograficzny); opracowano słowniczek z przydatnymi dla uczniów i turystów zwrotami; zorganizowano lekcje online; nauczyciele wymienili się swoimi doświadczeniami. Realizacja programu pozwoliła na integrację uczniów i pracowników obu szkół; nawiązanie nowych znajomości; wymiana doświadczeń w zakresie edukacji; przełamanie

barier językowo-kulturowych; zwiększenie wiedzy na temat historii, tradycji oraz atrakcji turystycznych miasta partnerskiego;

- „Polsko-Czeska olimpiada różnorodności” - poznanie smaków i tradycji, zainteresowanie najmłodszych mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego kulturą sąsiada oraz rozwijanie umiejętności plastycznych wśród dzieci w wieku 6 do 10 lat;
- "Sport bez granic" - projekt obejmował sportowe wymiany uczniów szkół z Wałbrzycha i Hradca Kralove, wspólne zajęcia sportowe, zwiedzanie atrakcji turystycznych regionów, możliwość poznania kraju sąsiada, nawiązania kontaktów przez szkoły i uczniów;
- „Tu i Tam Przyjaciół Mam II” – projekt realizowany we współpracy Gminy Świdnica z Město Kopidlno miał na celu usuwanie barier, integrację grup docelowych oraz pogłębianie i rozwijanie współpracy partnerskiej. Cele projektu realizowane były podczas spotkań partnerskich ukierunkowanych na wzajemne poznanie, zdobywanie nowych doświadczeń i umiejętności oraz integrację uczestników projektu;
- „Raz za razem znowu RAZEM” projekt, w ramach którego zorganizowano 6-dniowy kurs dla dzieci ze szkół w Borowie i Medlovie. W trakcie kursu dzieci przygotowywały się do biegu na orientację – poznawały zasadę ich organizacji i przebiegu, a także pracowały nad kondycją fizyczną. Trenowały także współzawodnictwo w ramach innych dyscyplin sportowych, takich jak: koszykówka, lekkoatletyka, piłka nożna oraz pływanie;
- „Śladami Lecha i Czecha” – w ramach działań projektowych dzieci ze szkoły podstawowej w Międzyzlesiu i Kralik wspólnie uczestniczyły w rajdach pieszych i rowerowych, m. in. na Śnieżnik. Ponadto grupa polsko-czeskich dzieci wybrała się na autokarową wycieczkę do Gniezna celem poznania historii Polski.

Na poziom edukacji wpływać może także stan infrastruktury. Niestety podkreślić należy, że stan techniczny placówek edukacyjnych jest niejednokrotnie niezadawalający i wymaga modernizacji. Nie zawsze też ich rozmieszczenie jest adekwatne do zachodzących procesów demograficznych. Podkreślić również należy niezadawalający stan wyposażenia pracowni przedmiotowych.

Odrębnej analizy wymaga stan szkolnictwa zawodowego, gdyż pamiętać należy, że najważniejsze ośrodki miejskie, mają potencjał do rozwoju przemysłu.

Niestety na przestrzeni lat postępował regres szkolnictwa zawodowego (aktualnie branżowego I stopnia). W 2018 r. na obszarze Euroregionu funkcjonowało 18 szkół branżowych I stopnia dla młodzieży (bez specjalnych), co stanowiło 21,7% ogółu szkół branżowych I Stopnia na Dolnym Śląsku. Najwięcej szkół branżowych I stopnia zlokalizowanych było w Wałbrzychu – 4. Poza tym szkoły branżowe I stopnia działały również w takich gminach jak: Bielawa (2 szkoły), gmina miejska Kłodzko (2), Strzelin (2), Ząbkowice Śląskie (2), gmina miejska Dzierżoniów (1), Bystrzyca Kłodzka (1), Kudowa Zdrój (1), gmina miejska Nowa Ruda (1), Strzegom (1), Ziębice (1).

Do powyższych szkół uczęszczało łącznie 1.143 uczniów, co stanowiło ok. 18,7% ogółu uczniów szkół branżowych I stopnia w województwie dolnośląskim. Największa liczba uczniów uczęszczała do szkół zlokalizowanych w Wałbrzychu (312), Kłodzku (184), Dzierżoniowie (120) i Ząbkowicach Śląskich (105). Z kolei najmniej uczniów uczęszczało do szkół funkcjonujących w gminach: Kudowa Zdrój (31) i Ziębice (39).

O wspomnianym uprzednio regresie szkolnictwa zawodowego świadczy fakt, że w latach 2012-2018 udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych zmniejszył się na obszarze Euroregionu z 22,5% do 17,5%. Najwyższą wartość niniejszy wskaźnik przyjmował w 2018 r. w gminach Kudowa Zdrój (44,4%) i Bystrzyca Kłodzka (28,0%), najniższą w gminie Ziębica (8,8%) i gminie miejskiej Nowa Ruda (10,0%).

Postępujący przez lata upadek szkolnictwa zawodowego sprawił, że system edukacji został „oderwany” od potrzeb rynku. Niniejsze stwierdzenie znalazło potwierdzenie w wynikach badań ankietowych. Ponad 31% respondentów uznało zakres dostosowania systemu edukacji do potrzeb gospodarki jako słabą stroną Euroregionu.

Szkolnictwo średnie koncentruje się w wiodących miastach Euroregionu, a zwłaszcza w Wałbrzychu. O jakości kształcenia w Euroregionie świadczy średnia zdawalność matur. Średnia zdawalność matur w 2018 r. w przypadku szkół ogólnokształcących wynosiła 88,8%, i była wyższa od średniej dla województwa dolnośląskiego (87,4%). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w przypadku gmin: Bystrzyca Kłodzka, Kudowa Zdrój i Lądek Zdrój zdawalność z egzaminu maturalnego wyniosła 100%.

Należy zaznaczyć, że nadal mało popularnym zjawiskiem jest wymiana uczniów pomiędzy szkołami średnimi z Polski i Czech. Z informacji uzyskanych ze starostw powiatowych wynika, że po stronie polskiej w wymianie takiej uczestniczyli wyłącznie uczniowie z ZS Nr 1 im. Prof. Wilhelma Rotkiewicza w Dzierżoniowie. Natomiast w Polsce przebywali uczniowie z następujących szkół czeskich: Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola, Jičín, Středni Odborna Skola a Středni Odborne Učiliste v Lanskroune.

Rozwój gospodarki wykorzystującej nowe technologie wymaga współpracy świata biznesu i nauki. Obecnie na obszarze Euroregionu nauczanie na poziomie wyższym koncentruje się w dwóch miastach: Wałbrzychu i Kłodzku.

Aktualnie w Euroregionie funkcjonują następujące uczelnie: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Politechnika Wrocławska Wydział Techniczno-Inżynieryjny w Wałbrzychu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości w Wałbrzychu, Wyższa Szkoła Medyczna w Kłodzku, Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu, Wydział Turystyki w Kłodzku, Wydział Zamiejscowy Dolnośląskiej Szkoły Wyższej w Kłodzku.

Należy jednak podkreślić, że studenci pochodzący z Euroregionu niejednokrotnie wybierają naukę we Wrocławiu, który oferuje nie tylko większe możliwości studiowania, ale także bogatszą ofertę kulturalną i rozrywkową.

Powyższe stwierdzenie znalazło potwierdzenie w wynikach badań ankietowych. Dla 58% ankietowanych oferta edukacyjna szkół wyższych zlokalizowanych na obszarze Euroregionu stanowi jego słabą stronę.

Przekłada się to na dalsze opinie dotyczące wykształcenia. Zdaniem ok. 30% respondentów poziom wykształcenia mieszkańców jest słabą stroną Euroregionu. Odwrotnie myśli niespełna 16% badanych. Jednocześnie wśród ankietowanych dominuje pogląd (ponad 41%), że wzrost poziomu wykształcenia jest szansą dla Euroregionu. Jednak, aby tak się stało należy wzmacniać proces kształcenia na każdym jego etapie.

OPIEKA ZDROWOTNA

Na potencjał sfery społecznej duży wpływ ma infrastruktura służby zdrowia. Wskaźnikiem odzwierciedlającym dostępność do placówek medycznych jest wskaźnik przychodnie na 10 tys. mieszkańców. W 2018 r. wartość niniejszego wskaźnika w Euroregionie wynosiła 5 i była niższa od średniej dla Dolnego Śląska (6).

W stosunku do 2005 r. wartość powyższego wskaźnika wzrosła o 122,8%, wówczas wynosiła ona 2. Warto zaznaczyć, że szybszy wzrost wartości wskaźnika nastąpił w latach 2005-2012. Na wzrost nasycenia przychodniami w niniejszych latach wpłynął niewątpliwie rozwój niepublicznych placówek medycznych.

Tabela 20. Przychodnie na 10 tys. ludności

Wyszczególnienie	2005	2012	2018	2005=100	Dolny Śląsk
					= 100
					Rok 2018
Gmina Bardo	2	2	4	200,0	66,7
Gmina Bielawa	3	6	5	166,7	83,3
Gmina Borów	6	4	4	66,7	66,7
Gmina Bystrzyca Kłodzka	1	5	4	400,0	66,7
Gmina Ciepłowody	3	3	3	100,0	50,0
Gmina Duszniki-Zdrój	2	10	13	650,0	216,7
Gmina Dzierżoniów	0	1	1	-	16,7
Gmina Miejska Dzierżoniów	2	7	9	450,0	150,0
Gmina Głuszyca	2	3	3	150,0	50,0
Gmina Jedlina-Zdrój	2	6	6	300,0	100,0
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	0	2	4	-	66,7

Gmina Miejska Kłodzko	2	8	9	450,0	150,0
Gmina Kłodzko	0	3	3	-	50,0
Gmina Kondratowice	2	2	2	100,0	33,3
Gmina Kudowa Zdrój	1	6	3	300,0	50,0
Gmina Lądek-Zdrój	3	5	8	266,7	133,3
Gmina Lewin Kłodzki	5	5	5	100,0	83,3
Gmina Mieroszów	3	4	4	133,3	66,7
Gmina Międzyzlesie	0	3	3	-	50,0
Gmina Miejska Nowa Ruda	2	5	6	300,0	100,0
Gmina Niemcza	2	0	2	100,0	33,3
Gmina Nowa Ruda	2	3	4	200,0	66,7
Gmina Pieszycy	1	4	3	300,0	50,0
Gmina Polanica-Zdrój	6	13	17	283,3	283,3
Gmina Przeworno	6	4	4	66,7	66,7
Gmina Radków	2	4	4	200,0	66,7
Gmina Stoszowice	2	2	2	100,0	33,3
Gmina Stronie Śląskie	0	4	7	-	116,7
Gmina Strzegom	2	3	4	200,0	66,7
Gmina Strzelin	4	5	6	150,0	100,0
Gmina Szczytna	1	3	3	300,0	50,0
Gmina Wałbrzych	2	3	4	200,0	66,7
Gmina Ziębice	2	4	4	200,0	66,7
Gmina Ząbkowice Śląskie	2	6	6	300,0	100,0
Gmina Złoty Stok	4	6	7	175,0	116,7
EUROREGION	2	4	5	222,8	83,8
DOLNY ŚLĄSK	3	5	6	200,0	100,0

Źródło: BDL GUS.

Najwięcej przychodni w stosunku do liczby ludności działało w 2018 r. w gminach: Polanica-Zdrój (17), Duszniki-Zdrój (13), gmina miejska Dzierżonów (9), gmina miejska Kłodzko (9), Lądek-Zdrój (8), Stronie Śląskie (7), Złoty Stok (7). W gminach tych wartość analizowanego wskaźnika kształtowała się powyżej średniej wojewódzkiej. W najtrudniejszej sytuacji znajdowały się gminy: gmina wiejska Dzierżonów (1), Kondratowice (2), Niemcza (2), Stoszowice (2).

Warto podkreślić, że w latach 2005-2018 w 28 gminach liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców wzrosła, a w dalszych pięciu pozostała na niezmiennym poziomie. Tylko w dwóch gminach Borów i Przeworno wartość analizowanego wskaźnika uległa obniżeniu. Największym przyrostem liczby przychodni w stosunku do liczby mieszkańców

charakteryzowały się gminy: Duszniki-Zdrój (550%), gmina miejska Dzierżoniów (350%), gmina miejska Kłodzko (350%) i Bystrzyca Kłodzka (300%).

Wskaźnikiem, który przynajmniej częściowo obrazuje dostępność opieki medycznej dla ludności, jest liczba łóżek szpitalnych na 100 tys. mieszkańców. Należy zaznaczyć, że wskaźnik ten rekomendowany jest w PN-ISO 37120 „Zrównoważony rozwój społeczny. Wskaźniki usług miejskich i jakości życia”. W podregionie wałbrzyskim w latach 2012-2017 wartość niniejszego wskaźnika wzrosła z 400,8 do 413,8. Świadczy to o poprawie dostępności ludności do opieki medycznej. Niemniej jednak poprawa ta wynika, ze zmniejszenia się liczby ludności, świadczy o tym fakt, że w analizowanym okresie liczba łóżek w szpitalach zmniejszyła się z 2.721 do 2.719.

Dodatkowo, analizując dostępność do usług medycznych, należy pamiętać, że szpitale specjalistyczne i wielospecjalistyczne zlokalizowane są najczęściej w dużych miastach, a w powiatach funkcjonują jednostki, które oferują tylko podstawowy zakres świadczeń i specjalizacji, nie zapewniając przy tym odpowiedniej do potrzeb podaży miejsc.

Niezadawalający stan dostępności do opieki medycznej znalazł odzwierciedlenie w wynikach badań ankietowych. Ponad 42% respondentów uznało dostępność do opieki zdrowotnej za słabą stroną Euroregionu, a dalsze 21% dostrzega w tym czynniku zagrożenie. Jednocześnie należy podkreślić, że mieszkańcy Euroregionu przywiązują bardzo dużą wagę do dostępności do opieki medycznej.

KULTURA

Wśród mieszkańców Euroregionu dominuje przekonanie, że dostępność do oferty kulturalnej jest jego silną stroną (40%), a co więcej jest również szansą na jego dalszy rozwój (ok. 38%). Niemniej jednak ok. 21% badanych było odmiennego zdania i uznało dostępność do oferty kulturalnej za słabą stroną Euroregionu. Co ważne, ankietowani doceniają znaczenie kultury dla funkcjonowania i rozwoju Euroregionu.

Na obszarze Euroregionu występują liczne zabytki o dużych walorach historycznych, chociażby będąca pomnikiem historii Bazylika Mniejsza pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu. Warto jednocześnie zauważyć, że stan licznie występujących na obszarze Euroregionu zabytków jest niejednokrotnie niezadawalający. Niemniej jednak ich potencjał sprawia, iż mogą stać się ważnym „motorem” rozwoju turystyki.

Potencjału kulturalnego nie można ograniczyć do zabytków. Tworzą go również lokalne ośrodki kultury, niejednokrotnie finansowane przez gminy i użytkujące majątek komunalny.

Ofertę kulturalną Euroregionu wzmacniają wydarzenia o znaczeniu ponadlokalnym, do których zaliczyć należy m.in.:

- Dolnośląski Festiwal Tajemnic – Zamek Książ w Wałbrzychu;

- Dolnośląskiego Festiwalu Zupy w Jedlinie-Zdroju;
- Festiwal Kwiatów i Sztuki w Wałbrzychu;
- Festiwal im. Włodka Szomańskiego „Nie tylko Gospel” w Mioszowie;
- Festiwal Hommage à Kieślowski w Sokołowsku (gmina Mioszów);
- Festiwal Sanatorium Dźwięku w Sokołowsku;
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej im. Księżnej Daisy w Wałbrzychu,
- Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Nowej Rudzie,
- Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Strzegomiu,
- Międzynarodowe Biennale Rzeźby w Granicie w Strzegomiu,
- GWARDIADA - korowód historyczny, w którym uczestniczą partnerzy z Czech oraz odbywają się występy zespołów, również czeskich. Impreza przyciąga mieszkańców i turystów z polskich i czeskich gmin przygranicznych;
- Złoty FolkStok - przegląd zespołów folklorystycznych;
- Święto Twierdzy w Srebrnej Górze;
- Dni i noce Krzywej Wieży;
- Silver Hill w Srebrnej Górze;
- Pejzaże kulinarne Polanicy;
- Festiwal im. M. Czubaszek "Cały Kazio";
- Festiwal Twórczości Dziecięcej "Kalejdoskop Talentów";
- Festiwal CZ-PL;
- Międzynarodowy Festiwal Tańca im. Olgi Sawickiej;
- Festiwal teatrów lalkowych „Humpty dumty”;
- Festiwal Górski im. Andrzeja Zawady;
- Festiwal Wrażeń. Podczas trzech letnich sezonów wakacyjnych w latach 2018-2020 w różnych obiektach turystycznych po stronie czeskiej i polskiej odbywają się warsztaty dostarczające unikalnych przeżyć i wrażeń;
- Polsko – Czeskie Stoły Bożonarodzeniowe i Wielkanocne;
- Czesko - Polski Festival w Kudowie Zdroju;
- Polsko-Czeskie Dni Morza w Kudowie Zdroju - impreza o charakterze szantowo-humorystyczno-surrealistycznym;
- Regałowisko Bielawa Reggae Festiwal;

- Międzynarodowy Festiwal Chopinowski;
- RYCERZE ŚWIĘTEGO FLORIANA / POLSKO-CZESKIE ZAWODY OCHOTNICZYCH STRAŻY POŻARNYCH
- Kongres Inicjatyw Społecznych – „Jedni szukają pięknych miejsc do życia, inni sprawiają, że miejsca, w których żyją stają się piękne”.

Jak wynika z powyższego Euroregion dysponuje bogatą i zróżnicowaną ofertą kulturalną. Niestety organizatorzy niejednokrotnie muszą zmagać się z problemami do których zaliczyć można m.in.: problemy z infrastrukturą np. brak odpowiednich obiektów takich jak sale widowiskowe, brak miejsc parkingowych, problemy finansowe, ograniczenia kadrowe organizatorów.

Reasumując warto podkreślić, że odpowiednio rozwinięta sfera kultury sprawia, że obszar staje się atrakcyjnym miejscem do życia dla osób kreatywnych. Ma on również większe możliwości w pozyskiwaniu studentów i zatrzymywaniu absolwentów. Konkludując, kultura jest istotnym czynnikiem warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy Euroregionu.

SPORT I REKREACJA

W latach 2012-2018 liczba klubów sportowych funkcjonujących w Euroregionie wzrosła o 5,6% z 215 do 217. Warto zaznaczyć, że wzrost ten był szybszy niż średnia dla województwa dolnośląskiego wynosząca 5,3%.

Analizując sytuację wewnątrz Euroregionu można stwierdzić, że liczba klubów wzrosła w jedenastu gminach, a w dalszych trzynastu pozostała bez zmian. Spadek liczby klubów odnotowano w jedenastu gminach, przy czym najbardziej widoczny był on w gminach: Pieszycy, Niemcza, Kudowa Zdrój i Stronie Śląskie.

Tabela 21. Kultura fizyczna (kluby, członkowie)

Wyszczególnienie	2012	2018	2012=100
Gmina Bardo			
Kluby	6	5	83,3
Członkowie	267	208	77,9
Gmina Bielawa			
Kluby	12	16	133,3
Członkowie	732	1457	199,0
Gmina Borów			
Kluby	4	3	75,0
Członkowie	80	164	205,0
Gmina Bystrzyca Kłodzka			
Kluby	7	6	85,7

Członkowie	360	255	70,8
Gmina Ciepłowody			
Kluby	1	1	100,0
Członkowie	61	77	126,2
Gmina Duszniki-Zdrój			
Kluby	2	3	150,0
Członkowie	101	131	129,7
Gmina Dzierżoniów			
Kluby	10	7	70,0
Członkowie	476	252	52,9
Gmina Miejska Dzierżoniów			
Kluby	11	15	136,4
Członkowie	649	1127	173,7
Gmina Głuszyca			
Kluby	2	4	200,0
Członkowie	55	60	109,1
Gmina Jedlina-Zdrój			
Kluby	2	4	200,0
Członkowie	77	132	171,4
Gmina Kamieniec Żąbkowicki			
Kluby	6	5	83,3
Członkowie	271	238	87,8
Gmina Miejska Kłodzko			
Kluby	10	12	120,0
Członkowie	892	840	94,2
Gmina Kłodzko			
Kluby	6	9	150,0
Członkowie	307	680	221,5
Gmina Kondratowice			
Kluby	3	3	100,0
Członkowie	162	148	91,4
Gmina Kudowa Zdrój			
Kluby	9	6	66,7
Członkowie	541	355	65,6
Gmina Łądek-Zdrój			
Kluby	5	4	80,0

Członkowie	137	183	133,6
Gmina Lewin Kłodzki			
Kluby	1	1	100,0
Członkowie	10	25	250,0
Gmina Mieroszów			
Kluby	3	3	100,0
Członkowie	71	79	111,3
Gmina Międzyzylesie			
Kluby	2	3	150,0
Członkowie	104	270	259,6
Gmina Miejska Nowa Ruda			
Kluby	6	8	133,3
Członkowie	550	736	133,8
Gmina Niemcza			
Kluby	3	2	66,7
Członkowie	130	56	43,1
Gmina Nowa Ruda			
Kluby	5	5	100,0
Członkowie	250	175	70,0
Gmina Pieszycy			
Kluby	5	2	40,0
Członkowie	264	100	37,9
Gmina Polanica-Zdrój			
Kluby	2	2	100,0
Członkowie	85	95	111,8
Gmina Przeworno			
Kluby	4	3	75,0
Członkowie	147	132	89,8
Gmina Radków			
Kluby	6	6	100,0
Członkowie	272	246	90,4
Gmina Stoszowice			
Kluby	2	2	100,0
Członkowie	103	88	85,4
Gmina Stronie Śląskie			
Kluby	3	2	66,7

Członkowie	138	124	89,9
Gmina Strzegom			
Kluby	11	11	100,0
Członkowie	745	659	88,5
Gmina Strzelin			
Kluby	15	15	100,0
Członkowie	687	713	103,8
Gmina Szczytna			
Kluby	3	3	100,0
Członkowie	93	92	98,9
Gmina Wałbrzych			
Kluby	30	36	120,0
Członkowie	2003	2271	113,4
Gmina Ziębice			
Kluby	7	9	128,6
Członkowie	415	471	113,5
Gmina Żąbkowice Śląskie			
Kluby	8	8	100,0
Członkowie	462	365	79,0
Gmina Złoty Stok			
Kluby	3	3	100,0
Członkowie	112	180	160,7
EUROREGION			
Kluby	215	227	105,6
Członkowie	11809	13184	111,6
DOLNY ŚLĄSK			
Kluby	1208	1272	105,3
Członkowie	70335	85229	121,2

Źródło: BDL GUS.

W 2018 r. do powyższych klubów należało łącznie 13.184 członków. W stosunku do 2012 r. liczba członków wzrosła o 11,6%. Niestety wzrost liczby ćwiczących był wolniejszy niż w województwie, gdzie średnia wzrostu wynosiła 21,2%.

W latach 2012-2018 wzrost liczby członków klubów sportowych zanotowano w osiemnastu gminach tworzących Euroregion. W największym stopniu liczba ćwiczących wzrosła w gminach: Międzylesie (159,6%), Lewin Kłodzki (150,0%), gmina wiejska Kłodzko (121,5%),

Borów 105,0%). Jednocześnie w siedemnastu gminach liczba członków klubów sportowych zmniejszyła się (najbardziej w gminach Pieszycy i Niemcza).

Jak wynika z badań ankietowych ponad 52% respondentów uznało dostępność do infrastruktury sportowej za silną stroną Euroregionu. Odmiennego zdania było 14% badanych. Z wcześniejszych analiz prowadzonych dla poszczególnych gmin wynika, że brakuje zwłaszcza obiektów mogących przez cały rok pełnić funkcje rekreacyjne i sportowe takich jak hale sportowe i baseny. Dodatkowo należy podkreślić istniejące problemy wynikające ze stanu technicznego niniejszej infrastruktury, w tym jej niedostosowaniu do potrzeb mieszkańców (zwłaszcza osób niepełnosprawnych i seniorów).

Na obszarze Euroregionu odbywają się liczne zawody sportowe np.:

- Bieg na Jawornik;
- Bieg na Wielką Sowę;
- Bieg tropem wilczym;
- CYKLO GLACENSIS – rajd rowerowy po pograniczu polsko – czeskim odbywający się od 2002 r. cyklicznie w trzeci weekend maja. Głównymi organizatorami imprezy są Powiat Kłodzki oraz po stronie czeskiej Związek Gmin Regionu Orlicko-Třebovsko;
- Finał PUCHARU POLSKI w Dogtrekkingu – Złoty Stok;
- Maraton Zumby;
- Międzynarodowy Turniej Zapaśniczy z okazji Święta Niepodległości w Dzierżoniowie;
- Muflon MTB,;
- Ogólnopolski Splyw Kajakowy „NYSA KŁODZKA” im. N. Bondyra;
- Powiatowy Rajd Rowerowy "BIKEowa Ziemia Ząbkowicka" - impreza cykliczna, organizowana od 2000 r., w której corocznie bierze udział ok. 500 uczestników;
- Sowiogórska dycha – bieg;
- Town Hill;
- Zawody Enduro;
- Zawody sportowe o puchar Prezesa NTBS.

Niestety również w tym przypadku organizatorzy zawodów muszą zmagać się z szeregiem problemów takich jak: małe zainteresowanie zwłaszcza partnerów i mieszkańców z Czech, braki kadrowe, wzmożony ruch turystyczny utrudniający organizację zawodów.

ANALIZA SWOT – SFERA SPOŁECZNA

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywność organizacji pozarządowych • Wzrost łącznej liczby miejsc w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych • Wzrost liczby miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego • Funkcjonowanie szkół wyższych w Wałbrzychu i Kłodzku • Rozwój współpracy w zakresie wychowania przedszkolnego i edukacji z partnerami czeskimi • Bogata oferta kulturalna • Szeroki dostęp do infrastruktury sportowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemy demograficzne, odpływ ludności, ujemny przyrost naturalny • Szybko postępujący proces starzenia się społeczeństwa, szczególnie widoczny w miastach • Wyższy niż w województwie wskaźnik bezrobocia • Ograniczona podaż ofert pracy dla osób z wyższym wykształceniem • Niska podaż miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych • Niezadawalające wyniki w nauce osiągnięte przez uczniów ze szkół w Euroregionie • Słaba znajomość języka czeskiego • Niedostosowanie szkolnictwa zawodowego do zmieniających się potrzeb rynku pracy • Niski potencjał szkolnictwa wyższego • Podstawowy zakres usług medycznych w szpitalach powiatowych, niegwarantujący pełnego bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój usług akumulujących wysoko wykwalifikowaną kadrę • Rozwój szkolnictwa branżowego • Promowanie włączenia społecznego i przeciwdziałanie ubóstwu • Realizacja polityki prorodzinnej państwa • Wzmocnienie wielopłaszczyznowej współpracy z partnerami czeskimi 	<ul style="list-style-type: none"> • Postępujący proces starzenia się społeczeństwa • Reforma szkolnictwa wyższego skutkująca marginalizacją mniejszych uczelni • Zapaść służby zdrowia

ANALIZA SWOT – PODSUMOWANIE

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Potencjał do wielokierunkowego rozwoju Euroregionu, w tym rozwoju turystyki • Różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych • Wysoka jakość administracji lokalnej i współpraca JST • Bogata oferta kulturalna i turystyczna • Aktywność organizacji pozarządowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemy demograficzne, odpływ ludności, ujemny przyrost naturalny, szybko postępujący proces starzenia się społeczeństwa, szczególnie widoczny w miastach • Ograniczona podaż ofert pracy dla osób z wyższym wykształceniem • Niezadawalająca dostępność komunikacyjna poszczególnych gmin, zły stan nawierzchni wielu istotnych z punktu widzenia współpracy transgranicznej dróg • Regres transportu zbiorowego, zwłaszcza publicznego • Problemy z niską emisją, nasilające się w okresie grzewczym • Niższy niż w regionie udział sektora kreatywnego w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych • Brak centrum naukowo-badawczego
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, innowacyjność przedsiębiorstw, współpracę sektora naukowo-badawczego z biznesem • Napływ kapitału zagranicznego w tym z Czech • Duży potencjał związany z obsługą nowego perspektywicznego rynku „opieką nad seniorami” • Wzmocnienie wielopłaszczyznowej współpracy z partnerami czeskimi 	<ul style="list-style-type: none"> • Postępujący proces starzenia się społeczeństwa • Zapaść służby zdrowia • Większa atrakcyjność inwestycyjna gmin wchodzących w skład Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego

SPIS TABEL

TABELA 1. ODSETEK GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z INSTALACJI WODOCIĄGOWEJ, KANALIZACYJNEJ I GAZOWEJ. -----	9
TABELA 2. ODPADY ZMIESZANE ZEBRANE W CIĄGU ROKU NA MIESZKAŃCA W KG. -----	15
TABELA 3. OBSZARY PRAWNIE CHRONIONE W EUROREGIONIE -----	17
TABELA 4. PODMIOTY GOSPODARCZE SEKTOR PRYWATNY OGÓŁEM-----	22
TABELA 5. SPÓŁKI Z UDZIAŁEM KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO -----	25
TABELA 6. PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI-----	27
TABELA 7. UDZIAŁ NOWO ZAREJESTROWANYCH PODMIOTÓW SEKTORA KREATYWNEGO W LICZBIE NOWO ZAREJESTROWANYCH PODMIOTÓW OGÓŁEM-----	29
TABELA 8. MIEJSCA NOCLEGOWE I TURYSŃCI Z CZECH -----	36
TABELA 9. LICZBA LUDNOŚCI W EUROREGIONIE I W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH STAN NA 31.XII -----	45
TABELA 10. SALDO MIGRACJI OGÓŁEM (NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW)-----	48
TABELA 11. PRZEMIANY POTENCJAŁU DEMOGRAFICZNEGO W EUROREGIONIE -----	50
TABELA 12. UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM-----	53
TABELA 13. GOSPODARSTWA DOMOWE KORZYSTAJĄCE ZE ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ (PONIŻEJ KRYTERIUM DOCHODOWEGO) -----	56
TABELA 14. LOKALE SOCJALNE I ICH POWIERZCHNIA UŻYTKOWA -----	57
TABELA 15. OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3 -----	60
TABELA 16. FUNDACJE, STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE SPOŁECZNE NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW -----	66
TABELA 17. WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE NA OBSZARZE EUROREGIONU-----	68
TABELA 18. UCZNIOWIE W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH -----	75
TABELA 19. WYNIKI Z EGZAMINU ÓSMYCH KLAS W 2019 R. -----	77
TABELA 20. PRZYCHODNIE NA 10 TYS. LUDNOŚCI -----	82
TABELA 21. KULTURA FIZYCZNA (KLUBY, CZŁONKOWIE)-----	86

SPIS RYSUNKÓW

RYSUNEK 1. PODMIOTY GOSPODARCZE SEKTOR PRYWATNY OGÓŁEM 2018 R. (EUROREGION=100) -----	24
RYSUNEK 2. LICZBA LUDNOŚCI W EUROREGIONIE I W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH STAN NA 31.XII 2018 (EUROREGION=100) -----	47
RYSUNEK 3. SALDO MIGRACJI OGÓŁEM (NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW) -----	49
RYSUNEK 4. LICZBA LOKALI SOCJALNYCH W 2018 R. -----	59
RYSUNEK 5. ODSETEK DZIECI OBJĘTYCH OPIEKĄ W ŻŁOBKACH W 2018 R. -----	65
RYSUNEK 6. DZIECI W PLACÓWKACH WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO NA 1 TYS. DZIECI W WIEKU 3-5 LAT W 2018 R.-----	74